

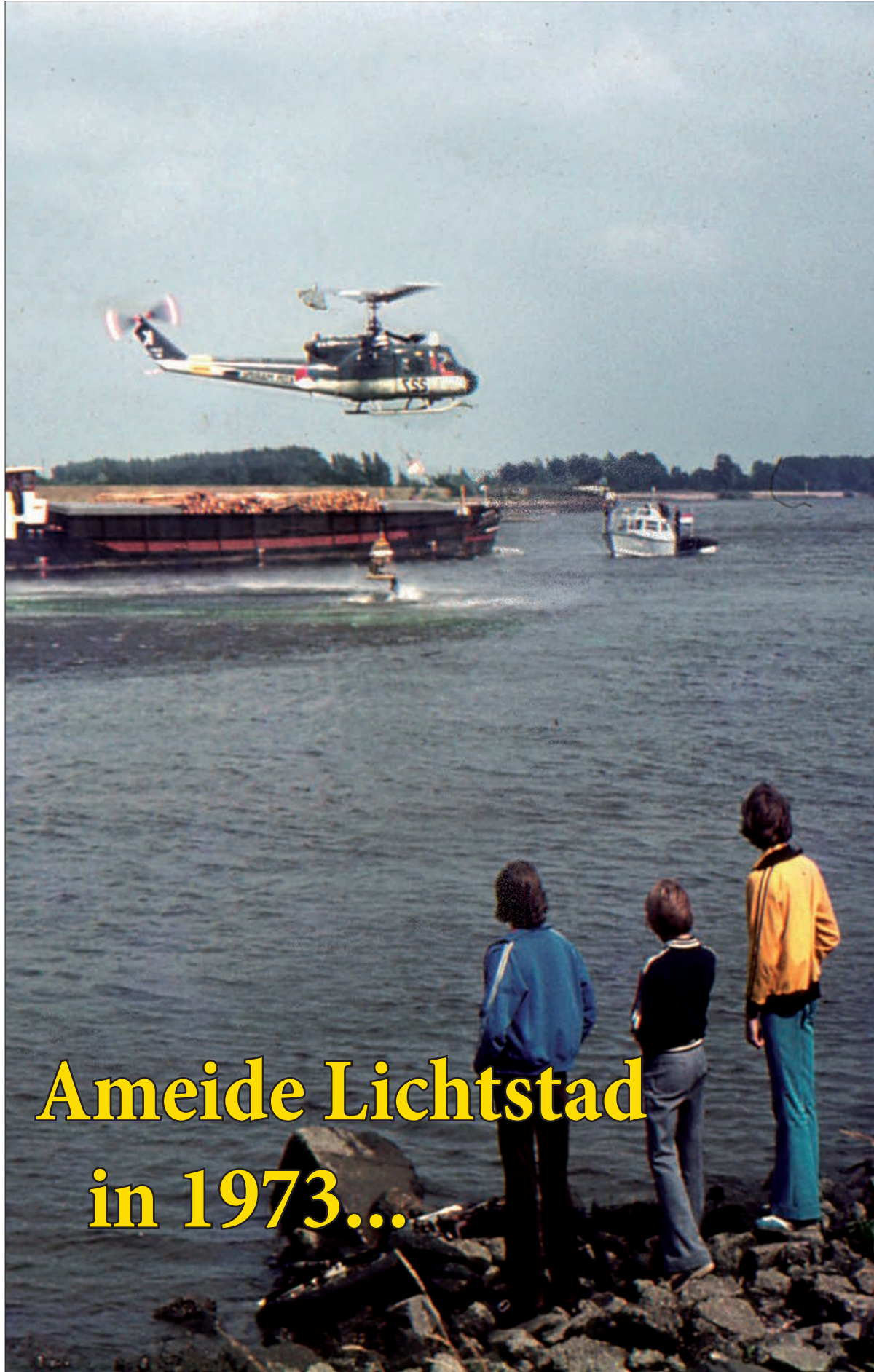
NIEUWSBLAD

Historische Vereniging

Ameide Tienhoven

Jaargang 24 | nummer 3 | september 2013

**Ameide Lichtstad
in 1973...**

COLOFON

Het nieuwsblad is een uitgave van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven en verschijnt vier keer per jaar.

ISSN: 1569 - 7800

HET BESTUUR

Voorzitter:

H. van den Heuvel Voorstraat 99 4132 AP Vianen tel. 0347-355180

Vice-voorzitter:

D. Siegersma Fransestraat 12 4233 ED Ameide tel. 0183-602676

Secretaris:

C.W. Broekman Broekseweg 59 4233 CT Ameide tel. 0183-601811

Penningmeester:

J. Stasse De Bogerd 19 4233 GN Ameide tel. 0183-602488

Algemeen adjunct:

J.A. Maatkamp Lekdijk 18 2769 GA Langerak tel. 0183-602071

Leden:

C. van Gelderen Prinsengracht 43 4233 ET Ameide tel. 0183-602198

J. de Gruyter-de Kruyk Voorstraat 3 4233 EA Ameide tel. 0183-609280

A. Terlouw-vd Grijn Vijf Akkers 18 4235 AH Tienhoven tel. 0183-602110

J. Verwolf Paramasiebaan 4b 4233 EX Ameide tel. 0183-601749

BESCHERMHEER

dr. C.C. van Stolk, Ambachtsheer van Ameide

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, C. Rijnhout, G. Streefkerk en P. Will †

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl

C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl

B. Provoost bram.provoost@kpnplanet.nl

A. Tukker a.tukker74@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

De contributie bedraagt minimaal €17,50 per jaar, over te maken op bankrekeningnummer NL42RABO0301952248 van de Rabobank in Ameide, t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

De redactie besteedt de uiterste zorg aan de in dit nieuwsblad opgenomen artikelen. Onvolkomenheden kunnen echter voorkomen. Het bestuur van de Historische Vereniging aanvaardt dan ook geen aansprakelijkheid voor daaruit voortvloeiend ongerief.

Het is zonder voorafgaande toestemming van de auteur niet toegestaan een artikel of delen daarvan over te nemen, te (doen) publiceren of anderszins openbaar te maken of te verveelvoudigen.

Inhoud september 2013

- 3 Verenigingsnieuws
- 3 Ontwikkeling ledenbestand
- 4 Reacties van leden
- 5 Open Monumentendag zaterdag
14 september 2013
- 6 De Franse Tijd. Enkele gebeurtenissen in en rond
Ameide in de periode 1785-1814
- 17 Het levenseinde van Thomas van Kekem
(1920-1940)
- 20 Onder de korenmaat
- 22 Grenadiers en Jagers in actie in Ameide
- 30 Het praalgraf van Reinout III van Brederode en
zijn vrouw Philippote van der Marck in de grote
kerk in Vianen wordt gerestaureerd
- 31 Het sluitgewicht
- 34 De Termeise Predikant Barovius (1665-1745)
- 46 Bernard Schep
- 48 Tienhovenaar Arie Weeda restaureert
grafsteen van Maarten Harpertszoon Tromp
- 50 Kaart van Sluis uit plus minus 1760

Afbeelding op de voorpagina

- Linksboven: 1e demonstratie van een heliocopter van Vliegtuigsquadron 7 van de M.L.D.
- Geheel rechts: Demonstratie heliocopter in samenwerking met kikvorsmannen van het korps Mariniers.
- Midden: Vliegdemostratie "Air Faiter Club" uit Gorinchem op het terrein Broekseweg - Hazelaarlaan.
- Onder: 2e heliocopterdemostratie op het toen braakliggende terrein achter de Doelakkerweg (nu Liesveldweg).

Ontwikkeling ledenbestand

Eerder dit jaar zijn drie leden van onze vereniging overleden. Het gaat om mevrouw F. Wallaard-van der Ham uit Noordeloos en de heren M. den Bleker en J.P. Voerman uit respectievelijk Ureterp en Son. Er werden zeven nieuwe leden ingeschreven. Het betreft:

- de heer W. van Arkel (Ameide),
- de familie Prins (Ameide),
- de heren W. van Dijk (Lexmond) en
- T. Oevermans (Lexmond),
- de heer N. de Groot (Gorinchem),
- de heer T. de Groot (Eygelshoven) en
- de heer P. den Oudsten (Meerkerk).

De vereniging telt naar de stand van heden **571** leden.

Ameide Lichtstad 2013

In 1946, om precies te zijn: op 19 februari van dat jaar, kwam het in Ameide tot de "heuglijke heroprichting van een Oranjevereniging", waaraan de naam "Beatrix" werd gegeven. Het bestuur werd gevormd door de heren A. Hansum, A. Langerak, M. Kraak, H. Rijneveld, J. van Delsen, C. Terlouw en J. de Haan. Twee maanden later voegden de heren A. van den Berg en G. Hamoen zich bij het gezelschap. In 1948 werd besloten om met ingang van het jaar 1953 "elke vijf jaar in de periode eind augustus-begin september een groots feest op te zetten". De festiviteiten van dit jaar zijn dus de dertiende in successie. Het programma ziet er in grote lijnen als volgt uit:

- donderdag 29 augustus, 20.00 uur: inloopavond en passe partout-verkoop (feesttent);
- vrijdag 30 augustus, 20.00 uur: opening feestweek, aansluitend lampionoptocht (Dam); 21.00 uur: DJ Jarnoo + iDance (feesttent);
- zaterdag 31 augustus, 09.30 uur: allegorische optocht; 19.00 uur: Shantykoren (Dam); 20.00 uur: Band "Dakkeraf" – Ronny Ruysdael (feesttent);
- zondag 1 september, 14.30 uur: kerkdienst (feesttent);
- maandag 2 september, 19.30 uur: Van Avet tot Zort in klassieke overal (Dam); 19.30 uur: playbackshow (feesttent);
- dinsdag 3 september, 19.30 uur: "Avanti", 20.00 uur: prijsuitreiking straten en tuinen, 20.15 uur: Christelijk Koor "Sursum Corda" (in alle gevallen: Dam); 14.30 uur: seniorenmiddag met Henrie Lagarde, 20.00 uur: showband "Tilt" + Wolter Kroes (in beide gevallen: feesttent);
- woensdag 4 september, 20.00 en 21.30 uur: toneelvereniging Ameide (Dam); 14.30 uur: kindermiddag met DJ Andries, 20.00 uur "Vrienden van AFK live" (in beide gevallen: feesttent);
- donderdag 5 september, 19.15 uur: "Kids 4 You", 19.30 uur: Zederiks Christelijk Mannenkoor, 19.45 uur: "Sing for Joy", 20.00 uur: Zederiks Christelijk Mannenkoor (in alle gevallen: Dam); 20.00 uur: de Coronas + DJ Carl (feesttent);
- vrijdag 6 september, 16.00 uur: tobbedansen (Loswal); 19.15 uur: kinderprogramma + ballonnenwedstrijd; 20.30 uur: zandkunstenaar Gert van der Vijver (in beide gevallen: Dam); 20.00 uur: USA Show (feesttent), en
- zaterdag 7 september, 14.00 uur: demonstratie Luchtmobiele Brigade (fabriek Ranks Meel), 15.00 uur: Termeis open podium (Dam), 21.30 uur: vuurwerk (Loswal) en 22.00 uur: DJ Andries + Lawineboys.

Reacties van lezers (1)

De heer R.F. van Dijk van het Regionaal Archief Gorinchem, aan wiens oog nimmer iets ontsnapt, reageert op het in de vorige editie van dit blad gepubliceerde artikel over de geschiedenis van het geslacht Van Eeten en Huize “Schoonzicht”, omdat anders dan in het artikel wordt vermeld

- Hendrikus Johannes van Eeten op 22 april 1801 in Gorinchem in ondertrouw ging en op 13 mei van dat jaar in Hagestein huwde met Geertruy Cuperus, die was gedoopt op 25 juli 1777;
- hun zoon Wouter werd geboren op 14 oktober 1803 en in het huwelijk trad op 1 november 1832.

Verder merkt hij naar aanleiding van het in dezelfde editie opgenomen artikel over Hendrik II van Vianen op dat Oud-Archief inv.nr. 778 niet bestaat en het Gemeente Archief Gorinchem al geruime tijd Regionaal Archief Gorinchem heet.

Reacties van lezers (2)

Het is niet uitgesloten dat door de inhoud van het in de vorige editie van dit blad gepubliceerde artikel “Brieven van Ameidenaren aan een plaatsgenoot in achtereenvolgens Allendorf en Auschwitz” onbedoeld de indruk is gewekt dat Klaas van der Ham in de periode april 1943-juli 1944 vrijwel uitsluitend met medeleden van “Zanglust” correspondeerde over de gang van zaken bij de toenmalige zangvereniging. Dat was niet het geval, zoals ook blijkt uit de op deze pagina afgedrukte tekst van de brief, die Jan van Toor aan zijn vriend toezond op 28 februari 1944. Jan Hugo van Toor leefde van 1926 tot 2009. In de editie 2009-I van het Nieuwsblad staat zijn “In memoriam”.

De brief werd beschikbaar gesteld door ons lid Jan van der Ham uit Harderwijk, de zoon van Klaas van der Ham.

“Ameide, 28 februari 1944

Klaas,

Hier komt de eerste brief die je van me krijgt. Dat is niet zo mooi van me, vindt je wel? Ik bied je dan ook mijn excuus aan. Ik heb echter al wel een paar maal een brief geschreven, maar als ik hem dan afhad, dacht ik: wat heb ik toch voor onzin neergekalkt, en dan stuurde ik hem maar niet weg. Nu zal het er toch van komen. Ik heb van je moeder gehoord dat je nu helemaal naar de grens van Polen getrokken bent. Dat is een mooi eind weg. De mensen zien er daar zeker wel enigszins anders uit dan hier. En je zal ook wel niet heel veel van hun taal verstaan. Of mag je er niet mee omgaan van de Heren? De temperatuur is zeker wel een aardig eindje onder het vriespunt?
Het is hier maar een kwakkelwinter, hoor. Niets

anders dan regen, mist en wind. Verleden week hebben we nog een paar dagen gehad met vriezend weer. Donderdagmiddag ben ik nog wezen rijden. Het ijs kraakte echter nog best. Op sommige plaatsen kon je er zelfs nog niet over. De Vaarsloot was nog verrot slecht, maar op de Hel ging het wel. Alleen mevrouw Brands is er doorgezakt, wat natuurlijk even opschudding verwekte. De volgende dag dooide het al weer. Bij De Jong^{1*} ben ik vandaan, zoals je misschien wel weet. Op het ogenblik ben ik thuis^{2**}, maar ik hoop dat daar spoedig verandering in komt. Want het is hier op het ogenblik maar een dooie boel. We hebben namelijk sinds 15 november geen manufacturen meer gehad. Dus staat ook de verkoop helemaal stil. Bovendien trekt me dat gehandel hier ook niet erg aan. Ik ga daarom met september misschien wel naar de Zeevaarschool.

Ons land heeft nu een Waterlinie aan de andere kant gekregen. De Duitsers hebben namelijk enkele eilanden in Zeeland onder water gezet, onder andere Goeree-Overflakkee, Schouwen-Duiveland en Walcheren (gedeeltelijk). De Hoekse Waard moet ook ontruimd worden. Daardoor komt er hier een hele stroom van geëvacueerden. In Ameide zijn ze nog niet, maar Dordt zit goed vol. Ze mochten niets anders dan een koffer met een gewicht van dertig kilo meenemen. De meubels en alle andere dingen moesten ze achterlaten, terwijl de huizen, toen de eigenaren weg waren, van alles, zelfs de deuren, beroofd werden. Dus ze zijn eigenlijk meteen straatarm. In Dordt is het een hele drukte, want sommigen hebben manden met kippen, konijnen of zelfs geiten bij zich. Onder al die bedrijven ziet het er niet zo best uit. Nijmegen en Enschede zijn getroffen door bommen, uitgegooid door Amerikanen, waarschijnlijk bij luchtgevechten. Nu Klaas, Termey staat nog overeind, maar verder is er niet veel te doen. Ik zeg wel eens: je kan op zaterdagavond wel een kanon in de straat afschieten en dan raak je misschien nog niemand. Alleen de film is altijd helemaal vol, maar daar kom ik natuurlijk niet.

Nu Klaas, het beste hoor. Ik hoop dat je daar niet te veel kou en honger zult lijden en dat we je spoedig weer gezond en wel in ons oude Termey hebben. Dus Klaas. “moed en vertrouwen”, want alles wordt bestuurd door Een die weet wat goed voor ons is en die op zijn tijd alles weer zal rechtmaken. Ik heb nog niet zoveel last van de oorlog gehad, maar vooral voor jullie kan dat een grote troost wezen. Nog eens het beste toegewenst door je vroegere collega.

Jan H. van Toor,
Franschestraat 281 Ameide.”

1 Dit slaat op de kruidenierswinkel van De Jong op de Dam in Ameide.

2 Jan werkte toen in het bedrijf van zijn vader, manufacturier Cornelis van Toor.

Open MONUMENTENDAG

zaterdag

14 september 2013

De Open Monumentendag zal in 2013 plaatsvinden op zaterdag 14 september en heeft als thema Macht & Pracht. Er zal aandacht zijn voor verschillende soorten macht, en de pracht die daar in Nederland uit voortkwam, en ons nog steeds omringt. Te denken valt bijvoorbeeld aan politieke macht, economische macht, rechtelijke macht of kerkelijke macht. De rijkdom, schoonheid en grootsheid die macht kon voortbrengen is overal om ons heen in gebouwen terug te vinden: kastelen en paleizen, grachtenpanden en patriciërshuizen of buitenplaatsen en landgoederen. Maar denk ook aan de grootsheid en luister van de gebouwen die de verschillende kerkgenootschappen voortbrachten, of de rijk gedecoreerde handels- en kantoorgebouwen en de gebouwen van rechtspraak en openbaar bestuur. Een grote diversiteit aan monumenten van Macht & Pracht zal op Open Monumentendag 2013 toegankelijk zijn. De verbinding met Europa zal daarin extra aandacht krijgen. In 2013 zal de Vrede van Utrecht herdacht worden, evenals de viering van 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden. Beide herdenkingen waren aanleiding om te kiezen voor Macht & Pracht op de 27ste Open Monumentendag.

In 1713 werd aan de onderhandelingstafel een einde gemaakt aan een reeks van oorlogen in Europa: de Vrede van Utrecht was geboren. In verband met de viering van 300 jaar Vrede van Utrecht zal de landelijke opening van Open Monumentendag 2013, op donderdag 12 september, plaatsvinden in Utrecht.

Evenals in voorgaande jaren zal de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven tijdens de Open Monumentendag in het oude stadhuis op de Dam bezoekers in de gelegenheid stellen om via de computer de eigen stamboom te onderzoeken. Ook kunnende talrijke publicaties van de vereniging worden ingezien en gekocht.

Met behulp van de website <http://burgerlijkestand.zederik.nl> van de gemeente Zederik, waarin de akten van de burgerlijke stand zijn opgeslagen, kan naar voorouders worden gezocht. Het gaat hierbij om digitale informatie met betrekking tot het openbare gedeelte van de Registers van

Macht & Pracht

14 | 15
september
2013

open
monumentendag

de burgerlijke stand, beginnend in de periode 1812/ 1813, van de vroegere gemeenten Ameide, Hei- en Boeicop, Leerbroek, Lexmond, Meerkerk, Nieuwland en Tienhoven.

De Genealogische Werkgroep van de vereniging heeft enkele jaren geleden de begraafplaatsen van Ameide en Tienhoven in kaart gebracht. Zo zijn van de begraafplaats aan de J.W. van Puttestraat, de voormalige Achterweg, die op 1 januari 1829 in gebruik werd genomen, de namen en begraafdata van alle aldaar begraven personen achterhaald. Ook zijn alle zerken en grafmonumenten van de begraafplaats gefotografeerd.

Hetzelfde is gedaan voor de begraafplaatsen, die zijn gelegen aan de Broekseweg in Ameide en achter de Tienhovense kerk. De gemeente Zederik heeft medewerking verleend aan het onderzoek door archieven en begraafgegevens beschikbaar te stellen. De aldus verkregen informatie is geordend en samengebracht op een Cd-rom, die tijdens de Open Monumentendag voor vijftien euro verkrijgbaar is.

Verder heeft de werkgroep de doop-, trouw- en begraafboeken van Ameide en Tienhoven toegankelijk gemaakt. Alle namen die in deze boeken voorkomen, zijn verwerkt in de computer, waardoor heel snel naar voorouders kan worden gezocht. Ook de originele teksten van deze boeken zijn beschikbaar, omdat daar scans van gemaakt zijn.

Er is een Cd-rom samengesteld, waarop de elektronische klappers en gescande boeken zijn opgenomen. De prijs daarvan bedraagt twintig euro voor niet-leden en vijftien euro voor leden van de vereniging.

De Franse Tijd

Deel I: 1785-1810

Patriotten, Bataven en het

Bram Provoost

Binnenkort start de viering van 200 jaar Koninkrijk, waarbij herdacht wordt dat 200 jaar geleden een einde kwam aan de napoleontische (Franse) tijd en Het Koninkrijk der Nederlanden werd opgericht. De feestelijkheden, die verband houden met deze viering beginnen op 30 november 2013 en zullen doorgaan tot oktober 2015. Gevierd zal worden dat eind 1813 de Franse troepen het land verlieten en de erfprins van Oranje weer terugkeerde in Den Haag, om in maart 1815 koning Willem I der Nederlanden te worden.

De Franse (ook wel Frans - Bataafse) tijd in Nederland¹ was de periode van 1795 tot 1813, waarin Nederland sterk verbonden was met Frankrijk. Van 1810-1813 was het zelfs een onderdeel van het Franse Keizerrijk onder Napoleon Bonaparte. Voorafgaand hieraan is er vanaf de jaren 1780 een strijd gaande tussen Patriotten en Prins- of Oranjegezinde burgers. Patriotten waren Nederlandse burgers die aan het einde van de 18e eeuw democratisering wilden stimuleren en aan het absolutisme van een falende stadhouder Willem V² een halt wilden toeroepen. De Patriotten - vaak uit christelijke, maar ook uit seculiere verlichte kringen - waren beïnvloed door de ideeën van Jean Jacques Rousseau over de volkssoevereiniteit en algemene wil. De Patriotten wilden dat niet de stadhouder, maar de burgers hun burgemeesters en bestuurders kozen en dat de vroedschappen een afspiegeling vormden van de bevolking. Dat katholieken en doopsgezinden in geen enkel bestuur zaten, was voor hen onverteerbaar. Gebaseerd op ideeën uit de Verlichting vonden zij dat joden, dissenters (protestanten die geen lid waren van de gereformeerde staatskerk) en katholieken gelijk behandeld moesten worden.

Stadhouder Willem V met zijn vrouw (Wilhelmina van Pruisen) en kinderen, Louise (1770-1819), Willem (1772-1849) – de latere Koning Willem I - en Frederik (1774-1799). (Pieter le Sage, 1779, Rijksmuseum).

De Patriotten waren voorvechters van een meer representatieve volksvertegenwoordiging, vrijheid van vergadering, vrijheid van meningsuiting en verzetten zich vanaf 1781 tegen de aristocratie met haar lucratieve en erfelijke ambten, privileges en pro-Engelse houding.

Er ontstond een felle strijd tussen voor- en tegenstanders van het Oranjehuis. Een kenmerk van de Patriotten was dat zij stimuleerden dat burgers zich bewa-

¹ Nederland bestond toen nog niet. Met Nederland wordt hier een groot deel van het huidige Nederland bedoeld, dat destijds de Republiek der Verenigde Nederlanden heette.

² Willem V Batavus (s-Gravenhage, 1748 – Braunschweig, 1806), zoon van Erfstadhouder Willem IV van Oranje-Nassau en Anna van Hannover. Hij was in 1851, 3 jaar oud, zijn overleden vader opgevolgd.

Enkele gebeurtenissen in en rond Ameide in de periode 1785-1814

Koninkrijk Holland

penden om de Republiek, die in oorlog was met Engeland (5de Engelse Oorlog, 1780-1784), te verdedigen. Op veel plaatsen werden patriotse exercitiegenootschappen opgericht met namen als “De Vrijheid” en “Sociëteit van Wapenhandel”. De oefeningen van deze genootschappen en het dragen van een (zwarte) kokarde op de hoed wekten veel weerstand op. Als tegenhanger ontstonden ook Oranjecorpsen en een burgeroorlog dreigde. De Patriotten in Holland wisten in september 1785 de zittende stadhouder, Willem V, uit Den Haag te verdrijven. Hij vertrok naar het veiliger en meer Oranjegezinde Gelderland. Pas twee jaar later kon hij naar Den Haag terugkeren, dankzij ingrijpen door het Pruisische leger.

Ook in Ameide bleek er in die tijd een grote haat en nijd tussen Patriotten en de aanhangers van Oranje te bestaan.

Tijdens de kermis op 15 en 16 oktober 1785 komt het tot een incident tussen voor- en tegenstanders van Oranje, zoals blijkt uit onderstaand bericht uit de Nederlandsche Courant van 2 november 1785:

“COPIA eens BRIEFS uit AMEIDE, in den Lande VIANEN, aan den DRUKKER dezes.

Hoe vergaande de Brutaliteit en de ongehoorde handelwyze, der zich noemende Voorstanders van 't Huis van Oranje, gaat, heeft men meer dan eens in deze critique tydsomstandigheden ondervonden, zo dat ik dezelve niet zal herhaalen, om niet te ver uit te weiden, wegens de bekrompenheid uwer Courant, maar alleenlyk melden, dat dit Plaatsje Ameide mede niet van die laage Oranje-Vrienden ontbloot is. Het volgende voorval, kortlings een Perzoon, met Naame HARMANUS VAN GELDEREN³, overkoomen, is hiervan weder een zichtbaar blyk, waarom ik niet kan nalaaten hetzelve onder het oog van alle Weldenkenden te brengen, hun waarschowende op hun hoede te zijn, en zich te wachten voor zulke onrustige Liedén, die, om hunne snoode oogmerken te berei-

3 In Genealogie online komt een Hermanus van Gelderen voor die op 22 juli 1759 te Ameide is gedoopt. Hij is de zoon van Wiers van Gelderen (gedoopt Ameide, 1716-begraven Ameide, 1763) en Geertruy Diepenhorst (gedoopt Ameide, 1725-begraven Ameide, 1788). Als dit de Harmanus van dit bericht is, zou hij in 1785 tijdens het incident 26 jaar oud zijn

Leden van het exercitiegenootschap te Dordrecht in uniform.

ken, allen die hunne banieren niet willen volgen, op allerlei wyzen geweld aandoen en beschimpen. Zie hier dan 't gebeurde: Zaterdag den 15 October, hier Kermis zynde, stond by een Kraam, ofte Kist, in de Fransestraat, de voorn. VAN GELDEREN; - wyl hij een korten tyd daar ver-toefde, ontzag zich een woeste hoop niet, deezen Vaderlander zyn Hoed, zonder een woord te spreken, vry hardhandig van zyn Hoofd te rukken, en dezelfde in de slyk te werpen; - Myn Vriend zich omwendende, welke niets van dien aard verwagende was, vraagde, wie de beleefdheid hadt, hem de Hoed van

zyn Hoofd te neemen; hierop sprong een uit de hoop, met Naame JAN WENA, door de wandeling genaamd JAN VAN HENDRIKJE, welke hem toeduwde, *dat doe ik!* verder van eenige Vloekwoorden verzeld, en *wat hij met die bl...e Nesten* (meenende zyn Cocarde en Troetels⁴) op zyn Hoed deedt; - waarop myn Vriend heel bedaard antwoordde, dat hy die op den Hoed droeg, wyl hij onder de Wapening aan den *Overtoom*, onder *Nieuwer-Amstel*, behoorde; - deeze woorden maakten dezen Suppliant, zo het scheen, noch doller, hij scheurde de Cocarde in flarden van de Hoed, trapte en gooide dezelve in de slyk; - hier op zwol mijn Vriend het Bloed in de Aderen; - echter vond hij raadzaamst zich te bedwingen, en zich niet te weer te stellen; - eensdeels door dien voorn. JAN WENA, door wel 50 Man gesterkt werd; - ten anderen om andere consternatie voor te komen; - en te vermyden dat het smeulend Vonkje niet tot een vollen Brand oversloeg, (dat mogelyk het zoeken dier Onbezonnenen geweest is) zyn Hoed, zonder Cocarde, weder op te zoeken, en dan volgens eene veilige weg, die Rooversklauwen zien te ontkomen, om in stilte naar zyn Huis terug te keeren, hetgeen hem gelukte.

Myn Vriend thuis komende, herdenkende den hoon hem aangedaan, en wel van iemand waarvan hy zulks in geenen deele was verwachtende; - als meede in aanmerking nemende, hoe vele Weldenkenden (die liever God en Bloed zouden opofferen, dan zich met die *stillen in den Lande* in te laten) niet het slachtoffer eener zo woeste meenigte zoude kunnen worden, vindt raadzaamst, om Zondag morgen ten eersten van 't gebeurde aan den *Schout van Ameide*, den *Vaderlandsche Heere SLYPERS*⁵, kennis te geeven; - ZOOALS MYN Vriend ook deedt, - welke hem verzocht om half twaalf uren eens nader aan te komen; - waarop myn Vriend zich op gestelde uur liet vinden, - adresseerde hem de *Schout* aan den Heere CORNELIS VERVEER, *Drost van Ameide*, waar Myn Vriend het gebeurde in zyn geheel moest te kennen geeven, het geen door zyn Schoonzoon⁶ wel stiptelyk wierdt genoteerd, met myne Heeren Oranje-Voorvegters; waarop Myn Vriend vertrok, onder belofte, van daar in te zullen voorzien.

Deezen zelfde Nademiddag, zynde Zondag den 16 October, ging Myn Vriend wederom tusschen de Kraamen doorwandelen, teffens⁷ niet zonder ontroering, wegens de hoon hem de voorige avond aangedaan, waarom hy ook raadzaam had geoordeeld, zich met zyn Sabel te voorzien, met intentie, zo men hem het op zyn leven mogte toeleegen, het zelve te kunnen salveeren; - Myn Vriend passeerde wederom de zelfde straat; wyl hem zulks best geleegen kwam, -

4 Een Cocarde (kokarde) is een meestal rond insigne op een hoed. Een Troetel is een gekleurde kwast als versiersel aan een uniform, hoed of muts

5 Hier is Schout Lucas Abraham van Slype bedoeld. De in Goudriaan geboren L.A. van Slype was in 1778 'Schout en Secretaris der Stede Ameide' toen hij trouwde met de Amsterdamse weduwe Catharina Waanders. Hij is op 6 augustus 1805 overleden te Gelkenes, 72 jaar en bijna 5 maanden oud. Hij was toen Drossaard van de Stede Nieuwpoort en Schout en Secretaris van Groot-Ammers.

6 Deze schoonzoon was Warnardus Verhagen (Veen, 1754 - Ameide, 1832), de bekende bestuurder, die op 7 november 1780 te Tienhoven gehuwd was met Cornelia Machteld Verveer (Ameide, 1757 - Ameide, 1795).

7 Tevens, tegelijk, gelijktijdig.

dan zo ras wierd men hem niet ontwaar, of de twee bekende Gebroeders JAN en CORNELIS DE BOOI, en onze Voorvechter en Blinde Yveraar JAN WENA, alsmede verscheidene anderen, schimpten en scholden op hem en andere Patriotten, met uitdrukkingen en Vloekwoorden, welke ik my schamen zoude hier ter neder te stellen of te herhaalen; dan hier bleef het niet bij, de Teugel moest weder gevierd, en den Afgod dezes tyds moest gediend worden. - Myn Vriend was de steen des aanstoots, hoewel hy geen Mensch een Stroohalm in den weg lag; echter was hy die geen, waar op de een vóór de ander na de Eere-Laurier wou plukken, om deezen Vaderlander, zo het scheen, te Lyve te gaan; - zo als Myn Vriend ook kort daar op bemerkte, krygende door één uit den hoop een slag op zyn hoofd, vergezeld wordende van diversche Vervloekingen en Verwenschingen; waar na een ieder vol vuur scheen deezen Vaderlander ten Lyve te gaan, - echter stelde hy hem eenigzins in Postuur, om des noods, hem, zo veel mogelijk, te verzetten; - dan de Bende van wel 100 Man hem te sterk zynde, zocht hy volgens de eenen of anderen weg hun weder te ontkomen, (al weder om verdere gevolgen voor te komen) echter was zulks onmooglyk, wyl men hem als omsingelde, waarop Myn Vriend hun by herhaaling bleef waarschouwen, zo men hem niet in stilte langs Heeren Weegen wilde laten passeeren, hy zich tot datt uiterste zou zien gebragt, om midde-len by de hand te nemen, waar van hy *niet gaarne* hier zoude willen gebruik maken, te weten Geweld met Geweld te keer te gaan, om alzo zyn Lyf te beveiligen tegen hunne woede; - dit alles was Zwavel in 't vuur werpen, - het Bloed moest van deezen Vaderlander gekoeld worden, en hy was oogenschynlyk, de woeste meenigte niet ontkomen, zo niet 8 a 9 braave Burgers van *Ameide*, welke de ongehoordste Gewelddadigheden, deezen Persoon aangedaan, niet langer met onverschillige oogen konden aanzien, hem bysprongen en hem de behulpzaame hand booden, waar door in een oogenblik de Oranje-helden afdroopen, en Myn Vriend in zekerheid wierd gesteld. - Zie daar Myn Heer! het gebeurde.

Men twyffelt hier geenzins of deeze Heeren voorsz., wien het geval reeds is bekend gemaakt, zullen hier in voorzien, om deezen Persoon een behoorlyke Satisfactie⁸ te doen erlangen, en deeze eerste Breteurs⁹, welke men met reden onder de Oproermakers zoude kunnen rangschikken, eene behoorlyke straf doen toekomen."

Uit dit bericht zou men kunnen opmaken, dat het met de patriottische gezindheid van Ameide niet al te best gesteld was en dat de Oranjeaanhangers er hun gang konden gaan. Dat dit niet het geval was blijkt uit een tweede bericht, enige dagen later. Daarin schrijft 'iemand uit Ameide' dat ook daar ijverig wordt geoefend in de 'Wapenhandel' en wel zo goed dat betrokkenen een grote rol spelen bij het inhuldigen van de nieuwe Ambachtsheer J.W. Ram¹⁰, die volgens Teus Stahlie: 'zeker geen aanhanger van de Prins

8 Genoegdoening.

9 Van bretteur (Frans): vechtersbaas, twistzoeker.

10 Jan Wijnand Ram (Utrecht, 1755 - Rotterdam, 1789), ambachtsheer van Ameide (1785-1789).

(van Oranje) is geweest' (Nieuwsblad HVAT, 2010, Jrg 21-4, blz. 32-39).

In de Zuid-Hollandsche Courant van 9 november 1785 wordt de zaak van de Patriotten in Ameide rechtgezet:

“Coye van een brief¹¹ uit AMEIDE aan een Heer te UTRECHT, van den 5 November. Gy schyntnieuwsgierig te zyn, in hoeverre de historie, warvan in de *Nederlandsche Courant* van den 2 dezer gewaagd word, waar of valsch zy. Dient ter informatie, dat zekere *Jan van Dommelen*, reeds zedert lange den beest heeft gespeelt, zoo met het roepen van *Orange* boven, of met den een of anderen te beschimpen, of zelfs aan te randen; onder anderen zekere *Hermanus van Gelderen*, welke hy met zyne cornuiten zeer beleedigd heeft. Dan de opgaav in die *Courant*, hoe zeer anders naar waarheid, is in de meenigte van omstanders wat te groot, en zoude veelligt iemand over *Ameide* slegt te kunnen doen denken, alhoewel er ook hier, zoo wel als elders, meer dan te veel gevonden worden, over wier slegte denkwyze en onderedeneerden yver men zig moet verwonderen; dan daarentegen zyn er ook, die de edelste sentimenten hebben, en deze zyn het, die, om verderaan uwe nieuwsgierigheid te voldoen, onder de goede directie van den Schout, en de braaven uit de Regeering (want geen regel is er, om zoo te spreken, zonder exceptie ...) zig zedert drie vierde jaar in den zoo nuttigen Wapenhandel hebben geoeffend en daar zoodanig in gevorderd, dat men er zig met reden over verwonderen moet. Zy hebben reed eenige keeren gevuurd, onder anderen den 20 der verleeden Maand by het inhalen van onzen nieuwen Ambagtsheer¹² den Wel-Ed. Gestr. Heer *J. W. Ram*, Oud-schepen der Stad *Rotterdam* enz. Deezen Heer, die in allen opzigten onder de welmeenende *Nederlanders* te tellen is, verkoos door zyne zig in den Wapenhandel oeffenende Burgers ingehaald te worden, by welke gelegenheid daar alles uitnemend afliep, onze Schutteren niet alleen Zyn Ed. en Gemal-¹³line ten hoogsten voldeden, (en met de andere zig niet oeffenende Ingezetenen zig de vrugten van hunne edelmoedigheid smaken mogten) maar ook de goedkeuring van yder de Aanschouweren volkomen wegdroegen.

Gisteren toen wy onze exercitien met eene afvuring slootten, en de eer hadden onzen meest geägten Ambagtsheer en Vrouwe, nevens andere aanzienlyke Lieden tot aanschouweren te hebben, manoeuvreerden onze Burgers extraordinair, en vuurden zoodanig exact, dat men, welke chargeeringen ook, slegts eene scheut hoorde; enfin Vriend, alle Welmeenenden zyn

11 Hoewel de schrijver van deze brief onbekend is, zou dit J.F. Moltzer kunnen zijn, predikant van Ameide en Tienhoven, die bij de komst van de nieuwe Ambachtsheer ook een Inhuldigingsgedicht heeft geschreven (Nieuwsblad HVAT, 2010, Jrg 21-4, blz. 26-30).

12 Volgens dit bericht vindt de inhuldiging plaats op 20 oktober 1785. Mr. Ram had de Ambachtsheerlijkheden Ameide en Herlaar op 3 oktober 1785 voor f. 50.000 gekocht van de weduwe van Arnout Leers Jr. Zij machtigt de Heer Lucas Abraham van Slijpe, Schout en Secretaris van Ameide, om de zaak af te handelen. Op 14 oktober 1785 vindt de overdracht plaats.

13 Ignatia Maria Bichon (1755 – 1810), dochter van de Rotterdamse burgemeester Jean Bichon. Het huwelijk met J.W. Ram vond plaats te Rotterdam op 24 augustus 1778.

nevens my genoodzaakt, deeze brave *Nederlanders* den welverdienden lof toe te zwaijen, en met my te wenschen, dat het het Opperweezen behage, haren lust te vermeerderen, en hun de Vaderlands-lievde, Eendragt, en Eensgezinthed te doen beminnen, opdat daardoor anderen opgewekt mogen worden, hun voetspoor van naby te volgen.

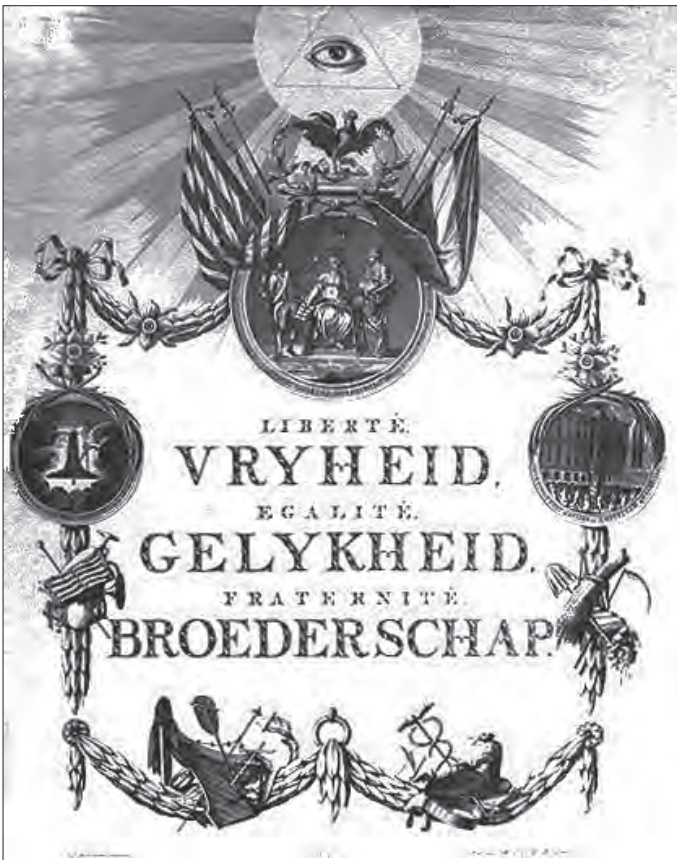
Alles is byzonder wel afgelopen dien dag, en ook dien avond, toen de Burgers een tractement van edelmoe-dige Vaderlanders genoten; dan de voorgenoemde *Jan van Dommelen* kreeg lust, om hunne vergenoe-ging te storen, verscheiden Burgers te beschimpen, en te beledigen, en zelfs er eene met een mes na enige woordenwisseling aanteranden, dan met dat gevolg voor dien slegthoofd, dat de beledigde, tot het verweeren van zig zelve genoodzaakt, hem een frisch knoopgat in den regter arm maakte. Ik twyffel geens-zints, of de Heer *van Hurck*¹⁴, Drossaerd van *Vianen en Ameiden*, in wien wy een billyk Regter hebben, zoo wel van het vorige, als van dit laatste verwittigd zynde, zal ons en alle welmeenende eene eclatante satisfactie procureren.”

Aan de bestuurlijke rol van de Patriotten komt in 1787 – voorlopig – een einde. In Juni 1787 doet de echtgenote van Prins Willem V een poging terug te keren naar Den Haag, Zij wordt op 28 juni bij Goerjanverwellesluis – eigenlijk bij Bon Repas aan de Vlist – door een aantal Patriotten uit Gouda aangehouden. Dit incident wordt aangegrepen door Frederik Willem II, de koning van Pruisen, om zijn zuster Wilhelmina en zwager Willem V te hulp te komen. Pruisische troepen onder aanvoering van de Hertog van Brunswijk herstellen de orde en het stadhouderlijk paar keert terug naar Den Haag.

14 Oktober 1785 wordt de Heer Mr. Hendrik Pieter van Hurck (1759-1816) voor de periode van drie jaren als assistent van zijn vader Hieronymus van Hurck (1725-1794) o.a. aangesteld tot Drossaard van Ameide en Tienhoven.

Vreugdedans onder de vrijheidsboom.

De leuze van de Franse Revolutie wordt door de Patriotten en de Bataafse republiek overgenomen en in dit pamflet van allerlei symbolen van de nieuwe vrijheid voorzien.

Veel Patriotten vluchten naar Frankrijk en bereiden zich daar voor om terug te keren en stadhouder Willem V alsnog ten val te brengen. Dit gebeurt eind 1794 begin 1795, als het Franse leger onder Pichecu met daarbij het Bataafs Legioen onder Daendels de Republiek bezet. Prins Willem V vlucht op 18 januari 1795 naar Engeland en een dag later wordt de Bataafse Republiek uitgeroepen. De komst van de Fransen en de vlucht van Prins Willem V werd in heel het land uitbundig gevierd. Op vele plaatsen werd een Vrijheidsboom opgericht om de stichting van de Bataafse Republiek te vieren. Daarnaast wordt de leuze van de Franse Revolutie van 1789 - "Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap" - overgenomen. Vrijheidsbomen worden met deze leus versierd en kranten openen er hun artikelen mee.

De teruggekeerde Patriotten proberen nu hun idealen op democratische weg vorm te geven. De (benoemde) Staten van Holland en West Friesland worden vanaf 26 januari 1795 vervangen door een zich 'Provisionele Representanten¹⁵ van het Volk van Holland' noemende vergadering. Deze vertegenwoordigers kwamen regelmatig bijeen om over allerlei zaken een besluit te nemen. Zo werd in maart 1795 een (definitief) besluit genomen over de vraag of de steden en landen van Vianen en Ameide nu wel of niet bij de Provincie Holland behoorden.

Aan het einde van de Republiek der Verenigde Nederlanden in 1795, waren Ameide, Tienhoven en Herlaar een deel van het Land van Vianen, maar werden wel apart genoemd. Behalve Vianen maakten

ook Hei- en Boeicop, Lexmond, Kortenhoeven, Achthoven, Lakerveld en Meerkerk deel uit van het Land van Vianen. Tot 1725 was het een min of meer onafhankelijk stadsstaatje binnen het Heilig Roomse (= Duitse) rijk. Hoewel het tot die tijd niet officieel een onderdeel van de Republiek was, werd het wel als zodanig beschouwd. Het betaalde tevens een jaarlijkse bijdrage aan de Republiek. In 1725 werd het gebied door de Staten van Holland opgekocht en ging het min of meer deel uitmaken van de provincie Holland. In 1795 werd de knoop door de nieuwe 'volksvertegenwoordigers' doorgehakt.

Op 23 maart 1795 verscheen volgend bericht:

VRIJHEID, GELIJKHEID, BROEDERSCHAP

Ao. 1795 No. 13

's GRAVENHAAGSCHE COURANT

Maandag den 23 Maart

Het Eerste Jaar der Bataafsche Vrijheid

's GRAVENHAGE, den 22 maart 1795

VRIJHEID, GELIJKHEID, BROEDERSCHAP

Alhier is afgekondigd de volgende

PUBLICATIE

DE PROVISIONEELE REPRESENTANTEN van het VOLK VAN HOLLAND, allen den geen, die deze zullen zien of hooren lezen, *Heil en Broederschap!*

Doen te weten:

Dat het zedert eenen zeer geruimen tijd in twijffel is getrokken of het District van *Ysselsteyn* met *Benschop*; mitsgaders de Stad en Land van *Leerdam* met *Acquoi*, en wyders de Steden en Lande van *Vianen* en *Ameide*, tot de Provincie van Holland behoorden, en geagt moesten worden een gedeelte van deze Provincie al ofte niet uit te maken.

- dat ten reguarde¹⁶ van den Lande van *Vianen* en *Ameide*, het wel een waarheid is, dat dezelve in deze Eeuw eerst ten behoeve van den Land zijn geacquireerd, en als een Domein voor Holland zijn aangekocht, maar dat de gevolgtrekking, dat namentlijk het zelve voor een aparte Souverainiteit, gesepareerd van Holland, moet gehouden worden, ten eenen male erroneus¹⁷ zoude zijn, en geheel tegenstrijdig met de erkende Souverainiteit van het Volk, en de Rechten van de Mensch en van den Burger,

...

ZOO IS HET, dat wij hebben goedgevonden en decreteren en te verklaren;

Eerstelijk, te aanzien van *Ysselsteyn* met *Benschop* en van *Leerdam* met *Acquoi*, dat de voorsz. Districten altoos zijn geweest en alsnog uitmaken een gedeelte van deze Provincie van Holland,

¹⁶ Ten aanzien van.

¹⁷ Een vergising.

¹⁵ Voorlopige vertegenwoordigers.

...
En wyders ten reguarde van de Steden en Landen van *Vianen* en *Amejde*, by deezen worden ingelijfd en verklaard te wezen een gedeelte van deze Provintie van Holland,

...
En op dat niemand hier van enige ignorantie moge voorwenden, zal deze zoo in de Districten en Steden van *Ysselsteyn*, *Benschop*, *Leerdam*, *Acquoi*, *Vianen* en *Amejde*, allomme worde gepubliceerd en geaffigeerd, daar zulks behoord.
Gedaan in den *Hage* onder het klein Zegel van den Lande den 16 Maart 1795.

Het eerste jaar de Bataafsche Vrijheid

G. LONCQ¹⁸, vt.

Ter Ordonatie van de provisioneele Repraesentanten van het Volk van *Holland*

J. NUHOUT VAN DER VEEN¹⁹

Er klonken nog wel protesten uit het Land van *Vianen* tegen de inlijving bij Holland – en vooral tegen de belastingen die hiervan het gevolg waren - maar deze hadden geen effect.

Mr. Joachim
Nuhout van der
Veen.

Ook in Ameide was in 1795 de revolutionaire geestdrift aangekomen. Maar niet alles liep naar wens van andere revolutionaire comités, zoals blijkt uit het volgende bericht in de Nationale Courant van 17 april 1795:

18 Gozewijn Jan Loncq (Rotterdam, 1758 - Rijswijk, 1835). Zou in januari 1795 de eerste in Nederland zijn geweest, die de 'rechten van de mens' proclameerde met vrijheid en gelijkheid voor iedereen.

19 Mr Joachim Nuhout van der Ven (Amsterdam, 1756 - Alkmaar, 1833) in de periode 1796-1801: lid Eerste Nationale Vergadering, lid Tweede Nationale Vergadering, lid Constituerende Vergadering, lid Vertegenwoordigend Lichaam (mei/juni 1798), lid Eerste Kamer (Vertegenwoordigend Lichaam).

“VERKORT VERSLAG van de ZITTING der REPRESENTANTEN van het VOLK VAN HOLLAND: 2 April 1795

Dordrecht, heeft bericht ingebracht, dat ...; voords heeft die Stad geklaagd over het Committé Revolutionair van *Amsterdam* over willekeurige Remotien²⁰, onder andere te *Amejden*, alwaar de Schout *Verhagen*, zynde een opregt Patriot geremoveerd, en een zekere *van Slype*, een voorstander der oude Constitutie is aangesteld”

Het antwoord van de 'revolutionairen' uit Ameide is klip en klaar. Anderen (Amsterdam en Dordrecht) hoeven zich niet met het revolutionaire karakter van het Bestuur van Ameide te bemoeien. Het Committé Revolutionaire van Ameide bepaald zelf wel wie een 'goede patriot' is, zoals blijkt uit een mededeling in de Nationale Courant van 4 mei 1795.

Vryheid, gelykheid, broederschap

’T Committé Revolutionaire van Ameide, met de uiterste bevreemding in de Nationale Courant van den 17den deezer maand April gezien hebbende, dat er wegens de Stad Dordrecht in de Vergadering van Holland zeker beklag is gedaan, even als of de Commissarissen van Amsterdam by onze Remotie zig willekeurig zoude hebben gedragen, niet alleen, maar dat de bedankte Schout *Verhagen* een Patriot, en de op nieuw aangestelde Schout *van Slype* een voorstander van de oude Constitutie²¹ zoude zyn; zoo heeft het Committé van Ameide vermeent, het Publicq, en alle weldenkende Medeburgers deswegens te moeten desabuseeren²², en te verzekeren, dat de Remotie alhier ter plaatse niet door de Amsterdamsche Commissarissen, schoon die er tegenwoordig waren, maar door ons als daartoe door onze Burgery gecommitteert, is gedaan, en dat onzen opnieuw verkozen Schout *van Slype*, over wiens character en systema wy, en niet de Stad Dordrecht moeste oordelen, by ons, en onze Burgery is bekend voor een waar Patriot, die, om die reden by alle onze weldenkende Burgers zeer bemind is, en ook daarom algemeen goedgekeurd.

Ondertusschen kunnen wy niet nalaaten, de Stad Dordrecht te sommeren, om hun voorgeeven te bewyzen, daar wy anders ’t zelfde houden voor lastertaal.

Ameide, den 29 April 1795
Het eerste Jaar der Bataafsche Vrijheid
Heil en Broederschap.

Uit naam van het voorn. Committé, (by absentie van den Secretaris) ondertekend door drie Leden van hetzelfde Committé, *Nicolaas Perk*, *Hendrik de Kieste*, *Johannes van Kekem*

20 Een remotie is afgeleid van removeren en betekent: verwijdering, ongevraagd ontslag.

21 De oude constitutie is het bestuur onder stadhouder Willem V.

22 Uit de dwaling helpen, terecht brengen.

Hier hebben we de namen van drie Patriotten, die al kort na de Bataafse Revolutie actief waren in het besturen van Ameide. Van deze drie is het meeste bekend over Nicolaas Perk. Hij was werkzaam als chirurgijn. Geboren op 29 april 1731 te Dordrecht, trouwde hij op 29 mei 1757 te Ameide met Maria van Hattem (1726-1801); zij was de dochter van de meester-chirurgijn Cornelis van Hattem en van Maria Couper. Nicolaas zette het chirurgijnwerk voort van zijn schoonvader, die in 1755 was overleden. Hij overleed op 22 april 1804, kort voor zijn 73e verjaardag.

Waar woonde Nicolaas Perk in Ameide?

De Opregte Haarlemse Courant van 24 april 1804. "Heden morgen is onze Waardige Vader en Behuwd-Vader, NICOLAAS PERK, in den Ouderdom van byna 73 Jaren, dezer Wereld overleden, geven langs dezen gebruikelijken weg hiervan kennis aan Vrienden en Naastbestaanden; verzoeke van Brieven van Brieven en Rouwbeklag geëxecuteerd te zijn."

Ameide, den 22 April 1804,
C. PERK,
J. PERK,
W. BOLDING,
W.M. BOLDING, geb. PERK

Enkele weken later wordt zijn praktijk te koop aan geboden. Uit de omschrijving van de ligging van de chirurgijnwinkel blijkt duidelijk dat deze aan de Voorstraat was gevestigd.

De Opregte Haarlemse Courant van 12 mei 1804:

"Door sterfgeval uit de hand te Koop, om terstond te aanvaarden: Een welbeklante CHIRURGYNS- en APOTHECARSWINKEL, met deszelfs HUIZINGE, TUIN en ERVE, staande en gelegen in het alleraangenaamste der Stede Ameide, hebbende voor een fraai uitzicht op de Rivier de Lecq, waarin die Affaire sedert onheuglijke Jaren is gedaan, en tot op het overlijden met succes gecontinueerd: te bevragen by Cornelis Perk, Koopman, aldaar woonagtig".

Uit de beschrijving van de woning en de informatie over de opvolgers als chirurgijn in hetzelfde pand (Pieter Meuzer – van 1804 t/m 1810- en Gerrit Lagendijk – van 1811 t/m 1813) is vast te stellen dat het hier om **Voorstraat 8** gaat.

¹ Op 3 november 1813 is Gerrit Lagendijk, Heelmeester, oud 32 jaren, in zijn woonhuis No. 96 op de Voorstraat binnen deze Stede overleden. Voorstraat No. 96 is nu Voorstraat 8.

Over de twee andere Patriotten is veel minder bekend. Hendrik de Kieffe werd in 1744 geboren in Aalten, Gelderland, en trouwde op 28 mei 1775 te Ameide met Petronella Blom (Ameide, 1747 – Amei-

de, 1808). Hendrik de Kieffe was kleermaker, een ambacht dat door zijn zoon Hermanus (1784-1863), en later door zijn kleinzoon, Hendrikus Anthonie (1808-1886) werd voortgezet. Hendrik de Kieffe is op 91 jarige leeftijd op 23 april 1835 te Ameide overleden.

Nog minder is bekend over Johannes van Kekem. Hij is op 63 jarige leeftijd op 4 september 1816 overleden te Ameide in huis No. 73 in de Nieuwstraat. Hij zal dus in 1752/53 geboren zijn. In de overlijdensakte wordt geen huisvrouw (echtgenote) of weduwe vermeld.

In de Bataafse republiek wordt begin 1796 de eerste 'democratisch' – er mocht alleen gestemd worden door mannen met een behoorlijk inkomen - gekozen Nationale Vergadering gevormd. Deze verving de Staten Generaal en bestond uit 126 leden, die uit evenveel districten waren gekozen. Het voorzitterschap wisselde elke twee weken. De vergadering bereikte al snel een aantal successen. De scheiding tussen kerk en staat werd een feit, de katholieken en joden kregen gelijke rechten.

Moeizamer ging het met het opstellen van een grondwet. Dit werd in eerste instantie overgelaten aan een commissie van 21 gekozen leden, die in de vergadering direct vervangen werden door anderen. In januari 1797 was het ontwerp klaar en werden 918 artikelen, bijgenaamd "het dikke boek", aan de vergadering voorgelegd. Het ontwerp werd bij stemming afgewezen en omdat de Eerste Nationale Vergadering slechts anderhalf jaar mocht aanblijven, werd deze in september 1797 ontbonden. Een Tweede Nationale Vergadering kreeg de vervolgopdracht. Er was grote verdeeldheid over de vraag of de Bataafse Republiek een federatie moest worden met veel invloed van de gewesten - gesteund door de federalisten, of dat er een nationale eenheidsstaat gevormd moest worden – gesteund door de zgn. unitarissen. Er was een staatsgreep van unitarissen nodig, die op 22 januari 1798 met goedkeuring van de Franse regering werd

De Eerste Nationale Vergadering (1795-1797). De eerste 'democratisch' gekozen volksvertegenwoordiging in Nederland. De vergaderingen vonden plaats in de door Willem V op het Binnenhof gebouwde balzaal. Deze zaal bleef vergaderzaal van de Tweede Kamer tot 1992.

- Afbeelding boven: Administratieve indeling tijdens de Bataafse Republiek in 1798.
- Onder: Administratieve indeling tijdens het Bataafs Gemenebest in 1801.

uitgevoerd, om de eerste staatsregeling goedgekeurd te krijgen. Nederland werd een eenheidsstaat onder leiding van een Uitvoerend Bewind. De grenzen van de voormalige Provincies die nu, net als in Frankrijk, Departementen werden genoemd,

werden regelmatig aangepast. In 1798 waren er 8 departementen en behoorde het gebied van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden in de periode 1798 - 1801 tot het Departement van den Rijn met Arnhem als hoofdstad.

Tengevolge van een onder Franse druk doorgevoerde grondwetswijziging in 1801 werd de indeling van 1798 weer ongedaan gemaakt. Er blijven 8 departementen, maar deze krijgen de oude provincienamen. De Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, met Ameide en Tienhoven, komen bij het Departement Holland. Daarnaast wordt de naam Bataafsche Republiek vervangen door Bataafs Gemenebest.

Ook de staatsinrichting werd drastisch gewijzigd. Het Vertegenwoordigende Lichaam van de Bataafse Republiek werd vervangen door een Wetgevend Lichaam. Als uitvoerende macht - opvolger van het Uitvoerend Bewind - werd een Staatsbewind ingesteld, bestaande uit 12 personen. Tevens kwam de rechtspraak in handen van een onafhankelijke rechterlijke macht. Hierdoor werd de scheiding der machten in praktijk gebracht.

In 1804 was in Frankrijk Napoleon Bonaparte aan de macht gekomen en hij bemoeit zich rechtstreeks met de gang van zaken in het Bataafs Gemenebest. In 1805 regelt hij dat het Staatsbewind wordt vervangen door een éénhoofdig bewind. Hij benoemt op 29 april 1805 Rutger Jan Schimmelpenninck²³ op deze post, met de titel Raadspensionaris, in feite een soort president. De wetgevende macht bleef formeel wel in handen van het Wetgevend Lichaam, maar in de praktijk was een advieslichaam, de Staatsraad, belangrijker. Schimmelpenninck zorgde voor het eerste centrale bestuursapparaat in de historie van de Lage Landen. Er waren vijf departementen (Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Financiën, Marine en Oorlog) die de kern vormden van zijn regering.

Rutger Jan Schimmelpenninck, raadspensionaris van het Bataafse Gemenebest.

Het bewind van Schimmelpenninck heeft maar een korte tijd geduurd. Napoleon bleef ontevreden over de houding van de 'Bataven' en in 1806 verloor Napoleon het vertrouwen in het Bataafse Gemenebest. Hij vond dat de richtlijnen uit Parijs te weinig en te langzaam gevolgd werden. Hij dwong Schimmelpenninck tot aftreden, en verving hem door zijn broer Lodewijk Napoleon Bonaparte, die op 4 juni 1806 arriveerde. Het grondgebied van het Bataafs Gemenebest werd uitgebreid met Oost Friesland (nu in Duitsland).

²³ Rutger Jan graaf Schimmelpenninck (Deventer, 1761 – Amsterdam, 1825).

Administratieve indeling tijdens het Koninkrijk Holland.

Lodewijk Napoleon Bonaparte (1764-1837), Koning van Holland (1806-1810). Portret uit 1809 door Charles Howard Hodges.

Napoleon hernoemde het gebied tot Koninkrijk Holland en Lodewijk werd Koning van Holland. Binnen het Koninkrijk Holland waren Ameide en Tienhoven nu administratief ingedeeld in het Departement Maasland, dat ongeveer overeenkomt met de huidige provincie Zuid-Holland. Aanvankelijk was

het departement Holland, dat voortkwam uit het oude graafschap Holland, veruit het grootste departement. Bovendien droeg het nu dezelfde naam als het hele koninkrijk. Daarom werd besloten om Holland te verdelen in twee administratief min of meer gelijkwaardige departementen: Amstelland en Maasland.

Lodewijk verplaatste in 1808 de hoofdstad van het land van Den Haag naar Amsterdam, waar hij zich vestigde in het Paleis op de Dam, tot dat moment functionerend als het stadhuis van Amsterdam. Dit besluit is ook na de Franse tijd overeind gebleven, waardoor Amsterdam nog steeds formeel de hoofdstad van Nederland is. Ook op cultureel gebied was de rol van Lodewijk belangrijk. De koning trachtte de Nederlandse kunsten en wetenschappen te bevorderen. Dit deed hij onder andere door de instelling van het Koninklijk Instituut van Wetenschappen (de latere Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen) en de Koninklijke Bibliotheek. Ook gaf hij de aanzet tot de oprichting van het Rijksmuseum, dat in zijn begintijd onderdak vond in het Paleis op de Dam. Op godsdienstig gebied stelde hij fondsen in het vooruitzicht voor Rooms-Katholieken die een eigen kerk wilden bouwen. Ook trachtte hij de oecumene te bevorderen: hij droomde van kerkgebouwen waarin de verschillende christelijke kerken bij elkaar kwamen voor hun erediensten..

Koning Lodewijk loste niet Napoleons verwachtingen in. Hoewel Napoleon zijn broer op het hart gedrukt had Fransman te blijven, profileerde Lodewijk Napoleon zich als een zeer 'Hollandse' koning. Hij probeerde de Nederlandse belangen te dienen in plaats van die van zijn broer, en het leger te verkleinen in plaats van, zoals zijn broer wilde, te vergroten. Nadelige Franse maatregelen zoals de dienstplicht en het continentaal stelsel²⁴ voerde hij met zeer veel tegenzin uit.

Lodewijk Napoleon toonde zich een betrokken koning bij verschillende rampen die zich tijdens zijn regeerperiode voordeden. Dat was in 1807 het geval toen in het centrum van Leiden een schip volgeladen met buskruit ontplofte. De vorst trad doortastend op en het volk sloot hem in de armen. Een andere catastrofe was er in 1809, toen een grote watersnood het rivierengebied teisterde. De Betuwe, Vijfheerenlanden en de Alblasserwaard veranderden in een grote binnensee. De Koninklijke Courant²⁵ berichtte destijds uitvoerig over de verrichtingen van Koning Lodewijk, zoals op 2 februari 1809:

VIANEN, , den 31sten Januarij (1809).

“De ramp van den Alblasserwaard is beslist; alle de pogingen der kunst van den meest standvastigen ijver hebben over het geweld van het water niet kunnen zegevieren. De Lingensche dijk, is bij Kedichem, op twee plaatsen doorgebroken. De Alblasserwaard zal spoedig onder water staan, en dit is dubbeld on-

24 Het continentaal stelsel was een maatregel van keizer Napoleon (van 1806 tot 1814), waardoor alle handel tussen het Europees continent en Groot-Brittannië verboden was. Voor de Nederlandse handel had het een desastreus effect.

25 De Koninklijke Courant was een voorloper van de Staatscourant.

Blik op de doorbraak van de noordzijde van de Lingedijk bij Kedichem, Louwmand 1809. Rechts Kedichem, links de torens van Arkel en Gorinchem. De plaats van de doorbraak is nog steeds zichtbaar als een Wiel.

De voorspelling dat de Alblasserwaard spoedig onder water zou staan kwam snel uit. De eerste dagen liep er enorm veel water door het Kedichemse gat. Op 1 februari 1809 stroomde het water al over de Zouwe- en Bazeldijk heen. Tot groot geluk was er weliswaar een 'geweldige overstort', maar geen dijk-doorbraak. Op 8 februari werd de hoogste waterstand bereikt. Zowel de Overwaard als de Nederwaard stonden onder water. Aan de Lanndrost²⁶ van Maasland²⁷ wordt de toestand gerapporteerd.

“Mijnheer, de Land Drost, zie daar den Alblasserwaard, dien voormuur van Holland in eenen openbare Zee herschappen, zie daar in denselven alleen ruim 21000 mergen lands²⁸, welken gewoon waren, tot weide en voeder, van een schier even groot getal beesten en paarden te verstrekken, voor het ogenblik onnut geworden, en in dezen zoo buitengewoon vee rijken Alblasserwaard den Landman, die door nijverheid en eene voorspoedige vee- en landbouw, gedurende laetste Jaeren, tot eenigen bloey gekomen was, plotseling aan wanhoop en bederft ten prooy gegeven; wie waagt het aan U Hoogedelgestrenge te beschrijven alle die Jammeren en ellenden, alle die vernielingen van storm en water, al dat kermen en zugten van mensch en vee, 't geen aan alle zijden gezien en gehoord wierd”. (In: M.W. Schakel, De Waterwolf slaat toe, 1977, blz. 194).

gelukkig, omdat deze streek niet dan met behulp van molens kan worden droog gemaakt, zonder dat het water, zoo als in de Betuwe, van zelf afloopt.”

Tijdens zijn bezoek aan Gorinchem verbleef de Koning in de Sint Jorisdoelen aan de Molenstraat. Hij brengt een bezoek aan de dijk bij het laag gelegen Dalem, waar het water in de Betuwe (Dalem is het laagste punt van de Tielervwaard) inmiddels zo hoog staat dat Gorkum bedreigd wordt. Van het bezoek van de koning zijn verschillende prenten gemaakt, die de koning tonen in hachelijke omstandigheden en tijdens het dichten van de doorbraak aan de Kortendijk. Of de Koning daadwerkelijk aanwezig was bij de doorbraken en meehielp bij het sluiten van de doorbraak aan de Kortendijk blijft twijfelachtig, maar het hielp wel zijn populariteit flink te verhogen.

Niet alleen via prenten, maar ook in de krant worden de daden van Lodewijk breed uitgemeten. In de Koninklijke Courant van 2 februari gaat het bericht uit Vianen van 31 januari als volgt verder: “Heden, ten half drie uren, is de Koning bij deze stad over de Lek gepasseerd, na den Alblasserwaard te hebben rondgereden. Den ochtend voor zijn vertrek uit Gorinchem heeft deze stad gevaar geloopt geinundeerd te raken; het water van de Linge, de fondamente van een huis ondermijnd hebbende, stroomde regtstandig en in eene grote mate in de stad, verscheidene straten en huizen stonden onder water, het alarm was reeds algemeen, maar de goede orde gesteld door den minister van binnenlandsche zaken²⁹,

26 In het Koninkrijk Holland was de landdrost het hoofd van een departement (provincie) en dus een soort Commissaris van de Koning.

27 Carel Gerard Hultman (Zutphen, 1752 – 'Hertogenbosch, 1820), bestuurder en staatsman, was van 1808 tot 1810 landdrost van Maasland.

28 Een mergen of morgen land is letterlijk de hoeveelheid land die in een ochtend omgeploegd kon worden. De Rijnlandse morgen (ca. 8516 vierkante meter) kon worden onderverdeeld in 6 hont, een hont in 100 vierkante roeden, en een roede in 144 vierkante voet. In 1806 werd de Rijnlandse morgen de standaardmaat in het Koninkrijk Holland tot de invoering van het metrieke stelsel in 1810.

29 Adriaan Pieter Twent, heer van Raaphorst (Delft, 1745 – Wassenaar, 1816) was minister van binnenlandse zaken tot 27 mei 1809, waarna hij, als eerste, tot minister van waterstaat benoemd werd.

De Watersnood van 1809. Bron: Dr. Aart Bijl, Tussen Diefdijk en Zouwendijk, Vuren, 2000.

die door Z.M. op het stadhuis gevestigd was, om er de functie van landdrost in deze omstandigheden waar te nemen, heeft spoedig de bedaardheid teruggebracht; de opening is door de karabiniers van 's Konings garde en de ingezetenen gestopt. Met behulp van de steenen der straten, zeilen, vellen, en magazijngoederen."

We zien dat de Koning, met gevaar voor eigen leven, ter plaatse is tijdens de ontwikkeling van de overstromingen en zich inspant om de nood in de overstroomde gebieden te lenigen. De watersnood van 1809 was de ergste ooit in het rivierengebied. Er verdronken 275 mensen en honderden raakten gewond. Duizenden woningen werden vernield en drieduizend paarden, koeien en varkens verdronken. Koning Lodewijk zorgde ervoor dat een landelijke hulpactie werd opgezet, die bijna 100.000 gulden opbracht. Ook stelde hij een commissie van waterbouwkundigen in, met de opdracht plannen te ontwikkelen die dit soort rampen moest voorkomen. (C. Rooijendonk, *Waterwolven*, 2009, blz. 235)

Het doortastende optreden van Lodewijk en zijn verdere pogingen om de Nederlandse bevolking gunstig te stemmen vonden echter geen genade in de ogen van zijn broer. Napoleon was zeer ontevreden over het functioneren van Lodewijk Napoleon als koning van Holland. Tot overmaat van ramp veroverde een Brits expeditieleger in tweede helft van 1809 het eiland Walcheren en andere delen van Zeeland. Hierdoor lag de weg naar Antwerpen open voor de Engelsen. Hoewel de Britse expeditie uiteindelijk toch mislukte, stortte Napoleon opnieuw een golf aan kritiek uit over zijn broer. Napoleon vond dat zijn broer een knoeier was. Zijn weigering om de in Holland impopulaire dienstplicht in te voeren was haast op een succesvolle Britse invasie uitgelopen. Koning Lodewijk moest weg. Hij werd naar Parijs geroepen, waar hij maandenlang met zijn broer onderhandelde om zijn Koninkrijk Holland te kunnen behouden, maar Napoleon besliste anders.

Teleurgesteld keerde Lodewijk in 1810 terug naar Holland, maar niet voor lang, want Franse 'waarnemingstroepen' trokken nog datzelfde jaar op naar de steden in het westen van Holland. Koning Lodewijk begreep dat de zaak verloren was en trad zonder zijn broer te consulteren op 1 juli 1810 af ten gunste van zijn zoontje Napoleon Lodewijk.³⁰ Lodewijk vluchtte weg uit Holland en de broers Bonaparte zouden elkaar niet meer ontmoeten. Keizer Napoleon trok zich niets aan van de handelingen van Lodewijk en enkele dagen later werd het Koninkrijk Holland ingelijfd bij het Franse keizerrijk.

Wat de gevolgen waren van deze inlijving bij Frankrijk en hoe daar in 1813 een einde aan kwam zal in "De Franse Tijd - deel II" in het volgende nummer van dit Nieuwsblad beschreven worden.

30 Napoleon Lodewijk Bonaparte, de tweede zoon van Lodewijk Napoleon en Hortense de Beauharnais, was op 11 oktober 1804 geboren. Bij de 'troonsopvolging' na het aftreden van zijn vader was hij 5 jaar oud. Een andere zoon van Lodewijk en Hortense, Karel Lodewijk Napoleon, geboren in 1808 wordt van 1852 tot 1870 als Napoleon III, keizer van Frankrijk.

Gevaar waar in de Koning zich bevond, op den Dalemshendijk, door het opkruyen der ijsschotsen (in Louwmaand 1809) is het onderschrift op deze prent.

Op deze gravure van C. Bogerts zien we de Kortendijk in 1809, terwijl een doorbrekende kistdam met man en macht wordt verstevigd. Koning Lodewijk Napoleon (midden) komt poolshoogte nemen en lijkt te helpen het gat te dichten. De putjes, waaruit de kistdam werd opgebouwd, zijn nog steeds in de Kortendijk aanwezig.

Op deze prent van Reinier Vinkeles van dezelfde gebeurtenis is niet duidelijk of de koning aanwezig is bij de doorbraak op de Kortendijk.

Het levenseinde van *Thomas van Kekem* (1920-1940)

Hans van den Heuvel

Op de kruising van de Prinsengracht, de Paramasiebaan en de Broekseweg staat sinds 4 mei 1999 het Herdenkingsmonument van Ameide. Het werd op die dag onthuld door Teus den Breejen, de toenmalige burgemeester van de gemeente Zederik, en luitenant-generaal titulair der artillerie b.d. Ted Meines, een van de bekendste oorlogsveteranen van ons land. Op het monument staan de namen van de tien inwoners van Ameide en Tienhoven, die in de Tweede Wereldoorlog in Europa of in het voormalige Nederlands Indië zijn omgekomen. De bovenste naam is die van Jan Thomas van Kekem. Hij werd op 12 januari 1920 in Tienhoven geboren en sneuvelde als een van de eerste Nederlandse militairen bij de Duitse inval in de vroege morgenuren van 10 mei 1940 in Didam. Krijn van der Grijn heeft zich in de afgelopen periode samen zijn zoon Cees en schoonzoon Nico Weeda beijverd om meer te weten te komen over de omstandigheden, waaronder Thomas van Kekem het leven liet. Nadat Krijn foto's uit die periode van zijn broer Aart had gekregen, brachten zij op zaterdag 13 april van dit jaar een bezoek aan Didam om informatie uit te wisselen met de heer Jan Beurskens, de secretaris van de Oudheidkundige Vereniging Didam (OVD). De tekst van dit artikel is mede gebaseerd op hun bevindingen

Jan Thomas van Kekem was een zoon van Freek van Kekem en Grietje van 't Hof. Hij had een zuster (Annie) en een jongere broer (Piet), van wie de laatste nog in leven is, en ging al op jeugdige leeftijd werken in de boomgaarden van mr. J.A. van der Lee rondom het "Slot Herlaer" in Tienhoven – net als zijn vader, die in de jaren zestig tot de allerlaatste mandenmakers van Ameide en Tienhoven behoorde en toentertijd werkzaam was bij Arie van Gent aan de Prinsengracht. Kees van der Grijn, de vader van Krijn van der Grijn, werkte destijds ook "op het Slot". In 1939 werd Thomas opgeroepen om in Alkmaar zijn militaire dienstplicht te vervullen bij het wapen der infanterie. Hij werd ingedeeld als tamboerhoornblazer, bij welke functietoewijzing zijn lidmaatschap van de plaatselijke muziekvereniging "Unie"

zeker een rol zal hebben gespeeld. Begin 1940 werd Thomas met zijn groep (zo'n twaalf man) overgeplaatst naar Didam om de Nederlands-Duitse grens mede te bewaken.

In april 1940 was de dienstplichtig militair nog even thuis in Tienhoven. Zijn oudere collega Kees van der Grijn was toen fruitbomen aan het snoeien aan de binnenkant van de Lekdijk en vroeg hem waar hij gelegerd was. "In Didam" antwoordde Thomas, waarop de reactie van Kees was: "Dat is gevaarlijk dicht bij de Moffen!". "Ach" zei Thomas "als ze komen, dan ga ik de tuin doen bij Hitler".

De grensbewaking bij Didam was opgedragen aan militairen van de 3^e compagnie van het 22^e grensbataljon (3-22 GB). Hun commandopost was gevestigd in het vroegere huis van burgemeester Van de Poll (adres: Dijksestraat 38) "in de kunstweg Didam-Baberik, 500m Z van station Didam". In de voortuin hadden de militairen een uitkijkpost ingericht, die slechts ruimte bood aan drie wachtposten. Boven hun hoofd was een planken dakje aangebracht, dat met wat aarde en takken gecamoufleerd was. Door een kijkgat konden ze een weggetje in het oog houden, dat rechtstreeks naar de Duitse grens leidde. De boer, bij wie de infanteristen ingekwartierd waren, kwam hen op 9 mei nog op het hart drukken om vooral geen weerstand te bieden, als de Duitsers zouden komen. De mensen dicht bij de grens vermoedden namelijk al wat er zou gaan gebeuren.

Op 10 mei 1940 – 's nachts om 03.55 uur – overschreden Duitse troepen onze landsgrenzen. De veldtocht tegen Nederland, die deel uitmaakte van een groot offensief (krijgsplan "Fall Gelb") in West-Europa, was begonnen. De opzet van de Duitsers was om via ons land en België Engeland en Frankrijk aan te vallen, mede om te voorkomen dat Britse eenheden vaste voet aan de grond zouden krijgen in Nederland. De Duitse legerleiding was er met name op uit om ons land (en in het bijzonder Noord-Brabant) zo snel mogelijk onder de voet te lopen, bij voorkeur met de inzet van een minimum aan troepen.

Thomas van Kekem stond op 10 mei 's morgens vroeg op wacht in de uitkijkpost. Toen de Duitsers

kwamen, heeft hij verzet geboden. Hij moet binnen een kwartier na de grensoverschrijding dodelijk getroffen zijn. Zijn stoffelijk overschot werd ter plaatse ter aarde besteld, maar na enkele weken herbegraven op de begraafplaats van Didam. Het bericht van zijn overlijden bereikte op dezelfde dag burgemeester C.W. Luijendijk van Ameide en Tienhoven nog. De burgemeester was zo van zijn stuk dat werd besloten dat niet hij, maar de werkgever van Thomas, mr. Van der Lee, de Jobstijding aan diens ouders zou overbrengen, wat ook geschiedde. In 1979 vond er voor de tweede maal een herbegravenis plaats, en wel op het militair ereveld "De Grebbeberg" bij Rhenen.

Deze begraafplaats was in eerste aanleg de laatste rustplaats van meer dan vierhonderd Nederlandse militairen, die in de meidagen van 1940 sneuvelden in de strijd om het zuidelijkste gedeelte van de Grebbelinie. Sinds 1946 zijn op de Grebbeberg met enige regelmaat militairen herbegraven, die in mei 1940 elders in Nederland het leven lieten. Het ereveld telt inmiddels ruim achthonderd graven. Bij de ingang van het ereveld staat het nationale Legermonument. Het gedenkteken bestaat uit een wit natuurstenen kruis met aan weerszijden een gebeeldhouwde liggende leeuw van kalksteen. Op het rechthoekig voetstuk van het monument staan twee teksten:

DEN VADERLANT GHETROUWE
(aan de voorzijde), en
BLIJF ICK TOT IN DEN DOOT
(aan de achterzijde).

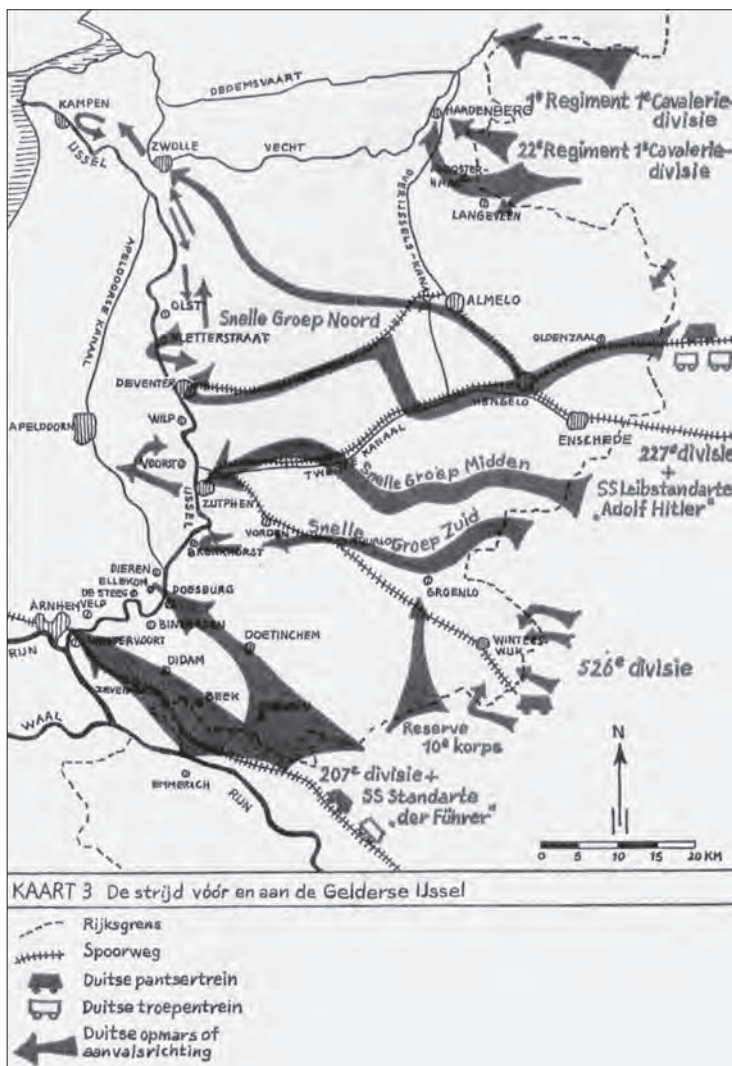
De krijgsverrichtingen bij Didam komen uitgebreid aan de orde in het boek "Grebbelinie 1940" van de bekende militair historicus E.H. Brongers, een officier van de verbindingdienst. Ik ontleen er de volgende passages aan:

Het eerste treffen

In het gebied tussen Duitsland en de Gelderse IJssel waren geen verdedigingsstellingen opgeworpen. De weinige daar aanwezige troepen hadden tot taak

De herbegravenis van Thomas van Kekem in Didam. Op de foto (v.l.n.r.) mr. Joannes Adriaan van der Lee, Freek van Kekem, Kees van der Grijn, Grietje van Kekem-van 't Hof en Annie en Piet van Kekem.

Kaart van het operatiegebied.

grenswachten te leveren en versperringen te stellen. De wachten stonden opgesteld langs onze landslijn en over het algemeen slechts op die plaatsen waar verharde wegen de grens passeerden. Hun onderlinge afstand bedroeg soms meer dan tien kilometer, zodat van enige belemmering van de Duitse opmars geen sprake kon zijn. De enige taak die ze moesten vervullen, was dan ook uitsluitend het waarschuwen bij grensoverschrijding, om de IJsseltroepen te vrijwaren tegen een plotselinge overval en die troepen de gelegenheid te geven de rivierbruggen te laten springen.

De wachten zelf waren meestal een vijf tot tien man sterk en voorzien van een lichte mitrailleur. Met dit wapen kon men in noodgevallen de vijand even ophouden om zo gelegenheid te hebben de waarschuwing telefonisch, per motorordonnans of per postduif door te geven. Het was niet de bedoeling dat zij zich daarna tot het bittere einde zouden verdedigen: dat zou immers een volkomen zinloze opoffering van mensen betekenen. Het is wel duidelijk dat in de meeste gevallen zelfs een terugtocht tegenover een oppermachtige en offensieve vijand onmogelijk zou worden.

De overige militairen ten oosten van de IJssel waren verdeeld in vernielingsploegen die de versperringen moesten stellen. Voorbereid was het opblazen van een aantal bruggen, waarbij die over het Twenteka-

naal, het Overijssels kanaal, de Vecht en de Dedemsvaart. Andere versperringen bestonden uit verhakkingen (het doen springen van bomen, waardoor deze dwars over de weg kwamen te liggen) en asperges. Dit laatste was de naam van een hindernis, die uit dubbele, in de weg verankerde T-ijzers bestond. Nu moet men zich van de waarde van de hindernissen geen al te grote voorstelling maken. Ze waren slechts geplaatst op verharde wegen, waardoor ze in vele gevallen omtrokken konden worden. Voorts was het aantal ploegen zo klein, dat verdediging van de versperringen onmogelijk kon plaatsvinden. Daar komt nog bij dat de Duitsers volledig op de hoogte waren van plaats en aard van alle obstakels, zodat ze van huis uit al het nodige opruimingsmateriaal konden indelen. Niettemin hoopten we een zodanige vertraging te kunnen opleggen, dat ook bij een overrompingsaanval de IJsselverdedigers nog tijdig hun opstellingen konden innemen.

De eerste ontmoeting tussen Nederlands en Duitse militairen vond reeds plaats voor de vijandelijke divisies onze grenzen schonden. Dat gebeurde in het dorp Didam, waar ter hoogte van de Protestantse kerk een versperring was opgeworpen. In de nacht van 9 op 10 mei 1940 doemde hier uit de duisternis een sterke rijwielpatrouille op, die voor de hindernis door een wachtpost werd aangesproken. De afdeling was gekleed in Nederlandse uniformen en bewaarde een merkwaardig stilzwijgen. Spoedig kwam er een figuur naar voren die voorgaf de commandant te zijn en om doorlating verzocht. Hij was in het bezit van een door een zekere kapitein Dijkstra ondertekende marsorder, waarin werd bevolen om bij wijze van oefening via Didam en Westervoort naar Apeldoorn te rijden. De wachtpost vertrouwde de zaak toch niet helemaal en liep met het papier naar zijn commandant, eerste luitenant T. Koster, die we verder aan het woord laten:

“Op 10 mei om ongeveer 02.15 uur meldde zich plotseling een van de beide wachtposten bij mij met een briefje, waarin om doorlating werd verzocht van een groep militairen. Het briefje was ondertekend door kapitein Dijkstra, wiens handschrift ik toevallig goed kende. Ik zag dan ook onmiddellijk dat het niet de handtekening van die kapitein was, vermoedde onraad en begaf me naar buiten. Ik zag daar in het donker ongeveer 25 man staan. De commandant van deze groep heb ik enkele vragen gesteld. Hij sprak vloeiend Nederlands, was ongeveer 1,85 m lang en had een bleek, mager en langwerpige gezicht. Om tijd te rekken zei ik dat ik even moest nazien of hij met zijn mensen kon worden doorgelaten. Maar en door de handtekening, en door het feit dat de sergeantstrepen op de uniformen breder waren dan gebruikelijk was, vertrouwde ik de zaak niet. Ik belde mijn commandant op en kreeg de opdracht de mensen te ontwapenen. Mijn wacht was twee groepen sterk, ongeveer 26 man. De mitrailleur bevonden zich nog in de barak, waar ik nu eerst heenging om sergeant Caspers de situatie uit te leggen. Ik droeg hem op om aan beide zijden van de patrouille een mitrailleur te plaatsen. De ont-

wapening vond daarna bliksemsnel plaats. Toen de Duitsers op een rijtje stonden, ben ik er langs gegaan, waarbij ik ontdekte dat hun helmen van karton waren, maar verder leken ze sprekend op de onze. Ze bleven zwijgen; als ik ze iets vroeg, kwam er slechts een onverstaanbaar gemompel”

Luitenant Koster probeerde een autobus te krijgen, om de gevangenen achter de IJssel te brengen. Daar was nogal haast bij, want uit het geluid van de ontploffingen en het schieten in de verte, begreep hij dat de oorlog was uitgebroken en de vijand elk ogenblik kon verschijnen. Het ging allemaal niet zo vlot en eerst na enkele uren verscheen het gevraagde voertuig. In snel tempo werden de Duitsers ingeladen, maar men was er nog niet geheel mee klaar, toen een pantserwagen en een groot aantal motorrijders vurend het dorp binnendrongen.

“De chauffeur Rodenburg zat al achter het stuur en had de motor aanstaan,” vertelde sergeant Dakers,

“Toen de pantserwagen naderde ben ik zelf in de bus gesprongen, die op dat moment al reed en nadat ik tevoren de slagboom van de versperring had gesloten. Onderweg trachtten enkele gevangenen uit de rijdende bus te springen. Ik heb hierop met mijn pistool geschoten. Een van hen is toen getroffen. Hij bleef in de bus liggen met een borstschot, juist voor de achteruitgang, waardoor hij wilde vluchten. Bij een reeds opgeblazen brug konden we niet verder. Door dit oponthoud haalde de pantserwagen ons weer in en opende opnieuw het vuur. Ik dook in een sloot om te dekken. De gevangenen zochten een goed heenkomen en de bedieningsmannschappen uit de pantserwagens kwamen naar buiten. Ik heb mijn pistool leeggeschoten op de Duitsers. Toen mijn munitie op was ben ik door hen onder bedreiging van machiepistolen gevangen genomen en naar Didam gebracht”

Eerst na de oorlog is gebleken dat het om een 29 man sterke patrouille ging, die deel uitmaakte van het “Bataljon voor Bijzondere Opdrachten nr. 800”. Daarbij behoorden ook enkele Nederlanders in Duitse dienst. Een van hen kon na de oorlog worden berecht”.

Grafzerk van Thomas van Kekem op de Grebbeberg.

Onder de korenmaat

Herman Beckmann

Ons lid Gert Strengholt kwam met de mededeling dat Maarten 't Hart Ameide bespreekt in zijn in 1991 bij de Arbeiderspers uitgegeven boek *Onder de korenmaat*. Hij stuurde twee passages uit het boek:

'We reden over lage polderwegen en hoge dijken. Het leek zonniger geworden. De wind was een briesje geworden. We reden onder langs een dijk, bestegen hem via een afrol', kwamen op de dijk en zagen een rivier. 'De Lek,' zei Sylvia.

Lang reden we langs de rivier. Toen zei ze: 'Daar ligt het.'

Aan de overzijde van het met gele rietpluimen versierde water scholen huizen achter een rivierdijk. Eén kerk domineerde het stadsbeeld en één reusachtige, lompe fabriek, verstoorde de gemoedelijke skyline. Doodstil lag het stadje aan de overzijde van het water. Niets bewoog er, het leek totaal uitgestorven.'

'Kunnen we er niet heen?' vroeg ik.

'Dan moeten we een heel eind rijden tot een brug, laten we dat maar tot een volgende keer bewaren.'

'Ik wou,' zei Sylvia, naar het stadje knikkend, 'dat ik daar nooit was weggegaan, ik wou dat ik daar nog woonde. Iedereen kende me daar, en ik kende iedereen. Je wist precies watje aan elkaar had. Daar had ik misschien wel kunnen trouwen, of zoiets. Je zou al je vriendinnen van vroeger nog hebben en daar zou je echt vertrouwd mee zijn omdat je er van kindsbeen af

aan mee bent opgegroeid. Je zou hun kinderen kennen, dat lijkt me zo leuk, datje kinderen kent van mensen die je zelf als kind gekend hebt. Lijkt jou dat niet leuk?' 'Nee, mij niet,' zei ik, licht huiverend omdat de rivierwind onbelemmerd door mijn trui woei.'

☞ Of Maarten 't Hart daadwerkelijk Ameide beschreef is na te gaan door het aan de schrijver zelf te vragen. Ik heb de auteur een brief geschreven en binnen een paar dagen kreeg ik een E-mail waarin hij bevestigde dat dit het geval was.

De hoofdpersoon in het boek (de ik figuur) is de componist Alexander Goudveyl. Hij is getrouwd met Joanna, die furore maakt op de grote concertpodia als zangeres. Dientengevolge zien ze elkaar nauwelijks. Alexander heeft een vriendin, de zangeres Hester die hij begeleidt op de piano. De Sylvia uit de aangehaalde passages is een dierenarts, die tijdens een optreden van Hester verliefd wordt op de zestien jaar oudere Alexander. Dit leeftijdsverschil is geen hinderpaal voor het opbloeien van iets moois tussen het tweetal. Na verloop van tijd komt er sleet op de relatie en ontstaan er wederzijds irritaties. Sylvia is

¹ Afrit naar dijk, plaats waar men in de gelegenheid is een dijkskruin met voertuigen te verlaten

een fervente fan van Red Hot Chili Peppers². Alexander is een uitgesproken hater van popmuziek, terwijl Sylvia niet gehinderd wordt door enige kennis van klassieke muziek. Uiteindelijk loopt de relatie spaak.

Het boek eindigt met een telefoongesprek waarin Sylvia Alexander de bons geeft en het gesprek beëindigt met: 'Ik heb geen tijd meer om verder te praten, ik moet de stad nog in.'

Ze legde de hoorn neer, ik legde de hoorn neer en dadelijk ging de telefoon weer over. Verbaasd nam ik de hoorn op, noemde m'n naam en ik hoorde: 'Met Hester. 'Ook raar' zei ik, ik bel Sylvia, leg neer, de telefoon gaat, ik neem weer op en dan ben jij het.'

'Ja, ik ben nou eenmaal paranormaal begaafd, ik wist dat jij me nodig had.'

'Haar stem, je had haar stem moeten horen, die klonk als een cirkelzaag. Ze was boos omdat ik had gezegd dat ik blij was dat ze in de Sierra Nevada een beetje verliefd is geworden op een reisgenote, in plaats van op een reisgenoot. Ze neemt me kwalijk dat ik jaloers zou zijn geweest als ze verliefd was geworden op een jongen. En weet jij wat ze zei? Denk jij dan dat ik het afgelopen jaar geen andere jongen heb gezien, of zoiets.'

'Waar zou dat "of zoiets" op slaan?' vroeg Hester, 'zou ze ambtshalve ook nog een dobermannpincher³ hebben omhelsd? Lieve jongen, laat haar toch stikken, heus, doe dat nou, laat haar toch stikken.'

'Ik wou dat ik dat kon, ik word alleen al ellendig van als ik mezelf hoor praten. Al die woorden, "verliefd", "jaloers", "verliefd", "jaloers", het is net alsof je door het voortdurend gebruik van dat soort termen helemaal verschraalt. Het is alsof die woorden de tralies zijn van een cel waarin je gevangen zit. En dan te bedenken dat ik nu net zo oud ben als Schumann toen hij stierf. Schumann heeft nadat hij zesenvestig geworden was nog zeven weken en twee dagen geleefd. Reken je vanaf mijn verjaardag, dan zou ik, als ik precies even oud wordt als Schumann, op 6 februari doodgaan.'

'Moet je niet al te veel aan denken,' zei Hester.

'Toen Schubert stierf in mijn leven... ik bedoel toen ik zo'n tien maanden eenendertig was, toen was ik even oud als Schubert toen hij stierf. Ik had het toen ook precies uitgerekend, en toen Mozart stierf in mijn leven ook, en Chopin, en Mendelssohn, hun sterfdata ben ik al gepasseerd, moet je je toch voorstellen, vooral als je er dan aan denkt wat je zelf gepresteerd hebt. Ik leef maar door, terwijl ik vergeleken met Schubert een ongelooflijke grote nul ben. Waar heb ik het aan verdiend dat ik maar doorleef, terwijl ik niks, niks presteer?'

'Niks presteer, ach kom, zet nou je licht niet onder de korenmaat.'

'Ik heb helemaal geen licht om onder enige korenmaat te zetten.'

'Als jij dat al van jezelf vindt, wat moet ik dan van mezelf vinden, jouw bewerkingen hebben je wereldberoemd gemaakt, je hebt gecomponeerd en af en toe wordt er zelfs werk van je uitgevoerd, maar ik ... wat

ben ik... een vijfderangs zangeres. Uit één Joanna kun je tien vrouwen van mijn kaliber hakken.'

'Liever één Hester dan tien Joanna's.'

'Ja, ja dat zal wel, maar lieve jongen, luister nou eens goed naar me, het wordt echt tijd dat je die hondendokter laat stikken, echt helemaal laat stikken.'

Tot zover het boek van Maarten 't Hart.

Het genootschap Onze Taal vraagt zich af waar de uitdrukking *Zijn licht niet onder de korenmaat zetten* vandaan komt.

Als je wordt aangespoord *je licht niet onder de korenmaat te zetten*, wordt daarmee bedoeld dat je je kennis of vaardigheden niet moet verbergen, maar juist moet laten zien wat je weet en kunt. Volgens Van Dale (2005) kan *je licht onder de korenmaat zetten* de bijbetekenis hebben 'je kennis voor jezelf willen houden, anderen niet willen helpen'.

Deze uitdrukking is ontleend aan de Bijbel. In Matteüs 5:14-17 staat:

Jullie zijn het licht in de wereld. Een stad die boven op een berg ligt, kan niet verborgen blijven. Men steekt ook geen lamp aan om hem vervolgens onder een korenmaat weg te zetten, nee, men zet hem op een standaard, zodat hij licht geeft voor ieder die in huis is. Zo moet jullie licht schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede daden zien en eer bewijzen aan jullie Vader in de hemel.

Een korenmaat was een bak op vier poten, waarin koren bewaard werd. Deze bak stond volgens het *Groot Uitdrukkingenwoordenboek* van Van Dale (2006) in de woonkamer. Als je een lamp ergens onder zet (zoals onder een korenmaat) geeft hij weinig licht. Vandaar ontstond de figuurlijke betekenis dat je vaardigheden en kennis nu eenmaal niet zichtbaar zijn als je ze niet toont.

Een korenmaat diende vooral ook als meeteenheid. Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) vermeldt bij *korenmaat*:

"Een van overheids-

wege voorgeschreven en geijkte graanmaat, zoals het mud, de halster, het schepel enz." Een *mud* is tegenwoordig gelijk aan 1 hectoliter en een *schepel* is 0,1 hectoliter. *Halster* is als inhoudsmaat geheel verouderd; het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* vermeldt dat dit woord alleen in Zuid-Nederland werd gebruikt als benaming voor 'een halve sester'. Een *sester* (ook wel *sister* of *zester*) kwam (ongeveer) overeen met 1/4 hectoliter.

² Red Hot Chili Peppers is een Amerikaanse band die funk, rap, punk en pop combineert met rock. De band is in 1983 opgericht in de Californische stad Los Angeles.

³ Slanke, gespierde hond met een atletische bouw en een korte, zwarte of bruine vacht met roestbruine aftekening die vaak wordt gehouden als waakhond

Grenadiers en Jagers

in actie in Ameide

Hans van den Heuvel

De vorig jaar gesloten fabriek van Ranks Meel – voor de wat oudere inwoners van Ameide en Tienhoven: de “oude meelfabriek van de firma Kruyt” - aan het begin van de Prinsengracht in Ameide fungeert op zaterdag 7 september van dit jaar, de laatste dag van de vijfjaarlijkse Oranjefeesten, als decor voor een ongekend spektakel. Militairen van de Luchtmobiele Brigade zullen dan vanaf twee uur ’s middags voor, in en op het dak van het gebouw in actie komen. Dat gaat gepaard met gewerschoten en het afvuren van rookgranaten. De oefening wordt afgesloten met een demonstratie “abseilen” vanaf het niet minder dan 26 meter hoge dak van de fabriek. Voorafgaand aan en na afloop van de acties wordt het publiek in de gelegenheid gesteld om de voertuigen, uitrustingstukken en bewapening van de “rode baretten” te bekijken.

De militairen van deze elite-eenheid van de Koninklijke Landmacht komen naar Ameide op uitnodiging van de besturen van de Oranjevereniging “Beatrix” en de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Niet onvermeld mag blijven dat de directeur van Ranks Meel, de heer Lars Buckow, van meet af aan alle medewerking heeft verleend aan de voorbereiding en de uitvoering van dit project.

In dit artikel wordt ingegaan op de organisatiestructuur en de taken van de Luchtmobiele Brigade en de geschiedenis en de tradities van een eenheid die daartoe behoort, 11 Pantserinfanteriebataljon Luchtmobiel van het Garderegiment Grenadiers en Jagers.

De Luchtmobiele Brigade

Na de val van de Berlijnse Muur in 1989 veranderde de veiligheidssituatie in de wereld drastisch. Nederland kreeg behoefte aan een snel inzetbare eenheid voor het wereldwijd uitvoeren van operaties in het gehele geweldsspectrum. Deze ontwikkeling leidde in 1992 tot de oprichting van 11 Luchtmobiele Brigade als onderdeel van de Koninklijke Landmacht.

Na tien jaar pionierswerk bereikte de brigade samen met de helikoptereenheden van de Koninklijke

Luchtmacht in oktober 2003 de operationele gereedheidstatus en werd de eenheid door de NAVO gecertificeerd voor het kunnen uitvoeren van “Air Assault” operaties, waarbij eenheden in de lucht en op de grond gepland, gecoördineerd, snel en doeltreffend doelen attaqueren. Sinds 2003 draagt de Luchtmobiele Brigade dan ook het predicaat “Air Assault”. Ook zet de brigade de traditie voort van de laatste divisie van de Koninklijke Landmacht, 1 Divisie “7 december”, die in 2004 werd opgeheven.

De Luchtmobiele Brigade is sinds de oprichting steeds in beweging geweest. De vele oefeningen en uitzendingen hebben de brigade gevormd tot een snel inzetbare en flexibele eenheid van lichte infanterie met een schat aan ervaring in binnen- en buitenland.

Voor het voeren van het daadwerkelijke gevecht op de grond beschikt de Luchtmobiele Brigade over drie pantserinfanteriebataljons, het al vermelde 11 Pantserinfanteriebataljon Luchtmobiel (Garderegiment Grenadiers en Jagers), 12 Pantserinfanteriebataljon Luchtmobiel (Regiment van Heutsz) en 13 Pantserinfanterie Luchtmobiel (Regiment Stoottroepen). Ieder bataljon heeft drie infanteriecompagnieën, bestaande uit drie pelotons en een mortiergroep. Een peloton bestaat uit drie groepen van negen man. Alle bataljons zijn “Air Assault” gecertificeerd en hebben de beschikking over een eigen compagnie die met gebruikmaking van parachutes (“airborne”) kan worden ingezet.

Elk bataljon van de Luchtmobiele Brigade beschikt over een Patrouillecompagnie. Het gaat hierbij om zelfstandig opererende eenheden met grote vuurkracht en mobiliteit, die met name in Afghanistan hun waarde hebben bewezen. Tot het materieel van deze eenheden behoren Mercedes Benz 12kN terreinvoertuigen, bemand door drie militairen en uitgerust met een zwaar .50 machinegeweer op ringafsluit, twee lichte machinegeweren en GILL-antitankraketten met bijbehorende optische waarne-

*"Abseilen" vanaf het
Haagse stadhuis...*

mingsmiddelen. Deze combinatie van wapensystemen maakt het mogelijk om offensief en zelfstandig op te treden, waardoor een gebied snel kan worden gedomineerd of gestabiliseerd. In de Patrouillecompagnie zijn ook de verkenners van het bataljon opgenomen. Zij worden ingezet als de ogen en oren van de bataljonscommandant. In kleine groepen proberen ze te achterhalen hoe sterk de vijand is en wat die doet of van plan is te gaan doen.

Er zijn bij de Luchtmobiele Brigade ook ondersteunende eenheden ingedeeld, te weten een Geniecompagnie, een Herstelcompagnie, een Bevoorradingcompagnie en een Geneeskundige Compagnie. Deze eenheden hebben achtereenvolgens in grote lijnen tot taak:

- te bewerkstelligen dat de eigen troepen zich ongestoord kunnen verplaatsen door bijvoorbeeld “bermbommen” en andere explosieven op te sporen, mijnen te ruimen en bruggen te bouwen;
- (in werkplaatsen of te velde) motoren, terreinwagens, vrachtwagens, wapens en elektronisch materieel te herstellen of te vervangen;
- munitie, voedsel, brandstof, reservedelen en materieel aan te voeren, en
- ziekten te voorkomen, gewonden te verzorgen of te evacueren, operaties te verrichten en psychiatrische hulp te bieden.

De Luchtmobiele Brigade is in Nederland verdeeld over vier locaties. De meeste militairen, onder wie de grenadiers en jagers, zijn gehuisvest in de Oranjekazerne in Schaarsbergen bij Arnhem. Hun collega's zijn gelegerd in de Johan Willem Frisokazerne in Assen, op de vliegbasis Deelen, tegenover de Oranjekazerne, en in de Frederikkazerne in Den Haag.

Het geïntegreerd kunnen optreden met een grond- en een luchtcomponent onderscheidt de Luchtmobiele Brigade van andere eenheden. Door deze “air assault” capaciteit is het verrassingsmoment bij de inzet van de brigade van groot belang. Hierbij wordt over grote afstanden en niet zelden tot in diep vijandelijk gebied gebruik gemaakt van transporthelikopters. Deze manier van optreden is en blijft de kerncapaciteit van de Luchtmobiele Brigade. Daarom wordt er veelvuldig (internationaal) geoefend om deze capaciteit te onderhouden.

Door de inzet van transportvliegtuigen kunnen lichte infanterie-eenheden (met het daarbij behorende materieel) over zeer grote afstanden worden verplaatst en met gebruikmaking van parachutes operaties uitvoeren. Ook een “tactical air landing operation” (TALO) behoort tot de mogelijkheden. Bij deze vorm van “airborne” landen transportvliegtuigen in de buurt van het doel om daar eenheden, eventueel uitgerust met lichte voertuigen, af te zetten.

Het bereik van vastvleugelige transportvliegtuigen is vaak groter dan dat van transporthelikopters. Ook kunnen daarmee obstakels, zoals bergketens en wateroppervlakten, gemakkelijker overbrugd worden. Een ander voordeel is dat er in een transportvliegtuig meer personeel en materieel vervoerd kan worden.

Luchtlandingen, waarbij “air assault” militairen per parachute worden ingezet, zijn een ideale mogelijkheid om diep in een operatiegebied op te treden. Deze manier van optreden heeft een groot verrassings-effect, zoals ook al eerder is vermeld. Een luchtlanding staat nooit op zichzelf, maar wordt altijd gevolgd door de inzet van een grond- en/of een luchtcomponent.

De Luchtmobiele Brigade is in staat om onderdeel uit te maken van een “Special Operations Task Group” (SOTG). Eenheden van de brigade kunnen dan ingezet worden voor opdrachten als het leveren van een buitenring, het uitvoeren van nevenaantallen, patrouilles en beveiliging. Inzet als onderdeel van een SOTG vindt doorgaans ver van eigen troepen plaats en veelal onder klimatologisch zware omstandigheden.

In Afghanistan hebben eenheden van de Luchtmobiele Brigade onderdeel uitgemaakt van dergelijke SOTG's en er wordt veelvuldig op getraind tijdens oefeningen. Door de fysieke fitheid en gehardheid van de luchtmobiele militairen en de vaardigheden met het geïntegreerde optreden tussen grond- en lichteenheden is de brigade in staat om “Special Operations Forces” te volgen en te ondersteunen bij bijzondere opdrachten.

Het Garderegiment Grenadiers en Jagers

De Koninklijke Landmacht telt twee onderdelen die zich met de naam “Garde” mogen tooien: 11 Pantserinfanterie Luchtmobiel Garde Grenadiers en Jagers en 17 Pantserinfanteriebataljon Garde Fuseliers Prinses Irene. Vanouds dient de garde rechtstreeks onder de vorst en het is dan ook niet verwonderlijk dat de garde-eenheden op Prinsesdag prominent aanwezig zijn. De grenadiers marcheren op de tonen van de Koninklijke Militaire Kapel “Johan Willem Friso” vooraan in de koninklijke stoet en de jagers en fuseliers staan als ereafzetting opgesteld op het Binnenhof.

De grenadiers en jagers werden in 1829 opgericht door koning Willem I, nadat hij onder druk van de Staten-Generaal het jaar daarvoor de laatste vier Zwitserse regimenten in Nederlandse dienst had moeten opheffen. Na de Franse revolutie werden ook in ons land Zwitserse troepen te veel als een symbool van negentiende-eeuws absoluut koningschap gezien. Volgens het Koninklijk Besluit dat de oprichting van de grenadiers en jagers regelde, was “de afdeling Grenadiers in het bijzonder bestemd om in Brussel en 's-Gravenhage en mitsdien onmiddellijk onder Ons oog dienst te doen”. Vandaar het nog altijd bestaande motto “Onder het oog des Konings”. In het Koninklijk Besluit werd verder gesteld dat de afdeling grenadiers zou worden samengesteld uit een keur van officieren en manschappen en dat plaatsing bij de grenadiers als een onderscheiding moest worden aangemerkt.

Grenadiers zijn ontstaan in de zeventiende eeuw. Het waren van oorsprong granaatwerpers. Vanouds voeren zij dan ook een springende granaat als embleem.

De Koningscompagnie van het Garderegiment Grenadiers op Prinsjesdag

Het embleem van het
Garderegiment Grenadiers.

Het woord granaat is ontleend aan het Franse “grenat” of “granade”, dat weer afstamt van het Latijnse “granatum”. Met dit laatste woord

werd de pitrijke vrucht van de granaatappelboom bedoeld. Deze vrucht wordt in de heraldiek aangeduid als een langwerpige appel met een soort puntkroontje, de “vuurappel”. Het woord “grenadier” is direct overgenomen uit het Frans.

Het werpen van granaten was een gevaarlijke activiteit. De granaten waren grote gietijzeren bollen, zoals de bommen van het Strategospel. Een grenadier had een tas vol granaten bij zich en hield - in een tijd dat vuur maken nog verre van gemakkelijk was - tevens een brandende lont in zijn hand om de projectielen aan te steken. Hierdoor vormde hij ook een gevaar voor zichzelf en zijn omgeving. Grenadiers waren dan ook zonder uitzondering onverschrokken kerels, die in de hitte van de strijd het hoofd koel moesten houden. Om de granaten ver te kunnen werpen, moesten zij bovendien stevig en lang zijn, want met de projectielen moest een afstand van tenminste veertig passen worden overbrugd.

Op Prinsjesdag draagt de oudste compagnie van de garde grenadiers, de “Koningscompagnie”, de hoge berenmuts. Deze muts kent een lange ontstaansgeschiedenis, die begint in de tijd dat de grenadiers nog granaatwerper waren. Om bij het werpen de handen vrij te hebben, werden de musketten over het hoofd getild en aan een kordonriem op de rug gehangen. De breedgerande zeventiende-eeuwse hoed zat hierbij lelijk in de weg. In plaats daarvan droegen de grenadiers daarom een kabouterachtige kwartiermuts, die ook als slaapmuts werd gebruikt.

Om het slap hangen van deze muts tegen te gaan en de grenadiers een indrukwekkend aanzien te geven, werd de voorkant van de muts verstevigd met metaal of bont. Opvallend was dat de mutsen in protestantse landen met metaal werden opgesierd, waardoor het puntige model van de Pruisische grenadiersmijter ontstond, dat ook werd gedragen door de Hollandse Gardes van de stadhouders. In rooms-katholieke landen werd daarentegen meestal bontversiering toegepast. In de loop der tijden gebeurde dat zo overvloedig dat het bont ging overheersen en uiteindelijk de kolossale bonten grenadiersmutsen van de Koninklijke Garde van Napoleon ontstonden.

Na hun overwinning bij Waterloo namen de Engelse garderegimenten te voet dit model over, dat thans nog bij Buckingham Palace is te bewonderen. In de negentiende eeuw volgden andere Europese koninkrijken het voorbeeld van de Britten en zo werd ook in protestantse landen de muts van berenbont het kenmerk van de grenadiers. Bij hun oprichting in 1829 werden ook de Nederlandse grenadiers met dit karakteristieke hoofddekseel uitgerust. Dat heeft niet lang geduurd, want uit bezuinigingsoverwegingen - er is niets nieuws onder de zon! - werden ze al in

1856 verkocht aan Denemarken.

Bij de inhuldiging van koningin Juliana in 1948 kregen de militairen van het Garderegiment Grenadiers, de Koninklijke Militaire Kapel en het tamboerkorps van de Garde Grenadiers ceremoniële tenuen. Bij deze gelegenheid werden de berenmutsen van 1829 weer ingevoerd. Ze werden ditmaal niet bekleed met berenvacht, maar met bont van zwartharige Chinese geiten, dat in Engeland was gekocht. In de jaren zeventig werden deze mutsen vervangen door berenmutsen van kunstbont, die nu al jarenlang op Prinsjesdag worden gedragen.

De berenmuts heeft zowel op de koperen frontplaat, die de vorm van een halve zon heeft, als bovenop een zilveren granaatbol met een gespreide vlam. Links op de muts is een kokarde met witte pluim bevestigd. De pluim zit links, omdat het vroeger gebruik was om de grenadiers op de rechterflank van een infanterieregiment op te stellen. De commandant, die midden voor zijn regiment stond, keek dus tegen de linkerkant van zijn grenadiers aan en zag aan hun witte pluimen precies waar ze stonden. De commandant van de Garde Grenadiers, die op Prinsjesdag samen met zijn adjudant voor de Koningscompagnie uit marcheert, draagt als rangonderscheidingsteken overigens nog altijd een bijzondere pluim van veren van de zilverreiger, de zogenaamde “aigrette”.

De grenadiers zijn gekleed in een donkerblauwe tuniek met nassaublauwe broek. Op de borst dragen zij acht dubbele gele gardelissen. Deze lissen zijn bij officieren goudkleurig. Ook de rode kraag en de mouwopslagen zijn van gardelissen voorzien. Voorts wordt een vangsnouer gedragen, dat vroeger aan het hoofddekseel was bevestigd om te voorkomen dat het werd verloren. Tegenwoordig worden de vangsnouwen om het lichaam en over de rechterschouder gedragen.

Al een jaar na hun oprichting - in 1830 dus - ondergingen de grenadiers in Brussel hun vuurdoop, waar zij bij de Schaerbeekse Poort in het geweer moesten komen tegen opstandelingen, die stredden voor een onafhankelijk België. De grenadiers namen ook deel aan de daaropvolgende Tiendaagse Veldtocht.

Na een lange periode van vrede trokken de grenadiers samen met de jagers in de meidagen van 1940 ten strijde tegen Duitse luchtlandingstroepen die rondom Den Haag waren geland. Daarbij werden de vliegvelden Ypenburg en Ockenburg op de Duitsers heroverd. Mede hierdoor kon worden voorkomen dat de leden van de Koninklijke Familie in Duitse gevangenschap geraakten. Relatief kort na de bevrijding van ons land namen de grenadiers deel aan de politionele acties in het voormalige Nederlands-Indië. Op het vaandel van de grenadiers, dat door een vaandelwacht, die voorafgaat aan de Koningscompagnie, wordt meegevoerd, zijn de volgende opschriften geborduurd:

Tiendaagse Veldtocht 1931

Ypenburg en Ockenburg 1940

West-Java 1946-1949

Oost-Java 1947-1949

*De regimentsadjutant
van de Garde Jagers*

De jagers, die op Prinsjesdag als ereafzetting staan opgesteld voor het gebouw van de Eerste Kamer, behoren evenals de grenadiers dus tot 11 Pantserinfanteriebataljon Luchtmobiel Garde Grenadiers en Jagers. De jagers zijn herkenbaar aan hun donkergroene tenue, voorzien van geelkoperen knopen met het jachthoornembleem. Ze dragen witte slobkousen. De uitmonstering is geel (voor officieren: goudkleurig). Op het hoofd wordt een baret gedragen, die is voorzien van een pluimpje van zwart imitatie-gemzenhaar.

De oorsprong van de jagers gaat terug naar het achttiende-eeuwse Oostenrijkse leger van Maria Theresia. Zij had in de strijd tegen de Turkse janitsaren behoefte aan lichte, "bewegelijke" troepen. Als voorbeeld dienden de Tirolse scherpschutters, die met hun tactiek succes hadden geboekt tegen de Beierse troepen. Zo ontstonden er in de Oostenrijkse krijgsmacht, maar ook elders, korpsen van zogenaamde veldjagers te voet: lichte infanteristen, die verspreid in bosachtige gebieden konden opereren en minder log manoeuvreerden dan de statische eenheden van de "gewone" infanterie.

De jagers speelden een belangrijke rol bij verkenningen en voorhoedegevechten, waarbij de vijand werd verrast. Hiertoe moesten zij zich verdekt kunnen opstellen en scherp kunnen schieten. Het is dan ook geen wonder dat de jagers vooral werden gerekruteerd in bosrijke streken, waar vooral onder houtvesters en boswachters werd geworven. Zij hadden zich met hun buksen altijd al goede schutters getoond en konden zich vaardig en snel door het struikgewas bewegen. Bij de uniformering van de jagerregimenten werd de groene kledij van de civiele jagers overgenomen; in wezen betrof het hier de oudste vorm van camouflage.

Naast de eerder vermelde afdeling grenadiers richtte koning Willem I in 1829 ook twee bataljons jagers op. Net als de grenadiers deden zij in de beginperiode afwisselend dienst in Brussel en 's-Gravenhage. Ook aan de Tiendaagse Veldtocht van 1839 namen zij deel.

Het was mede aan de inzet van de jagers te danken dat het Westland in mei 1940 van Duitse eenheden kon worden gezuiverd, waardoor koningin Wilhelmina via Hoek van Holland ongedeerd naar Engeland kon ontkomen. Na de oorlog namens de jagers tijdens de politionele acties deel aan de strijd tegen de Indonesische nationalisten.

De jagers, in 1948 garderegiment geworden, ontvingen in hetzelfde jaar ter gelegenheid van de inhuldiging van koningin Juliana hun ceremoniële tenuen. Bij het ontwerpen hiervan werd voor een baret als hoofddekseel gekozen. Met een schuin oog is daarbij gekeken naar de Franse Alpenjagers, de "Chasseurs Alpains", die al lange tijd een soort Baskische baret droegen. Door middel van deze baret werd bovendien het traditionele onderscheid tussen het smalle postuur van de bewegelijke jager en dat van de rijzige grenadier met zijn grote berenmuts geaccentueerd. De jachthoorn is bij uitstek het muziekinstrument van de jagers. Tot aan de opschorting van de militaire dienstplicht beschikte het Garderegiment Jagers over

een uit dienstplichtige militairen samengesteld jachthoornkorps.

Het gebouwencomplex van de "N.V. Veevoeder- en Meelfabriek voorheen Firma A. Kruyt" kwam in de loop van de vorige eeuw in fasen tot stand. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog gaf Adrianus (Janus) Kruyt opdracht voor de bouw van een fabriek aan het eind van de Benedendam, waar hij een goed lopende kruidenierswinkel had. Het ging hierbij om laagbouw.

In de jaren vijftig en zestig liet zijn zoon Anton Kruyt op de overgang van de Benedendam naar de Prinsengracht twee niet alleen grote, maar – zeker gerekend naar de destijds geldende normen – ook hoge "bloemfabrieken" bouwen, waarvoor eerst de kapperszaak van Bart Rijnhout en later ook de bakkerij van Anton van Gelderen moest wijken. De werkzaamheden werden uitgevoerd door het al vele jaren niet meer bestaande aannemersbedrijf van de gebroeders Streefkerk uit Ameide. Er werkten in die tijd tientallen mensen uit Ameide en Tienhoven en directe omgeving bij het familiebedrijf.

Na het overlijden van Henk Kruyt (1933-1981), de jongste zoon van Anton Kruyt, ging de onderneming in andere handen over. De laatste eigenaar, Ranks Meel, sloot de fabriek medio 2012. In een volgende editie van het Nieuwsblad zal nader worden ingegaan op de geschiedenis van de familie Kruyt en hun fabriek.

☞ Met dank aan de directie communicatie van het ministerie van Defensie en de sectie communicatie van de Luchtmobiele Brigade.

*11 Pantserinfanteriebataljon
Luchtmobiel van het Garderegiment
Grenadiers en Jagers*

Het praalgraf van Reinout III van Brederode en zijn vrouw Philippote van der Marck in de grote kerk in Vianen wordt gerestaureerd

Herman Beckmann

In de Volkskrant van vrijdag 12 juli 2013 stond het artikel *Praalgraf met beeldhouwde boodschap van nederigheid* van de hand van Charlotte Huisman. Omdat het monument in het verleden op een slechte manier is gerestaureerd en het verval steeds verder toeslaat heeft de gemeente Vianen € 25.000 en de provincie Utrecht € 100.000 voor de restauratie toegezegd. De totale kosten zijn geraamd op € 390.000. De resterende € 265.000 zal op een of andere manier moeten worden 'gevonden.'

In het komende decembernummer zullen wij aandacht besteden aan dit praalgraf met een drietal artikelen:

1. *Het raadsel van Vianen* geschreven door mevrouw E.L. Hoffman-Klerkx
2. *De Baldakijn van het grafmonument in de N.H. Kerk* door de heer B.Olde Meierink
3. *Kapel en graftombe van het geslacht der Brederode* door de heer M.C. van Hall

- Vianen, N.H. kerk, praalgraf van Reinoud van Brederode en Philippote van der Marck.
- Praalgraf van Reinoud van Brederode en Philippote van der Marck. Engelen aan weerszijden van een brandende flambouw, putti met familiewapens en omgekeerde toortsen. Foto's: André Tukker.

Het sluitgewicht¹

J.G. van Cittert-Eymers

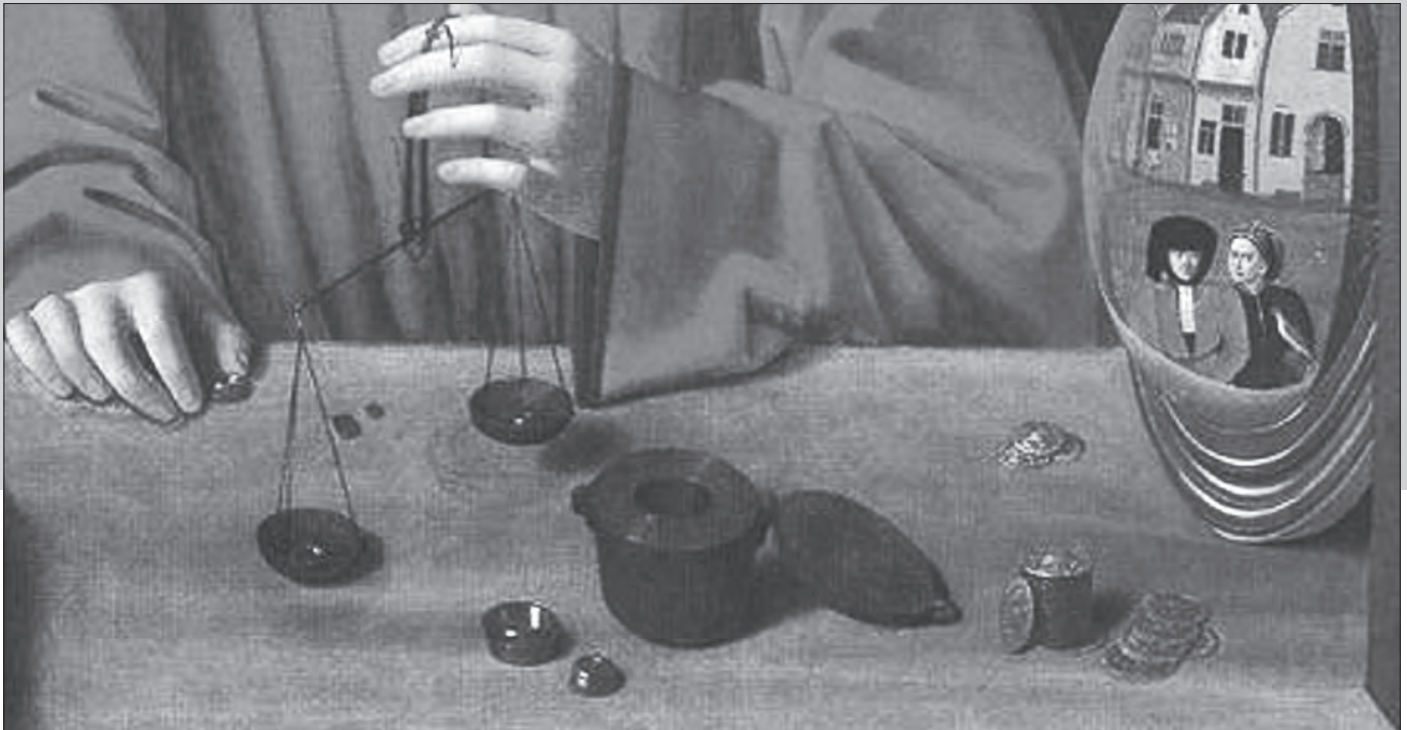
Het bovenstaande schilderij van de Vlaamse schilder Petrus Christus is getiteld *Sint - Elooï*. Het hangt in het Metropolitan Museum of Art in New York. Het is geschilderd op paneel en het meet 98 bij 85 cm. De twee verloofden hebben zojuist goud gebracht om twee trouwringen te laten maken door de beschermheilige van de edelsmeden *Sint - Elooï*.

De schilder heeft het interieur met de voorraad van de edelsmid nauwkeurig weergegeven. Hij is het goud aan het wegen met een klein balansje. Voor het bepalen van het juiste gewicht gebruikt hij gewichtjes uit zijn sluitgewicht.

Een sluitgewicht bestaat uit een reeks in elkaar passende kommetjes. Elk onderdeel is een gewicht en ook alle onderdelen bij elkaar zijn dat. Het voordeel van deze gewichtsvorm is het compacte geheel dat gemakkelijk te transporteren is, zonder dat je onderdelen verliest. Het nadeel is de grotere slijtage tijdens het gebruik, ten opzichte van de 'normale' gewichten. In de Romeinse tijd was deze gewichtsvorm al bekend, maar in Nederland worden Romeinse sluitgewichten zeer zelden gevonden.

In de late middeleeuwen, omstreeks 1250, verschijnt deze gewichtsvorm opnieuw in Nederland en ontwikkelt zich verder. Vanaf omstreeks 1500 veranderde er niet zoveel meer aan de vormgeving van het sluitgewicht.

¹ Dit artikel verscheen eerder in het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde, nr.49, Amsterdam 1961.

De schilder heeft het interieur met de voorraad van de edelsmid nauwkeurig weergegeven. Hij is het goud aan het wegen met een klein balansje. Voor het bepalen van het juiste gewicht gebruikt hij gewichtjes uit zijn sluitgewicht.

De gangbare groottes van de voormetrische sluitgewichten in Nederland zijn kwart - half - 1 - 2 - 4 - 8 - 16 pond. Er zijn ook kleinere en grotere exemplaren bekend, maar die zijn schaars.

De metrische Nederlandse sluitgewichten zijn bekend in 100 - 200 - 500 - 1000 gram, terwijl er enkele exemplaren van 2 kg bekend zijn.

Het Utrechtse Universiteits Museum bezit een interessant sluitgewicht; namelijk de stads-slaper¹ van 128 Realen van Batavia uit 1705. Het sluitgewicht heette stads-slaper omdat de gewichtjes gestandaardiseerd waren. Het sluitgewicht, ongetwijfeld Neurenbergs², is op de zijkanten fraai versierd met diverse randen, onder andere een jachttafereel. Op het deksel staat, om het schanier heen, ingeslagen, BATA VIA. Dit deksel draagt ook twee zilveren platen, elk in de vorm van een kwart cirkel. Op die platen staat gegraveerd:

Stats Slaper van 128
Realn ter Ordre van den
Edl Hr President *Christoffel
Van Swoll* en verdre Eerw. Hn.
Schepenen geconfronteert door
De Hr *Dirck Denijs van der
Hoff*, vice President
en *Philip Gijger*,
Schepenen in 't
Zelve Eerw.
Collegie

In Alle Zijne
Gedeeltn. Correkt gemaakt
door den Stads Ijk Meester
Abraham Crena
Anno 1705
jaarletter; K4
merk: wapen Batavia
merk: rozet

In de bodems van alle gewichten zijn verschillende letters en tekens ingeslagen. Het zijn:

1. de gewichten van de tien delen: 64r, 32r, 16r, 8r, 4r, 2r, 1r, ½r en ¼r. (dus 64 realen enz)
2. het gestileerde stadswapen van Batavia
3. een gekroond Amsterdams wapen met aan weerszijde de letters j.i. dit is het merk van Jan Lemmerman, ijker van het Amsterdams kopergewicht (1697-1718)³
4. de jaarletter E van het Amsterdams kopergewicht⁴
5. diverse Bataviase herijkmerken: q5, q7, r6, r7, r9, s4 en enkele onleesbare
6. in de bodem van het buitenste deel de gewichtsaanduiding: 4/1701

Deze laatste aanduiding wijst er op dat het sluitgewicht oorspronkelijk in 1701 werd vervaardigd als gewicht van acht Amsterdams pond (3937 gram) en door Crena in 1705 werd 'verbouwd' tot een gewicht van 128 realen (3548 gram) door van ieder der onderdelen circa 10% af te vijlen. Verschillende andere voorbeelden van aldus "verbouwde" gewichten zijn bekend⁵. De jaarletter E is zeer waarschijnlijk een ijkermerk van het Amsterdams kopergewicht.

Het jaar waarin dit werd gebruikt is echter niet met zekerheid uit te maken, daar de in de ambtsperiode van Jan Lemmerman gebruikte letterreeks niet vast

1 Standaardgewicht van de stad.

2 Het makersmerk bevindt zich zeer waarschijnlijk onder de zilveren plaat, die moeilijk kan worden verwijderd.

3 K.M.C. Wittop Koning, *Nederlandse gedichten*, Leiden 1953, plaat A4.

4 Als boven, p. 101.

5 G.A. van Borssum Buisman, in *JMP* 39 (1952), p. 69.

Een sluitgewicht bestaat uit een reeks in elkaar passende kommetjes. Elk onderdeel is een gewicht en ook alle onderdelen bij elkaar zijn dat. Het voordeel van deze gewichtsvorm is het compacte geheel dat gemakkelijk te transporteren is, zonder dat je onderdelen verliest.

staat⁶. Moeilijkheden geven ook de Bataviase, na de justering⁷ in 1705 aangebrachte herijkmerken.

G. A. van Borssum Buisman⁸ heeft aannemelijk gemaakt, dat het in het begin van de achttiende eeuw halfjaarletters waren en dat de toegevoegde cijfers dienden om de elkaar opvolgende alfabetten te onderscheiden. Bekend is, dat r4 in 1709 werd gebruikt: terugtellend moet k4 dan overeenkomen met het le halfjaar van 1706 of het 2e halfjaar van 1705: de datering van dit stuk toont, dat het laatste alternatief juist is.

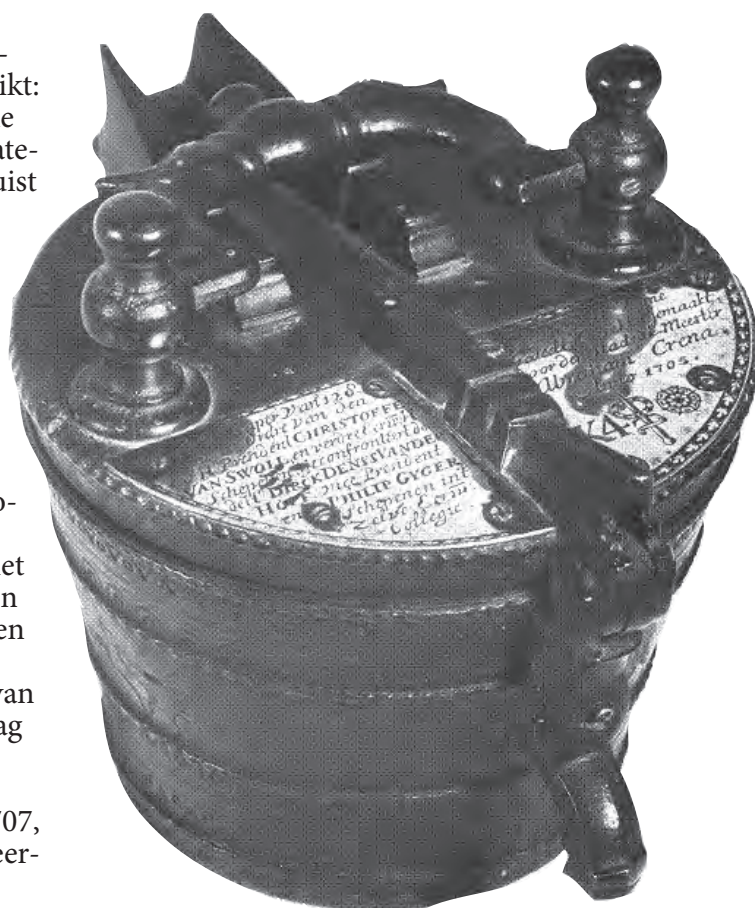
Op dezelfde wijze kan worden berekend dat s4 in 1709 moet zijn gebruikt en Q5 - als het alfabet uit 24 letters bestond - in 1708+ 12 =1720.

De opeenvolgende reeks r6, r7 enz. wijst er echter op, dat het systeem waarschijnlijk naderhand is veranderd en men is overgegaan tot een aanduiding van de jaren met cijfers. Hierdoor is het onmogelijk de overige merken te dateren.

Uit de Index op Personen, voorkomend in de Resoluties van Gouv.-Gen. en Raden te Batavia⁹, blijkt over de op de zilveren plaat genoemde personen het volgende: Christoffel van Swoll - in dienst gekomen als eerste klerk ter generale secretarie in 1690 en ten slotte opgeklommen tot provisioneel gouverneur-generaal in 1713 - werd President van Schepenen van Batavia 29 mei 1703 en verkreeg als zodanig ontslag 29 mei 1705¹⁰.

Dirck Denijs van der Hoff werd vice-president 26 mei 1703 en Philip Gijger werd schepen 27 mei 1707, maar uit de plaat blijkt, dat hij deze functie reeds eerder bekleedde.

Ten slotte is bekend dat Abraham Crena 27 mei 1704 tot ijkmeester van Batavia werd benoemd¹¹

6 Zevenboom - Wittop Koning, p. 103.

7 Ijken.

8 Van Borssum Buisman, p. 70.

9 Algemeen Rijksarchief, V.O.C.-archief, Inv. 995A en B.

10 Blijkbaar werd de opdracht tot het ijken door Van Swoll gegeven, maar voerde Crena deze pas in het tweede halfjaar uit blijkens het merk K4.

11 Van Borssum Buisman, p. 70. Gaarne betuig ik mijn dank aan de heren Dr. H. Enno van Gelder en G.A. Van Borssum Buisman voor hun zeer waardevolle opmerkingen bij de beschrijving van dit gewicht.

De *Termeise* predikant Barovius (1665-1745)

*Een opmerkelijke 18de eeuwse
Termeise predikant en zijn gezin*

Teus Stahlie

Aan het begin van de 18de eeuw heeft er in Ameide en Tienhoven zeer lang een - in vele opzichten - bijzondere predikant gestaan. Dat was dominee *Johannes Georgius Barovius*. Waarschijnlijk waren zijn voornamen gewoon Johann Georg, maar dominees moesten in die tijd laten zien, dat zij geleerde mensen waren en velen van hen latiniseerden daarom hun naam. Zo heette in die tijd de bekende Utrechtse godgeleerde Voetius helemaal niet zo; hij heette gewoon meneer Voet, maar ja, als je wilt laten zien, dat je het Latijn beheerst.... Barovius werd op 22 oktober 1693 in Ameide bevestigd door dominee Jacobus Visbagh uit Hei- en Boeicop en bleef zijn hele loopbaan de gemeente van Ameide en Tienhoven trouw, totdat hij op 24 augustus 1741 hier met emeritaat ging. Zo heeft hij de gemeente bijna 48 jaar onafgebroken gediend; een bijzonderheid!

Laten we proberen wat meer zicht te krijgen op de levensloop van deze predikant en die van zijn kinderen. Dat levert een beeld op van een typisch 18de-eeuws domineesgezin: een gerespecteerde dorpsdominee, die zijn kinderen een goede (soms zelfs: gouden) toekomst kon bieden en wiens kinderen vaak trouwden met andere domineeskinderen... Gerespecteerd waren de dominees in die tijd, samen met o.a. de schout, de notaris en de dorpsonderwijzer. Zij behoorden tot de kleine kring van mensen, die zeer vaardig waren in het schrijven (lezen konden meer mensen) en ze waren meestal de enigen, die ook nog de universiteit hadden bezocht. Zulke mannen hadden gezag tot op de preekstoel toe!

Ds. Johannes Georgius Barovius (1665-1745)

Allereerst iets bijzonders over zijn afkomst: hij was de zoon van een Duits (!) predikant. Bij zijn overlij-

den in 1745 wordt gememoreerd, dat hij in 1665 geboren is in het Duitse *Hoingen bij Wetterau* in het graafschap Solms (niet ver van Giessen en Wetzlar). Dat *Hoingen* heet tegenwoordig Hungen. En hier woonde in die tijd dominee (*Pfarrer*) Samuel Barovius met zijn vrouw Anna Maria Leidig en hun kinderen. Het kerkenboek van Hungen vermeldt inderdaad, dat Johannes daar op 26-12-1665 werd gedoopt door zijn vader. Verder vinden we terug, dat vader Samuel Barovius op 29 januari 1677 is begraven; hij was toen pas ca.39 jaar oud en moet dus rond 1637 zijn geboren. Dat zou betekenen, dat Johannes dus al jong zijn vader heeft verloren.

Evenals zijn vader koos ook hij voor het predikambt en liet hij zich inschrijven aan de universiteit van Utrecht. Dat moet ook in die tijd een grote stap zijn geweest en een en ander duidt erop, dat er wellicht vermogende mensen om de weduwe en haar kinderen hebben gestaan, die deze theologische studie mogelijk maakten. Verder zien we, dat er ook een zuster van Johannes zich (later?) in Utrecht vestigt: (Ida) Elisabeth Barovius; haar komen we later nog tegen als de zonen van Johannes betrokken worden bij de regeling van haar begrafenis.

Na zijn theologische studie aan de universiteit bij (o.a.) de hoogleraren Grevius, Leijdekker en Witsius, wordt hij in 1693 als kandidaat beroepen in Ameide. Hij moet dan dus rond 28 jaar oud zijn geweest. De Termeise gemeente heeft in de 17de eeuw eerst een zeer lange tijd ds. Edzardus Auricanus als herder en leraar gehad, vervolgens de uit het rampjaar 1672 bekende ds. Jonckholt en toen nog twee predikanten, die wat korter zijn gebleven. Nu dus een zeer jonge, onervaren predikant, die ongetwijfeld nog een Duits accent gehad zal hebben. Hoe zou men tot deze stap zijn gekomen; zouden er zeer speciale kwaliteiten aan

deze jonge man zijn toegeschreven? Professor Leijdekker was een zwager van de invloedrijke Termeise secretaris Adriaan Brouwer; zou deze hoogleraar een tip gegeven hebben aan Ameide? Of zou er een verband zijn met de in zijn geboortestreek wonende graaf Lippe, die - in die tijd - tegelijk Heer van het Land van Vianen en Ameide was?

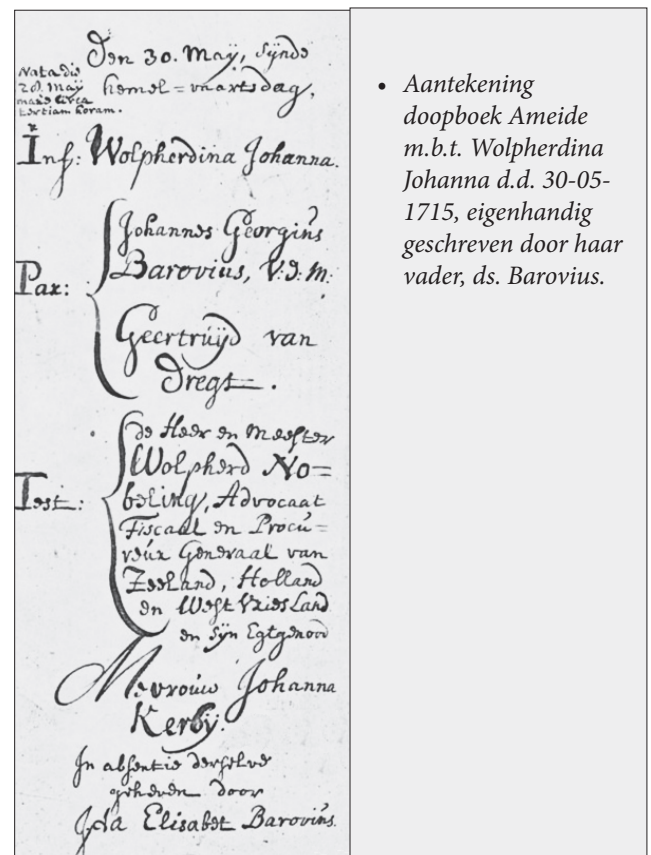
Als hij zich in Ameide vestigt, is hij nog ongehuwd. Zijn huwelijk vinden we in 1702 terug in Amsterdam: op 17 februari van dat jaar wordt het (kerkelijk) huwelijk ingeschreven van Johannes Georgius Barovius (!) en Geertruij(dt) (van) Dreght. De bruidegom was toen dus (al) 36 jaar oud. De bruid is op 22 november 1680 in Amsterdam geboren uit het huwelijk tussen François van Dreght (in 1680 geschreven als: 'Vandaecht') en Neeltje Jans; zij is bij haar huwelijk dus 21 jaar oud. Voor de beide ouders van Geertruij was het hun tweede huwelijk: François was eerder getrouwd geweest met Jannetje Banning(s) en Neeltje met Mattheus van Arp. Geertruij zal dus zijn opgegroeid met halfbroers en/of halfzussen. Een eigen zus was Adriana, die later (in 1706) trouwde met Thomas Snoek. We hebben niet de indruk, dat Geertruij afkomstig was uit een vooraanstaande Amsterdamse familie. Hoe zou Barovius zijn bruid 'gevonden' hebben?

Uit het huwelijk worden in Ameide de volgende kinderen geboren:

1. François, geb./ged. 01/03-12-1702. In het doopboek voegde vader Barovius toe: *natus est die primo decembr. hora matutina tertia*. hetgeen betekent: is geboren op de 1ste december 's morgens om 3 uur. Getuigen bij de doop zijn: François en Adriana van Dreght, dus de vader en de zus van moeder Geertruij.
2. Anna Maria, geb./ged. op 02/03-08-1704. Doopgetuige is Ida Elisabeth Barovius, de zus van vader Johannes. In de kantlijn: *Nata 2 August 1704, denata die XI Maij 1705 sepulta die XIV maij...* : geboren de 2de augustus, overleden op 11 mei 1705, waarna zij op de 14de mei is begraven.
3. Samuël, geb./ged. 18/19-11-1705. *Natus den 18 november; 19 november zijnde de eerste avondpredicatie*. Getuigen zijn weer tante Elisabeth en tevens Johannes van Erp, *dienaer des Evangeliums te Meerkerk*.
4. Anna (ook: Johanna) Maria, geb./ged. 03/04-09-1707. *Nata est 3 die septembr. verperi inter horam decimam et un decimam* (geboren 's avonds tussen 10 en 11 uur). Getuigen zijn nu: Anna Kuningunda Stremmel en (weer) tante Elisabeth. Vader Barovius had een iets jongere zuster, die Kuningunda heette en met Leopold(us) Stremmel was getrouwd. Dit laatste echtpaar woonde in Berleburg (Duitsland).
5. Josina Cornelia, geb./ged. 31/31-01-1709. *Nata eodem die media nocte inter 12 et 1 horam* (gebo-

ren dezelfde dag, 's nachts tussen 12 en 1 uur). Doopgetuigen: Mattheus van Arp/Erp en Josina Metaalman/ Metaleman(s). Aantekening: *Bij absentie van de doopgetuigen geheven door Thomas Snoek en Adriana van Dregt*, de zwager en zus van moeder Geertruij. Mattheus van Arp, gehuwd met Josina in 1695, was een halfbroer van haar.

6. Jacoba Maria (ook: Maria Jacoba), geb./ged. 19/24-05-1711. *Nata die 19 Maij mane intra sextam et seprimam horam* (geboren 's morgens tussen 6 en 7 uur). Doopgetuige: Jacobus van Arp. *Bij absentie van de Peter in desselfs naam geheven door Thomas Snoek en Adriana van Dregt*. Verder: *den 24 maij, zijnde eerste pinxterdag*. Jacobus van Arp was eerder getrouwd geweest met Elisabeth van Dreght, een oudere zus van Geertruij.
7. Wolpherdina Johanna, geb./ged. 28/30-05-1715, *30 maij zijnde hemelvaartsdag. Nata die 28 Maij mane circa tertiam horam* (geboren op 28 mei rond 3 uur 's morgens). Doopgetuigen zijn nu: Wolpherd Nobeling en Johanna Kerbij met de aantekening: *De Heer en meester Wolpherd Nobeling, Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal van Zeeland, Holland en West Vriesland en zijn Egtgenood Johanna Kerbij. In absentie derselve geheven door Ida Elisabet Barovius*. Intrigerend hoe deze Heer Nobeling tot de kennissenkring van Barovius heeft behoord.
8. Johannes Arnoldus, geb./ged. 14/21-08-1718. *Natus filiosus die 14 August circa decimam horam vespertinam die dominica* (het jongetje is geboren op 14 augustus rond 10 uur 's avonds op de dag

- Aantekening doopboek Ameide m.b.t. Wolpherdina Johanna d.d. 30-05-1715, eigenhandig geschreven door haar vader, ds. Barovius.

des Heeren / zondag). Getuige is Anna Maria Hiddin(c)k, huïsvrouw van Sr. Jacobus van Arp. Bij absentie van de dooppeet geheven door juffr. Cornelia van Arp.

9. Geertruijdt Elisabet(h), geb./ged. 16/19-12-1723. *Nata die 16 decembr. vesperi hora decima 1723* (geboren op 16 dec. 's avonds om 10 uur). De moeder geheven en ten doop gepresenteerd door Juffr. Magteld Bijlandt, huïsvrouw van de Heer Gerard Bijlandt, secretaris en borgermvr van Ameide en Drossard van Jaarsveld.

Uiteindelijk hebben 6 van de 9 kinderen de volwassenheid bereikt; Anna Maria (2), Johannes Arnoldus (8) en Geertruijdt Elisabeth (9) zijn jong gestorven. Later komen we nog terug op het leven van de volwassen geworden kinderen.

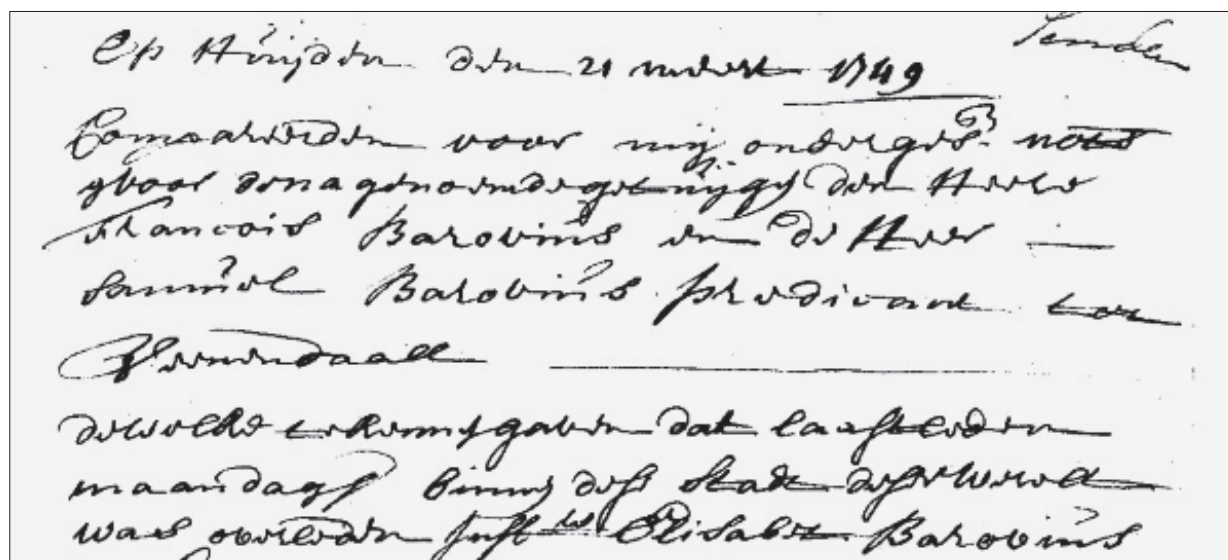
Uit de reeks van doopgetuigen blijkt, dat Barovius de nodige contacten onderhield met zijn familie. Een paar keer zien we zijn zus (Ida) Elisabeth Barovius optreden bij de doop. Zij woonde lange tijd in Utrecht en is wellicht ook op jonge leeftijd naar Nederland gekomen. Misschien heeft zij wel enige tijd in Ameide bij haar broer gewoond vóór zijn huwelijk, maar daar zijn geen directe aanwijzingen voor. Vanuit haar woonplaats Utrecht stapt ze in 1746 - ze moet dan al op leeftijd zijn - naar de notaris en komt dan met een vordering op haar zwager van *een somme van veertig Rijksdaalders Duijtschgeld, uijt kragte van seker handschrift van den overledenen...* Deze vordering zou ten laste komen van de kinderen en erfgenamen van de eerder genoemde Leopold Stremmel, *koopman in Berleburg*, die getrouwd was met haar zus Kunigunda (geb. 1667 in Hungen). Maar deze zus is dan al meer dan 30 jaar geleden overleden! Als bewijs heeft zij een papier/document overhandigd, waaruit de vordering zou moeten blijken. Klaarblijkelijk heeft ze het geld hard nodig, want er wordt in de akte vermeld, dat *zij hoog van jaren en selfs behoeftig is*. Twee zonen van de overledene reageren op deze vordering en komen tot de conclusie, dat men *bij examinatie van het handschrift bevonden had, dat hetselve niet was in goede ordre en vervolgens*

voor geene behoerlicke Obligatie kon passeren; behalven, dat ook desselfs erfgenamen te voren geen de minste kennisse van dese pretense schuld hebben gehad, sulx, dat de Erfgenamen niet geloven ijets het minste aen de Comparante schuldig te zijn.... Dan komt er een plotselinge wending in de notariële akte: de broers bieden een minnelijke schikking aan en willen hun tante *in extinctie van dese hare pretense schuld* een bedrag geven van *24 Rijxguldens makende dartig guldens Hollands geld*. Tante Elisabeth accepteert het aanbod en verklaart *ten volle vergenoegt en voldaan te wezen*. De handtekening onder de akte verraadt een fragiele oude dame.

In maart 1749 komt Elisabeth in Utrecht te overlijden. Haar Hollandse neven François en Samuel Barovius raken betrokken bij de afwikkeling van de erfenis van hun *moeij* (= tante); logisch, want zij zal verder geen familieleden in Nederland hebben gehad. De broers vervoegen zich op 21 maart bij notaris Pronckert in Utrecht en geven te kennen, dat *het afgestorven lichaem nog boven aerde stonde, dat de Comparanten van den staat van haaren boedel en nalatenschap onkundig sijnde* haar nu een waardige, christelijke begrafenis gunnen, maar verder de erfenis vooralsnog niet accepteren... Meestal een teken, dat er de nodige schulden waren.

Over familiecontacten gesproken: zus Kunigunda komt in 1707 zelfs uit Duitsland over om doopgetuige te zijn! Zij zal wellicht vóór de doop in Ameide zijn gearriveerd en enige tijd hier gelogeed hebben; immers, de afstand Berleburg - Ameide bereisde je in die tijd niet in één dag.

Vanaf begin 1694 zien we ds. Barovius de notulen schrijven in het notulenboek van de kerkenraad. Dat was gebruik in die tijd, want de meeste andere kerkenraadsleden waren niet in staat om deze verslagen te maken. De kerkenraad vergaderde meestal 2x per jaar: begin januari en begin juni. Standaard werd dan verslag gedaan van de financiële zaken en werden de nieuwe ambtsdragers benoemd. Wat opvalt in deze notulen is het keurige handschrift van de predikant (wordt wel slechter als hij zijn emeritaat nadert) en

Inleidend gedeelte uit akte, waarin de zonen Barovius de begrafenis gaan regelen van hun overleden tante Elisabeth.

verder het ontbreken van tuchtzaken. Zien we bij zijn voorganger en zijn opvolger nogal eens een beschrijving van tuchtzaken (soms ook tegen kerkenraadsleden), bij dominee Barovius ontbreken deze bijna geheel. Moeten we daaruit afleiden, dat hij een gematigd man was? Het gevolg van een en ander is helaas, dat we via deze notulen weinig te weten komen over zijn optreden en over zijn positie in het dorp.

Hij zal ongetwijfeld met zijn gezin gewoond hebben in de pastorie, die vroeger aan het kerkhof grensde en dichtbij de kerk lag. Laten we ons geen illusies maken: evenals veel andere huizen liet de kwaliteit van de pastorie ook vaak te wensen over. Maar de dominee had wel een redelijk traktement in Ameide, in ieder geval stukken beter dan de schoolmeester, die ook in dienst van de kerk was en die het meestal niet al te breed had.

Een interessant inkijkje in het leven van de dominee krijgen we als hij op 23 oktober 1726 een verzoek indient bij de Heren van Holland. Hij vraagt in zijn rekest om ook in aanmerking te komen voor *Kindergeldt*. Immers alle predikanten in (Zuid-)Holland krijgen deze toelage en nu Het Land van Vianen en Ameide ook onder het bestuur van Holland valt, zou hij nu ook in aanmerking moeten komen te *rekenen van den dagh af, dat haer Edele Groot Mog. als Heeren van Ameijden en Tienhooven gehuldight zijn*. Klaarblijkelijk is dit een hete aardappel voor de autoriteiten. Zij behandelen dit rekest in hun vergadering van 25 april 1727 en komen dan voor de volgende moeilijkheid te staan: de predikanten van de grote steden hebben onlangs ook zo'n verzoek ingediend en dat is toen afgewezen. Bovendien delen de predikanten uit Noord-Holland ook niet in deze regeling. En dadelijk gaat die dominee ook nog verhoging van zijn traktement vragen omdat hij twee gemeenten dient....! Dus... voorlopig vooruitschuiven en advies vragen in een breder verband: wat te doen met het kindergeld voor alle predikanten in Het Land van Ameide en Vianen? We hebben niet precies kunnen achterhalen wat het uiteindelijke besluit is geworden. Maar toch nog een glimp over wat hij voor elkaar heeft weten te krijgen. We hebben n.l. een verzoekschrift gevonden van zijn opvolger (ds. Cappenberg). Deze moet hebben ontdekt, dat ds. Barovius vanaf 1733 jaarlijks een extra toelage heeft gekregen van f.100.- vanwege het bedienen van twee gemeenten. Deze toelage werd hem niet alleen gegeven tijdens zijn arbeidzaam leven, maar ook nog tijdens zijn emeritaatsperiode(..). Dus vindt Cappenberg, dat hij op grond van het precedent ook voor deze toelage in aanmerking komt. Maar, jammer voor hem: er wordt besloten, dat de regeling niet zal gelden voor de opvolger van Barovius.

Als ds. Barovius ruim 75 jaar oud is openbaren zich tekortkomingen, die zijn functioneren gaan bemoeilijken. Speciaal wordt genoemd, dat hij aan vergeetachtigheid begint te lijden. Hij besluit emeritaat aan te vragen en dat wordt hem van harte verleend. Op 24 augustus 1741 preekt hij afscheid; het zal een be-

wogen dienst zijn geweest. Hij heeft nog bijna 4 jaar gebruik mogen maken van zijn rust en op 24 februari 1745 is hij in Ameide overleden. Eén van Ameides trouwste 'zonen' is heengegaan. Grote kans, dat zoon Samuel, die inmiddels ook predikant is geworden (waarover later meer) in de afscheidsdienst is voorgegaan. Na de dienst is de oud-predikant in de kerk van Ameide begraven. Zijn graf(-zerk) zal bij de brand van 1953 verloren zijn gegaan. *Met veel getrouwheit en yver heeft zyn Eerw. hier gearbeidt in des Heren Wyngaart, ende zal de gedachtenisse dezses Regtvaardigen tot zegeninge zyn.*

Het beroep op dominee Barovius in 1692/93

Het is zeer opmerkelijk, dat het beroep op dominee Barovius heel wat stof heeft doen opwaaien in het zo rustige Ameide en Tienhoven. Als eind 1692 ds. Justus (eigenlijk: 'Joost') Schalckwijk van Velden op grond van een beroep van de kerk in Zaltbommel vertrekt is de gemeente vacant en moet men op zoek naar een nieuwe predikant. En dan ontbrandt een machtstrijd tussen enerzijds de graaf met de 'hooge heeren' van de magistraat en anderzijds de kerkenraad en de gemeente. Centrale vraag in het conflict: welke rol speelt de gemeente bij het beroepen van een nieuwe dominee? Bepaalt de ambachtsheer in zijn almachtige wijsheid alles of heeft de kerkelijke gemeente ook (enige) inbreng?

Om de achtergrond van al dat gedoe te begrijpen, moeten we terug naar een belangrijk gebruik uit de oude tijd. Zoals bekend: Ameide en Tienhoven behoorden tot het Land van Vianen en Ameide en daar heerste de graaf: hij was de ambachts-'heer' van de 'heerlijkheid'. In die tijd bekleedde graaf Simon Hendrik van der Lippe Detmold, gehuwd met Amalia van Dohna, het ambt. Zoals zijn naam al duidt: de graaf is Duitser en verblijft het grootste gedeelte van het jaar in Detmold (Duitsland), van waaruit hij ook andere eigendommen bestuurt; af en toen komt hij 'even' naar Vianen. Zo'n graaf (of 'heer') bezat in die tijd 'heerlijke' rechten: zo bezat hij o.a. het pont-, jacht- en tolrecht, maar ook bezat hij het z.g. collatie-recht, naar het Latijn 'praesentatio sive collatio' en in het katholiek kerkelijk recht het 'jus patronatus'. Dit hield in, dat hij het recht bezat om een geestelijke, een pastoor of een dominee voor te dragen ter benoeming, maar hij kon ook de voordracht overlaten aan de gemeente en de kerkenraad en behield dan zelf het recht van 'approbatie' (goedkeuring). Kern is, dat zijn goedkeuring cruciaal was.

In de oude archiefstukken van Ameide kunnen we terugvinden, dat begin november 1692 de kerkenraad met leedwezen kennis neemt van het vertrek van dominee Justus van Schalckwijk van Velden naar *SaltBommel*. Er wordt op 7 november een brief met zijn *dismissie* geschreven en het proces om een nieuwe predikant te beroepen wordt opgestart. Enkele dagen later, n.l. op 9 november, gaat er een brief van de kerkenraad naar de *Doorluchtige graeff en gravinne, genadige heer van Vianen*. Na inleidende zinnen,

waarin gerefereerd wordt aan het vertrek van ds. Van Velden en aan de wederzijdse liefde en respect tussen de graaf en het volk (dat vooral!!) komt er een speciaal verzoek vanuit Ameide en Tienhoven tot de graaf:

...die liefde en vrede maect ons vrijbostich(!) om met behoerlijck en onderdanich respect dit nederich versoeck voor haer Excellentie nederleggen, dat het haer Excellentie behaage ons te permitteren om deese ende geene haers gaven voor onse gemeijnte te laten voorstellen ende wanneer imant mochte de gemeijnte in allen voldoen dat het haer dan mochte toegelaeten worden dieselve persoon haer Excellentie bekent te maecten...

De bedoeling van het verzoek is duidelijk: de gemeenten van Ameide en Tienhoven verzoeken *onderdanichlijk* om zelf het initiatief bij het beroepingswerk te mogen nemen, een aantal predikanten te mogen horen en dan een voorstel te mogen doen aan de graaf.

Wij zouden denken: geen onredelijk voorstel. Maar de graaf had andere bedoelingen... en dat verzoek kwam hem dus helemaal niet gelegen. Het lijkt er veel op, dat de graaf er - al of niet ingefluisterd - belang bij had het heft in eigen hand te houden en van zijn kant de gemeente een eigen voorstel te doen. Op 10 december laat hij dan ook een brief overhandigen aan de gemeente van Ameide en Tienhoven, waarin het volgende te lezen is:

...soo ist dat mij opt goet rapport aen was gedaen van de bequamheijt, geleertheijt en gaven van ds. Joh: Georg Barovius, Theolog. kand. mitsgaders van desselffs goet leven het predickampt van Ameijde ende Tienhoven hebben geconfereerd, gelijk wij het selve confereren bij desen aen de voors: Ds. Joh: Georg Barovius omme alles te doen dat een vroom leraer van Godes wegen schuldich is en behoort te doen naer ordre der gereformeerde kerck, beveelende over sulcx dat de Geregte en kerckenraet en de gemeente de voorn: Ds. Joh. Georg Barovius voor haeren herder en leraer sullen erkennen...

Met andere woorden: Ik heb als graaf besloten, dat jullie dominee Barovius moeten beroepen en geen ander. Daar zal hij toch zijn redenen voor gehad hebben en het riekt er sterk naar, dat hij zijn streekgenoot (Barovius was immers geboren in de buurt van Detmold!) wilde bevoorrechten. Wellicht kende hij de familie of heeft Barovius op de achtergrond zijn hulp ingeroepen. Hoe het ook zij, de Ameidenaren worden voor het blok gezet en de graaf gaat niet in op hun verzoek om zelf een voordracht te mogen doen. En dit is nu precies tegen het zere been...! Ameide en Tienhoven komen in verzet.

Hoe de strijd zich heeft afgespeeld zouden we waarschijnlijk niet hebben geweten als secretaris Brouwer niet een soort logboek had bijgehouden. Misschien deed hij dit wel om zich later te kunnen rechtvaardigen.

Hij zat eigenlijk klem tussen het lid zijn van het Gerecht (als secretaris van Schout en Schepenen) en lid zijn van de kerkenraad. Het is ook mogelijk, dat Brouwer de kwade genius was: Barovius had gestudeerd in Utrecht bij o.a. professor Leijdekker en dat was een regelrechte zwager van Brouwer (de vrouwen waren dochters van de Utrechtse hoogleraar Gentman)! Zou die advies gevraagd of gekregen hebben van Leijdekker en toen de graaf hebben ingeseind? Hoe het ook zij, hij vertelt in een archiefstuk wat er zoal is voorgevallen in de strijd, die nu uitbreekt en die pas begin augustus 1693 wordt beslist. Er gaan dus bijna 8 maanden verloren...

We volgen een aantal stappen, die Brouwer beschrijft in zijn relaas:

Op 23 december 1692 sijn de schout en ick expres omboden om vrijdach daeraen tot Vianen bij den rade van sijn Excellentie de heer grave van der Lippe te coomen om saecken sijn Excellentie aengaende.

Op het matje geroepen! Klaarblijkelijk is het doorgedrongen tot de magistraat in Vianen, dat de kerkenraad in Ameide/Tienhoven het standpunt van de graaf 'niet pikt'! Het plan wordt besproken: de schout moet de magistraat overtuigen en Brouwer op zijn beurt zijn mede-kerkenraadsleden. Op Nieuwjaarsdag zal ds. Barovius voorgaan en enkele heren uit Vianen zullen de collatie-brief (benoeming) meemen, zodat na afloop de beroeping gelijk geregeld kan worden. Op Nieuwjaarsdag 1693 heeft ds. Barovius des naernoens in de kerck van Ameijde gepredickt en de tekst was uijt den Hebreijen het iie caput het 27ste vers...

De predicatie geeijndicht, sijn de kerckenraeden gesamentlijck inde consistorie gegaen, alwaer bij haer sijn gecomen de heren Dijckgraeff, Dortmont en Van der Laecken, dewelcken bekent maecten datter een colatie op dominee Barovius was en verders versochten dat den kerckenraet een beroep op dominee Barovius soude maecten, waeraen sij heren een weijnich buijten de consistorie sijn gegaen, opdat de kerckenraet haar soude bedenken.

Brouwer probeert nu persoonlijk de kerkenraad te overtuigen om het voorstel van de graaf te volgen, maar... hij krijgt de wind van voren! De leden van de kerkenraad *weerspraecken samentelijck, seggende dat sij geen consentement met prediker hadde gedaen* (d.w.z. zich niet ten gunste van de kandidaat hadden uitgesproken) *en dat de geheele gemeente daer oock tegens was en seijden, dat sij geen predicant, die sij selve moesten betalen(!) op die manier wilden hebben...* De heren, die buiten stonden worden weer binnengelaten en men vertelt hen het standpunt: *zij sijn niet genegen het voorstel tot beroep te aanvaarden!* Alle kerkenraadsleden worden ieder afzonderlijk nog eens gevraagd naar hun standpunt, maar alle zeven weigerden, behalve Brouwer. De hoge heren zeggen hierop zich te gaan beraden en *sijn heenen gegaen.*

Op 11 februari komen de zeven weigerachtige kerkenraadsleden weer bijeen en ondertekenen een door hen opgestelde en door de schoolmeester geschreven brief. Brouwer weigert te tekenen... Bij deze verzochten zij dat *sij van Dominee Barovius ontlast werden en vroegen consent om andere proponenten ofte predicanten te mogen hooren ende dan aen haer Exc. voor te dragen om de colatie te maecken*. Na ondertekening ver-voegen zij zich bij de drossaard en de schout en verzoeken hen mede te ondertekenen, maar *dese seijden daermede niets te doen te willen hebben*. Burgemeester (dit was voeger de titel voor een wethouder!) Claes Verhoef belooft de volgende dag het gerecht bijeen te roepen. Zo gezegd, zo gedaan: er wordt overlegd en er wordt een gezamenlijke brief van kerkenraad én college opgesteld, die nog diezelfde dag naar het Posthuis in Utrecht zal worden gebracht. De scheiding der geesten wordt duidelijk: de notabelen (de secretaris, drossaard, schout én graaf) tegenover de 'gewone' man (schepenen, kerkenraad en gemeente). Ra, ra wie er aan het kortste eind zal trekken...

Ook medio maart blijven de zeven kerkenraadsleden ongewijzigd op hun standpunt staan. Op 23 april krijgt het geheel een wending: er is een schrijven van de heren uit Vianen met een voorstel om een delegatie uit de kerkenraad naar Detmold in Duitsland te sturen teneinde met de graaf te overleggen. Schout en Schepenen stellen voor om ook een afgevaardigde uit hun midden mee te sturen. Voorgesteld wordt om burgemeester Frans Gerritsz Nieuwpoort samen met Gerrit van Zijl af te vaardigen. Op 13 mei keren de heren terug en op den 14 dito *sijnde sonnendach naede eerste predicatie sijn de kerkenraeden nevens Frans Gerritsz als ouderlinck in den gerstcamer gegaen om dat hij Frans Gerritsz rapport van 't gepasseerde van sijn reijs soude doen, doch versocht, dat wij Gerrit van Zijl mede soude ontbieden, sulx gedaen is....* Daarna las hij een brief voor van de graaf, die niet heel smaekelijck(!) was. De graaf berichtte, dat hij *aen de raet tot*

Vianen soude schrijven ende dat die dan beschijft off rapport van haere resolutie soude doen. Frans Gerritsz zou vervolgens Schout en Schepenen verslag doen, maar lichtte mondeling toe, dat de zaak door de graaf en gravin minder kwalijk werd gevonden als in de brief werd voorgesteld.... De zaken worden verder op scherp gezet als de kerkenraad op haar beurt op 4 juli besluit een brief te schrijven en voor te stellen om dominee Silvergieter of anders dominee Oostrum of proponent Vingerhoet te beroepen. Geen reactie...

Op 1 augustus is het dan zover: de heren magistraten uit Vianen begeven zich naar Ameide en roepen de kerkenraad en het college bij elkaar. Daar zijn verschenen dijkgraaf Vermeulen, secretaris Van der Laecken, de twee predikanten uit Vianen en de predikant van Meerkerk. 's Morgens des voornoens de clocke negen ueren start de vergadering. Eerst wordt met het College gesproken en wordt gevraagd of zij *swaerich maecken souden* als dominee Barovius beroepen zou worden. Hoofd voor hoofd worden de leden gevraagd naar hun mening en... de meerderheid zegt geen bezwaar (meer) te hebben (overstag!). Dan naar de kerkenraad. Hier zijn de meeste leden nog steeds tegen, waarop de he-

Ni buijge mijne Kinder voor den godt des hemels vnde
 dier aderde, met oodemodige beddinge & someddinge
 dat hij ginstelijck gelievs is volbruyt, het ^{gesmet} tot
 volmaedinge ~~tot~~ van dit heijlige aerdre van noodde
 is. dat hij mij swaerich in onmaectijde tot bedidninge
 van soo ver ginstelijck, en hochwichtig ampt, nae de
 sterckte sijner macht gelievs is vdersterck, te
 bejraemig, en niet te miste, met soedaenige gaver
 geschiede en gedaen worden ter vnde van sijn naem,
 tot stidtinge en opbouwinge der gemijnde in de lode
 der waerheid, die nae de godsaelijheid is, en
 tot ~~af~~ bevoordringe van onser aller diuwigheij
 en saelijheid, Amde, Hoede Jpsi, het zij alfoe.
 Voordeer fall mij benedestijde, om aanstaende Maendag
 tot Amijde te geyen vonden te wesen, om, soo het
 de Hoede toelast, dae mit de gespenteerde broeder
 niet de Lere: Kerckeraed nae het Classis te gaan.
 En naedat we, de Lerevaders broeders Guderlinghe &
 Diaconus ~~mit~~ nae het volijde grootshijp
 gade en de woerde sijner genade hobb' ad,
 bevold, soe we en blijff

Mijn Hoede

Uwe gereyzend Vriendt
 de Dienare in Christus

Laenderflood d'r
 s. Augr. 1693.
 met haest

Barovius.

Citaat uit brief dominee Barovius (1693).

ren magistraten voorstellen, dat de kerkenraadsleden afzonderlijk met de drie predikanten zullen overleggen. Deze drie heren moeten de druk hebben opgevoerd; na ampel beraad wordt ook hier weer aan alle leden persoonlijk gevraagd of zij konden instemmen met een beroep op dominee Barovius. Er blijven drie bezwaarden over... : Adolff de Reus, Daem Willemse en Gerrit Verhoeff stellen alsnog voor de dominee nog een keer voor te laten gaan, maar dit voorstel werd verworpen vanwege de te maken kosten (!). Dan geeft iedereen zich gewonnen en worden de meegebrachte stukken met het beroep door de kerkenraadsleden getekend. Vervolgens worden tegen zessen 's avonds de leden van het Gerecht ten stadhuize ontboden en ook zij tekenen de stukken. Het 'gevecht' is ten einde. Maar reken maar, dat er de nodige mensen met onbehagelijke gevoelens naar huis zullen zijn gegaan.

De volgende dag wordt de beroepingsbrief door schoolmeester Gelderblom bij ds. Barovius bezorgd en op 3 augustus schrijft hij *in haest* (!) een brief, waarin hij het beroep aanvaardt.

Deze brief, gericht aan secretaris Brouwer, is bewaard gebleven en luidt als volgt:

Mijn Heer,

U.E. onverwachte(!) edoch seer aangenaame, mitsgaaders de Copije van het beroep door Eerwaerde Kerckerade van Ameijde en Tienhoven in het bijweesen van naeburige Predikanten, in behoorlijke forme opgesteld, hebbe op heeden uijt handen van de Schoolmeester Gelderblom wel ontfangen. Uijt het overgeleverde hebbe met een sonderlinge verheuginge gesien, dat het de alleen wijze en opperste Herder der Zielen door sijne gansch wonderlijke en aanbiddelijke voorsienigheid de saecken soodanig heeft believe te dirigeren, dat de Eerwaerde Broeder, uijtmaeckende de Eerw. Kerckerade van de gemejnde van Ameijde en Tienhoven, mij onweerdigen tot Leeraer en Vooganger van de vorrs: gemeijndte hebben believen te beroepen. Het welck beroep ick oock met alle betuijginge van schuldige danckbaerheid in de vreesse des Allmachtigen met verwachting van sijn goddelijcke hulpe, aenneme. Bijsonderlijk soo betuijge ik bij deesen mijn hartelijcke dancksegginge voor de goddelijcke heijl en Zeegen wensch tot deese opgedraagene en mij seer aengenaeme beroepinge, die de eerw: Broederen, ouderlingen en Diacken gesamentlijk mij hebben believen toe te wenschen.

Nu buijge mijne knien voor den gods des hemels ende der aerden, met oodmoedige biddinge en smeekinge, dat hij gunselijck gelieve te vollbrengen, hetgeen tot vollmaeckinge van dit heijlige werck van nooden is, dat hij mij swacken en onmachtigen tot bedieninge van soo een geestelijck en hochwichtig ampt, nae de sterckte sijner macht gelieve te verstrecken, te bequaamen en uijt te rusten met soodaanige gave van sijn goede en he-

ijlige geest, op dat alles magh geschieden en gedaen worden ter eere van sijn naam tot stichtinge en opbouwinge der gemeijnde in de ?? de waerheid, die nae de godsaaligheid is, en tot bevooroderinge van onser aller eeuwigheijt en saaligheid, Amen, Heer Jesu, het zij alsoo. Voorder sall mij benaerstigen, om aanstaande maandagh tot Ameijde tegenwoordig te weesen, om, soo het de Heere toestaet, dan met de gedeputeerde broeders uijt de Eerw: Kerckrade nae het Classis te gaan. En nae dat UE: de Eerwaerde broederen ouderlingen en diacken nae hertelijcke groetenisse gode en den woorde sijner genade hebbe aenbevolen, soo ben en blijff,

Mijn Heer,

*UE:
heer genegene Vriendt
& Dienaer in Christus*

*Loenersloot den
3 Augustus 1693
met haest*

(w.g.) J.G. Barovius

Nadat de 'mist' is opgetrokken zullen de wonden langzamerhand genezen zijn en is de rust in Ameide en Tienhoven teruggekeerd. In oktober 1693 wordt ds. Barovius bevestigd. De verhalen vertellen niet wie er bij deze bevestiging verstek lieten gaan...

De levensloop van de kinderen uit het gezin Barovius

3a. François Barovius (1702-1769)

Dit is dus de oudste zoon van de predikant en zijn vrouw en bij zijn geboorte vernoemd naar zijn grootvader van moederszijde: François van Dreght. Hij trouwt - evenals zijn vader - ook met een vrouw uit Amsterdam: Johanna Costerus. De ondertrouw wordt vermeld op 14-12-1722 in Amsterdam en het huwelijk wordt voltrokken op donderdag 7 januari 1723 in de kerk in Ameide; ongetwijfeld zal vader Barovius de dienst hebben geleid. Waarom was François naar Amsterdam getrokken? Zou hij daar gestudeerd hebben? We vinden op 12-01-1707 de

Handtekening van François uit 1749
(een voornaam man!).

doop van Johanna terug in de Amsterdamse Zuiderkerk met als ouders Abraham Costerus en Cornelia Spranger; doopgetuigen zijn Pieter Spranger en Alida Schippers. Dan moeten we dus concluderen, dat Johanna bij haar trouwen nog maar 16 jaar oud is... Enkele dagen na haar geboorte, n.l. op 24 januari 1707, overlijdt haar moeder. Haar vader hertrouwt dan op 14 september 1708. Waarschijnlijk is Abraham kort daarop ook overleden en het zou weleens kunnen zijn, dat Johanna als wees is opgegroeid; verdere gegevens ontbreken vooralsnog. Deze veronderstelling wordt nog eens onderstreept als de a.s. bruid en bruidegom kort voor hun huwelijk huwelijkse voorwaarden laten vastleggen bij de notaris in Utrecht. Johanna is dan vergezeld van een procureur, die handelt namens de voogden. François is vergezeld van zijn vader. Afgesproken wordt, dat de bezittingen, die zij voor het huwelijk hadden, evenals de (latere) aanspraken op de erfenis enkel en alleen zullen toebehoren aan de betreffende rechthebbende. Dat zal voor Johanna niet veel geweest zijn...

Dan volgt er iets merkwaardigs: we vinden enkele weken na hun huwelijk het jonge echtpaar terug in... Rotterdam. Daar wordt op 26 mei hun eerste zoon geboren en ze noemen hem op z'n Frans: Jean George. Dan was het huwelijk dus een 'moetje'... Dan volgt twee dagen later de doop in de Waalse Kerk in Rotterdam, waarbij de moeder *Jeanne Costerus* wordt genoemd en waar gedoopt wordt *uit naam van Jean George Barovius, grootvader van het kind, en Gertrude van Dreght, grootmoeder van het kind*. Wat is dit allemaal? Waarom die verfranste namen en waarom die Waalse kerk? Moest dat jonge meisje en dat gedwongen huwelijk 'verborgen' blijven? Het blijft gissen.

Uit het huwelijk van François en Johanna zijn de volgende kinderen geboren:

1. Jean George, geb./ged. 26/28-05-1723 te Rotterdam. Overleden als *craemkind* en begraven in de Nieuwe Kerk op 24-06-1723. Gedoopt in de Waalse Kerk *uit naam van Jean George Barovius, grootvader van het kind, en Gertrude van Dreght, grootmoeder van het kind*.
2. Jean George, geb./ged. 25/28-07-1724 te Rotterdam. Ook gedoopt in de Waalse Kerk met als getuigen: *de vader, zelf vertegenwoordigend George Barovius, grootvader van het kind, en (Johanna) Marie Barovius diens dochter en tante van het kind*.
=> Klaarblijkelijk verhuist het gezin nu naar Ameide, want de volgende kinderen worden allen in Ameide gedoopt:
3. Johannes Georgius, gedoopt op 23-09-1725. Doopgetuigen: beide grootouders Barovius. Dominee Barovius tekent aan in het Doopboek van Ameide: *natus eodem die circa duodecimam horam meridiadam* (geboren op dezelfde dag omstreeks 12 uur 's middags).

4. God(e)frida Cornelia, gedoopt 05-12-1726. Doopgetuigen zijn: Godfried en Thomas Spranger.
5. Cornelia Jacoba, gedoopt op 19-05-1743. Getuigen: Tomas Spranger en Jacoba van Camerik. Zij trouwt op 20-01-1764 te Schoonhoven met Johannes van Kempen, al woonachtig in die plaats. Deze Van Kempen kwam uit een vooraanstaand Schoonhovens geslacht: zijn vader was al schout van Schoonhoven geweest en deze zoon heeft een nog indrukwekkender carrière: hij wordt burgemeester van Schoonhoven, vanaf 1782 tot 1787 lid van de Vroedschap van de stad, van 1784 tot 1787 lid van de Rekenkamer van Holland en West-Friesland, vanaf 1796 lid van het bestuur van Holland, en van 11 april tot 10 november 1796 lid van de Eerste Nationale Vergadering voor het district Schoonhoven als plaatsvervanger van mr. D. van Horbag tijdens diens constitutie-commissieperiode. Dat zal dus een echte patriot zijn geweest!
Cornelia Jacoba overlijdt reeds in 1781 in Schoonhoven, slechts 38 jaar oud. Hierna is Van Kempen nog tweemaal hertrouwd. Hij overlijdt tenslotte op 3 juni 1814 in Schoonhoven. Uit het huwelijk tussen Johannes en Cornelia worden vier kinderen geboren: François Samuel Barovius (voornaam!), Maria Godefrida, Hade-wina Agatha (later getrouwd met Jan Herman/Harmen Wijgaers) en Johanna Sophia. Alleen Hadewina bereikt de volwassenheid; de andere kinderen zijn jong overleden.
6. Abram Pieter, gedoopt op 29-06-1744. Getuigen: Tomas Spranger en Jacoba van Camerik.
7. Johannes Georgius T(h)omas, gedoopt op 12-01-1746 met weer dezelfde getuigen. Bij zijn overlijden op 22-12-1788 wordt vermeld: *zedert den jare 1764 Electeur van deze Stad* (gekozen tot schepen van Schoonhoven). Uit de Poorterboeken blijkt, dat hij in 1763 poorter is geworden van Schoonhoven. We hebben een sterke indruk, dat hij nooit gehuwd is geweest: bij zijn overlijden wordt met nadruk gememoreerd, dat hij *een kind is van oud-burgemeester Van Kempen*; geen vermelding van echtgenote.
8. Michael Spranger (voornaam!), gedoopt op 22-01-1747 en weer dezelfde getuigen. Begraven te Amsterdam op 23 oktober 1764. Geen nageslacht.
9. Jacoba Johanna, gedoopt op 26-12-1749 met als getuige Jacoba van Camerijck.

Wat valt op in deze opsomming? Allereerst het hiaat in de periode 1726-1743. **Die is echter verklaarbaar: vader François trad in dienst van de West Indische Compagnie (WIC) en verbleef gedurende deze periode lange tijd in Afrika**; daarover dadelijk meer. Verder: we hebben hier te maken met 9 kinderen (ondanks de lange afwezigheid van papa...), maar

ook hier blijven er maar enkelen in leven: alleen Cornelia Jacoba (5) en Johannes Georgius Thomas (7) hebben de volwassenheid bereikt.

Verder zien we na François' verblijf in Afrika steeds dezelfde getuigen optreden uit Amsterdam: Thomas Spranger en Jacoba van Cameri(c)k. Wie waren deze personen? Zoals in die tijd gebruikelijk was, werd er nadrukkelijk gezocht naar familieleden als getuigen bij een doop; dus moeten we deze mensen vrijwel zeker in de familiekring zoeken. Nu is dat verband makkelijk te leggen: de moeder van Johanna heette van haar eigen naam ook Spranger, dus moet Thomas wel een broer van haar moeder zijn geweest en dus een oom van Johanna Costerus. We vinden Thomas' doop ook weer in Amsterdam terug: hij is daar geboren in 1786, terwijl Cornelia, Johanna's moeder, net een jaar eerder is geboren. Beiden waren kinderen van Pieter Spranger en Johanna Toors; later hertrouwde Pieter in 1705 met Alida Schippers. Thomas en Jacoba blijken in 1717 in Amsterdam te zijn getrouwd en kregen daar meerdere kinderen. Zou de bijzondere relatie tussen dit echtpaar en Johanna te verklaren zijn uit het feit, dat Johanna enkele jaren bij hen in huis heeft gewoond? Thomas overlijdt in 1747 en zijn vrouw in 1759.

François moet al op jonge leeftijd geïnteresseerd zijn geraakt in het werk van de West Indische Compagnie (WIC). Waarschijnlijk bezat hij een gezonde handelsgeest en wist hij die steeds verder te ontwikkelen. Rond het jaar 1727 besluit hij naar Afrika te vertrek-

ken. Daar wacht hem een grote carrière, die hem stap voor stap tot opperkoopman en zelfs in 1740 tot directeur-generaal van de WIC-vestiging in Guinea (het huidige Ghana) voerde. Overigens... het was daar niet alles pais en vree: eind dertiger jaren wordt hij enige tijd door inboorlingen gevangen gehouden. Zo had men geregeld te doen met kleinere en grotere opstandjes onder de lokale bevolking. Hij kwam gelukkig weer vrij en kon zijn loopbaan voortzetten. Gedurende langere tijd heeft hij in het beroemde fort Elmira aan de kust van Guinee (niet ver van het huidige Accra) gewoond en gezeteld: van 16 maart 1740 tot 8 maart 1741 als directeur-generaal. Voor de geschiedeniskenner: Elmira was een beroemd oord, van waaruit de slaven werden verhandeld en verscheept naar de West, o.a. naar Suriname. François Barovius had een zoon bij een Akan¹ vrouw. Hij heette Frans Barovius, ook genaamd Coedjo Abbreba.

Het zou een aparte studie waard zijn om François' carrière bij de WIC te onderzoeken en in kaart te brengen. Gelet op zijn positie van opperkoopman en directeur-generaal moet hij het goed gedaan hebben. Wel roept het de vraag op: waarom was hij zo kort gouverneur en waarom kwam er zo snel een einde aan zijn loopbaan?

¹ De Akan zijn een etnische groep in West-Afrika. Binnen deze groep vallen de Ashanti, de Fante en de Nzema volkeren in Ghana en Ivoorkust. Ze spreken het gelijknamige Akan.

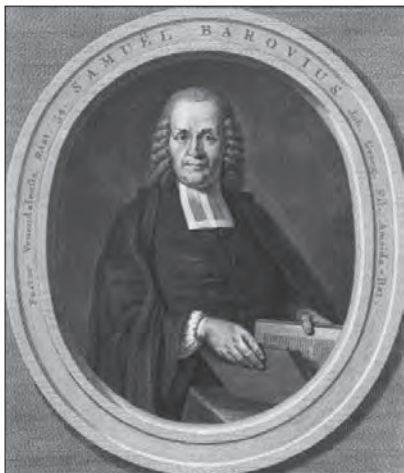

Fort Elmira aan de kust van Ghana (Afrika).

Na terugkeer in Ameide is hij gaan rentenieren, kwam in het college van Schout en Schepenen en heeft zo lokaal de gemeenschap gediend. We komen hem geregeld tegen in de archieven als hij geld uitleent aan dorpsgenoten, stukken land koopt en verkoopt, evenals hier en daar een huis. Zijn werk voor de WIC moet hem een welvarend man hebben gemaakt. We vinden de begrafenis van François terug in Ameide en wel op 22-06-1769. Het zal een indrukwekkende gebeurtenis zijn geweest met veel mensen van buiten Ameide. En we moeten haast wel aannemen, dat de klok lang geluid heeft (hoe belangrijker de persoon, des te langer het luiden) en dat hij in de kerk een waardig graf heeft gekregen. Zijn vrouw overlijdt korte tijd later: zij wordt op 06-07-1770 begraven in Ameide, 63 jaar oud.

Het is zeer opvallend, dat deze 'beroemde' Ameideenaar min of meer in de vergetelheid is geraakt. Er zijn niet veel plaatsen, die kunnen bogen op een man van dit postuur! **Waarom geen standbeeld op de Dam voor deze beroemde vroegere stadgenoot?** Of is het toch minder gepast als men bedenkt, dat deze man in zijn tijd actief betrokken was bij de slavenhandel...?

3b. Samuël Barovius (1705-1776)

Portret van ds. Samuel Barovius, zoon van de Termeise predikant.

Samuel treedt in de voetsporen van zijn vader en grootvader: hij werd ook predikant. Daar toe zal hij eerst de Latijnse School hebben doorlopen; waarschijnlijk in Schoonhoven. Hij studeert vervolgens theologie in Leiden en schrijft in 1729 onder supervisie van professor Johannes Wesselius een dissertatie, getiteld: "Dissertatio theologica de primo geniti adoratione angelis imperata" naar aanleiding van de Bijbeltekst uit Hebreëën 1: 6. Op 16 oktober 1731 wordt hij als kandidaat in Ameide (!) bevestigd; ongetwijfeld zal hij daar zijn vader enige tijd in zijn ambtswerk gesteund hebben.

Enkele jaren later krijgt hij zijn eerste beroep en wel uit Renswoude. Daar wordt hij op 19 april 1733 bevestigd en doet hij zijn intrede met een preek over 1 Corinthiërs 2: 2. Hij is gedurende de hele Renswoudse periode ongehuwd; er zijn sterke aanwijzingen, dat zijn zus Josina Cornelia bij hem inwoont. Tijdens zijn ambtsperiode krijgt hij enkele beroepen, maar besluit pas begin 1749 - na ruim 15 jaar in Renswoude gediend te hebben - een beroep van de gemeente in Veenendaal aan te nemen. Daar doet hij op 9 februari

SCHOONHOVEN, den 4. January. Heden morgen, ten 7 uren, is alhier in den ouderdom van ruim 70 Jaaren, overleden de wel Eerw. Heer Samuel Barovius, in zijn Eerwaarde leven zederd vier Jaren Emeritus Predikant dezer Stad.

Bericht uit de Schoonhovense Courant betreffende het overlijden van Samuël Barovius (1776).

intrede. Enige jaren later treedt Samuel in het huwelijk; hij is dan 46 jaar oud. Op 3 mei 1752 huwt hij met Gijsberta Geertruij(d) van Geel, afkomstig uit Amsterdam, maar woonachtig in Utrecht. Van Gijsberta is bekend, dat zij twee zussen had: Anna Elisabeth van Geel, die in 1732 in Amsterdam trouwt met de uit Duitsland afkomstige Pieter Heijnius (Heinius) en later naar Keulen vertrekt, en Sara Francisca (Françoise) van Geel uit Utrecht. Van haar verdere afkomst weten we weinig. Het echtpaar Barovius - Van Geel had geen kinderen.

In 1751 doet zich een curieus feit voor. Samuel komt op de lijst om beroepen te worden in Utrecht; toch een grote eer in die tijd voor predikanten. Maar om de een of andere reden maakt de vroedschap van de stad bezwaar en dat zal men niet helemaal zonder reden gedaan hebben. Een collega, dominee Jacob Engel, zou kwaad over hem gesproken hebben en deze moet zich verantwoorden. Het beroep gaat toch niet door en Samuel vervolgt zijn ambtsbediening in Veenendaal tot het jaar 1762; dan neemt hij een beroep aan uit Schoonhoven en vertrekt in september met zijn vrouw uit Veenendaal om op 12 september intrede te doen. Dit wordt dus nu zijn 3de standplaats en naar zal blijken ook zijn laatste. Op 10 november 1771 preekt hij afscheid en geniet nog een aantal jaren van zijn emeritaat. Op 4 januari 1776 wordt hij begraven, 70 jaar oud.

Kort na zijn overlijden is de weduwe bij haar zuster in Utrecht ingetrokken. Klaarblijkelijk had zij een zwakke gezondheid. Althans, dat maken we op uit een verzoekschrift, dat zij in 1777 opstelt om toestemming te krijgen zich tijdelijk buiten Holland te vestigen. Hier volgt een kort verslag van de behandeling van het betreffende verzoekschrift:

Is geleesen het Advies van de Heeren Gecommitteerde Raaden van den 11 deeser, hebbende, in gevolge en ter voldoening van haar Edele Groot Mog Appointement van den 14 Mey laatstleeden, geëxamineerd de Requeste van Gysberta Geertruida van Geel Weduwe Samuël Barovius in leven Emeritus Predikant te Schoonhoven, te kennen geevende dat sy Suppliante door siekte en vermindering van kragten sig thans in eene swakke toestand bevond ten Huise van haare Zuster te Utrecht (uitwysens de Attestatie daar annex van den Medicinale Doctor Oortman,) alwaar de Suppliante in deese haare situatie door een goede en seer benoedigde oppassing meerder verkwikking konde genieten dan elders; en waar by nog accedeerde, dat de Suppliante gewoon is over haare kwaalen met voorn. Doctor Oortman te consulteren en ook bysonder veel fiducia in den selven

stelt, waarom sy Suppliante gaarne eenigen tyd metter woon te Utrecht by haare Zuster soude verblyven; dan, nadien de Suppliante sonder bysondere gunst van haar Edele Groot Mog. (immers soo lang sy sig buiten deese Provincie ophield) soude moeten verstoken blyven van haer tractement van honderd guldens jaarlyks door baar Edele Groot Mog. hij Resolutie aan de Predikanten Weduwen toegelegd, versoekende, dat het haar Edele Groot Mog. mogte behaagen haar Suppliante te permitteeren om voor den tijd van twee of drie jaaren in de Provincie van Utrecht te mogen domicilieeren, in hoope van aldaer in kragten en gezondheid herstelt te worden, mits behoudende het voorn. weduwen tractement van honderd guldens jaarlyks en er van te verleen en resolutie in forma.

Waarop gedelibereert zynde is goedgevonden en verstaan uit singuliere gratie het versoek van de Suppliante voor een tyd van drie jaaren, ingaande met den dag van het neemen deeser resolutie te accordeeren en vervolgens de Heeren Gecommitteerde Raaden te authoriseeren om aan den Ontfanger Generaal van haar Edele Groot Mog. Kerkelyke Goederen en Inkomsten, Mr G van Vredenburg, daartoe de noodige qualificatie te geeven.

Toch moet zij enige tijd later zijn teruggekeerd naar Schoonhoven, want daar vinden in januari 1780 de vermelding van haar begrafenis terug; aan de gaarder moet op 10-01-1780 fl. 30.- betaald worden. Voor dat geld moet een voorname begrafenis hebben plaatsgevonden!

3c. Anna Maria Barovius (1707-1736)

Zij trouwt op 16-12-1734 in Ameide met Jacob Paradijs. Beiden waren op dat moment woonachtig in Amsterdam; zou zij daar als dienstmeisje bij familie werkzaam zijn geweest? Al kort na het huwelijk is zij gestorven, waarschijnlijk kort na de eerste bevalling; op 11 januari 1736 wordt er een zoon gedoopt, die eveneens de naam Jacob krijgt. Tien dagen later vinden we haar begrafenis terug in Amsterdam; ze werd slechts 28 jaar oud. Dan zien we op 9 november van dat jaar Jacob Jacobsz Paradijs in Amsterdam weer in het huwelijk treden, nu met Anna Cornelia (van) Ludik.

3d. Josina Cornelia Barovius (1709 - 1789)

Lange tijd is zij in Veenendaal de 'huishoudster' geweest bij haar broer Samuël, maar op 40-jarige leeftijd trouwt zij alsnog met... jawel, een predikant. Op 22-09-1749 werd in Veenendaal het huwelijk voltrokken tussen Dominus Johannes Groenewegen (geb./ged. 07/16-06-1709 te Zoetermeer) en Josina, waarna zij vertrekt naar Werkendam, waar Johannes vanaf 1739 predikant is. Voor hem was het zijn tweede huwelijk. Uit zijn eerste huwelijk met Anna Maria Valk van Blanken had hij drie dochters; Anna Maria stierf

echter in 1745. Uit het huwelijk met Josina werd in 1751 (doop: 7 maart) één dochter geboren: Theodora Johanna Groenewegen.

Dominee Johannes Groenewegen was een interessant persoon. Van huis uit was hij vrijzinnig-protestants opgevoed (zijn vader was remonstrants), maar op 17-jarige (!) leeftijd kwam hij tot de conclusie dat het remonstrantisme een vorm van "afgoderij" was omdat het veel te veel initiatief bij de mens legde ("Doe [= toen] bragt my God tot de ware kerk, en gaf dat ik my zelve verloor zag door de zonden"). De ware godsdienst moest de genade van God centraal stellen. Het enige dat de mens in zijn nietigheid kon doen, was in doorleefde vroomheid hopen, dat God hem die genade zou verlenen. Met de energie van de bekeerling stortte Johannes zich op latere leeftijd (1735) op een studie theologie in Groningen en in Leiden, die hij in twee jaar voltooide, waarna hij predikant werd; eerst anderhalf jaar in Aarlanderveen (vanaf januari 1739) en daarna de resterende 25 jaar van zijn leven in Werkendam en De Werken. Hij moet een geïnspireerd predikant zijn geweest. Meermalen, het eerst in 1746, was rond zijn persoon één van de epicentra van een golf van godsdienstige vervoering. Zijn publicaties zouden gaan behoren tot de gereformeerde evergreens, met name een liedbundel die zijn oudere broer Jacob samenstelde uit materiaal van Johannes. De dominee had dit niet gedaan omdat hij

zijn werk 'te gering bezag'. (*De lofzangen Israëls*, uit 1751; meer dan 50 herdrukken!) en de preken die hij uitgaf.

Omdat Johannes alleen dochters had, zou zijn familienaam in principe in de volgende generatie verloren zijn gaan. Dat gebeurde niet, omdat een schoonzoon van Johannes' dochter Anna Margaretha, n.l. Casper Pieter van Wijk, de achternaam Groenewegen "adopteerde" door één van zijn zonen Johannes Groenewegen Van Wijk te noemen (eigenlijk was dit een dubbele voornaam, maar het ging functioneren als een dubbele achternaam).

Op 12 augustus 1764 overleed de predikant in Werkendam, 55 jaar oud. Zijn begrafenis werd door zeer velen bezocht. Vandaag aan de dag is er een reformatorische basisschool in Werkendam naar hem vernoemd: de ds. Joh. Groenewegen School. Wanneer Josina is overleden is niet bekend, maar zij overleed vrijwel zeker vóór haar echtgenoot.

Dochter Theodora Johanna huwde op 21-09-1769 Jacobus van Aken en vestigde zich in Brielle. Daar werden in ieder geval 2 kinderen geboren: Jacoba Theodora van Aken (gedoopt 17-06-1772) en Johannes Groenewegen van Aken (weer twee voornamen; gedoopt op 06-11-1774). Er zijn meer kinderen uit dit huwelijk, waarvan er meerdere vanaf 1776 in Rotterdam zijn geboren.

3e. Jacoba Maria Barovius (1711- na 1789)

Dit is een beetje een 'mysterieuze' dochter; we kunnen haar levensgeschiedenis niet goed reconstrueren. Zo hebben we haar huwelijksakte niet teruggevonden, terwijl we zeker weten, dat zij getrouwd is geweest. We hebben n.l. een akte gevonden, die Sara van Geel (zie onder ds. Samuël Barovius) laat opstellen op 16 november 1789 en waarbij zij aan *Maria Jacoba, wed. van de Heer Jan van Langen* de rente van een obligatie groot f.1000.- toezegt *haar leven lang*. Daar wordt dus verwezen naar een echtgenoot!

Verder hebben we ook nog een akte van transport van een stuk land onder Werkendam gevonden, gedateerd 22-10-1785. Uit dit stuk blijkt dat zij op de 21^e oktober in Nieuwpoort (!) de meester broodbakker Stephanus van der Houten heeft geautoriseerd om uit haar naam de transactie voor Schout en Schepenen van Werkendam uit te voeren en het stuk griendland voor een bedrag van f. 750.- over te dragen aan de meester chirurgijn Huijbert van Langen. Hoe zit die familierelatie nu in elkaar? Huijbert blijkt een zoon te zijn van Jan van Langen en een andere vrouw. Zou Jan dan na de dood van zijn vrouw zijn hertrouwd? In de archieven van Werkendam komen we regelmatig ook ene Johannes (ook wel: Jan/Johan) van Langen tegen, die schout was van het dorp (o.a. in 1740), regelmatig schepenen, aangesproken werd met 'monsieur' en met 'meester' en van wie later eveneens gezegd werd, dat hij meester chirurgijn was. Was dit dan de echtgenoot van Jacoba Maria? Verder

weten we nog, dat deze Jan/Johannes van Langen op 4 mei 1780 is overleden in Werkendam. Was dit een aanleiding voor Jacoba om te verhuizen?

Nader onderzoek in de archieven van Werkendam en/of Nieuwpoort zou wat meer licht kunnen doen schijnen op het leven van Jacoba Maria: waren de Termeise predikant en zijn vrouw nog betrokken bij het leven van deze dochter, b.v. als doopgetuigen?

3f. Wolferdina Johanna Barovius (1715-????)

De jongste dochter van de Ameidese predikant. Op 15 juli 1736 wordt in Amsterdam *acte verleent* aan Johannes van Doore(s)laer en Wolferdina om in Ameide hun huwelijk te laten voltrekken. Daarbij wordt aangetekend, dat Johannes afkomstig is uit Dordrecht en in Amsterdam aan de Leliegracht woont. Zij trouwen op 18 juli daaropvolgend in Ameide. Deze Van Dooreslaar is - U raadt het al - de zoon van dominee (!) Johannes van Dooreslaar, die eerst in Enkhuizen heeft gestaan, vervolgens van 1710-1717 in Dordrecht en daarna van 1717 tot zijn dood in 1719 in Amsterdam. Johannes heeft dus vroeg zijn vader verloren.

Na hun huwelijk worden er in Amsterdam in ieder geval 3 kinderen geboren: Johannes (doop 17-03-1737), Geertruij Johanna (doop 23-04-1738) en Jacob Cornelis (doop 24-04-1740). Bij deze laatste dopeling zijn Jacob Jacobsz Paradijs en Anna Cornelia Ludik doopgetuigen; dat is dus de zwager van Wolferdina en zijn tweede vrouw (zie onder Anna Maria Barovius). Bij de doop van Geertruij zijn ds. Barovius en zijn schoondochter Johanna Costerus getuigen en in 1737 weer de dominee maar nu met zijn vrouw.

Hierna verliezen we deze familie uit het oog. Wellicht zijn ze naar elders vertrokken, maar het kan ook zijn, dat vader Johannes Dooreslaar met de VOC naar Indië is getrokken. In de lijsten van opvarenden wordt vermeld, dat ene Johannes Dooreslaar in 1740 naar de Oost vertrekt met het schip Cornelia en pas in 1750 terugkeert. Er is echter geen zekerheid of dit dezelfde persoon is. Wel hebben we kunnen vaststellen, dat de eerder genoemde kinderen niet in Amsterdam zijn overleden; dit geldt ook voor moeder Wolferdina.

Tot slot

Opvallend is, dat de achternaam 'Barovius' - met de komst van de predikant uit Duitsland in Nederland ingevoerd - slechts ca.100 jaar heeft stand gehouden. Alleen zoon François had mannelijk nageslacht, maar diens zonen hebben de familienaam niet meer kunnen doorgeven, zodat deze familietak in de loop van de 18de eeuw is uitgestorven.

Bernard Schep

de moeilijke jeugd van een jongen op Achthoven rond 1900

Teun Bikker

Via een ver familielid kreeg ik het levensverhaal in handen van Bernard Schep, die in zijn jeugd enkele jaren op Achthoven had gewoond en in Ameide naar school ging. Interessant dacht ik, dat was zo ongeveer in de tijd dat mijn moeder ook jong was en naar school ging. Je maakt het niet veel mee dat iemand zich lief en leed uit zijn jeugd jaren goed kan herinneren en ook nog op papier zet. Welnu laten we eens lezen wat hij te vertellen had.

In 1902 verhuisde de familie Schep vanuit Tienhoven naar een huurboerderij op Achthoven. Bernard was toen circa 5 jaar oud. Vader Jacob Schep was veehandelaar en keuterboer. Moeder Schep was kort daarvoor overleden, zodat Jacob met vijf kleine kinderen alleen overgebleven was. De jongste dochter ging naar een oom en tante, voor de andere kinderen zorgden verschillende huishoudsters. Met laatste huishoudster op Achthoven, Mie Oskam geheten, kon onze Bernard gelukkig goed opschieten.

Kort na de komst op Achthoven trouwde pa Schep opnieuw, nu met Sjaantje Rozendaal. Bernard herinnerde zich nog de bruiloftsstoet, bestaande uit tilbury's en tentwagens, waarmee het gezelschap zich van Achthoven naar het gemeentehuis in Lexmond verplaatste. De oude Schep was wel een paardenman;

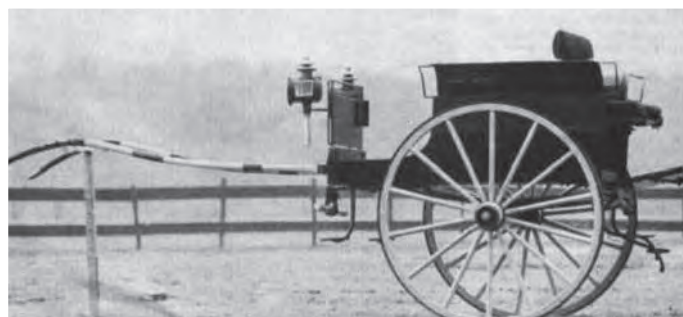
hij reed vaak met een tilbury¹, dogcar², brik of dresseerkar.

Bernard moest wennen aan de nieuwe gezinssituatie en zijn stiefmoeder. Zij had zelf ook al enkele kinderen en moeite om de huishouding en de boerderij draaiende te houden want vader Schep was vaak op pad voor zijn handel. Voor Bernard werden de jaren op Achthoven niet de gelukkigste tijd van zijn leven. Hij voelde zich achtergesteld door zijn stiefmoeder en zijn vader was er vaak niet. Bovendien was hij nogal verlegen en teruggetrokken. Speelkameraden had hij niet of nauwelijks.

Trouwens vader Schep had zo zijn eigen opvattingen over wat hemzelf toekwam. Hij hield van lekker eten en als hij thuis was belegde hij zijn dun gesneden boterhammen rijkelijk volgens Bernard. Dit in tegenstelling tot de andere gezinsleden die het met een klein beetje eigengekarnde boter en wat mindere kwaliteit eigengemaakte kaas moesten doen.

¹ Een Tilbury is een tweewielig sportrijtuig dat wordt getrokken door één paard. De Tilbury heeft twee grote wielen met een diameter rond de 1.20 meter, die zijn voorzien van (over het algemeen) 12 of 14 spaken met een open kuip, soms voorzien van een neerklapbare kap of huif. De koetsiersplek biedt plaats aan twee personen. Doordat de Tilbury beschikt over een goed veren systeem is de wagen prima geschikt om over slechte wegen te rijden. Bron: Wikipedia.

² Hondenkar.

De vader van Bernard was een echte paardenman en reed vaak met een tilbury, een tentwagen en een dogcar.

Achthoven 68, de woning van de familie Van Dijk.

Niet voor niets werd Jacob ook wel de 'dikke' Schep genoemd!

Toen Bernard voor het eerst naar school moest werd hij eerst ingeënt door de huisarts. Zelfs op latere leeftijd kon hij zich herinneren vijf spuiten te hebben gekregen. De eerste dag op de christelijke school in Ameide werd hij opgevangen door juffrouw Kool. Gelukkig kon hij met leren goed meekomen.

Zondagsmiddags ging hij naar de zondagschool; hij herinnerde zich nog een kerstfeestviering waar een zeer oude man, Gerard Terlouw geheten, de kinderen zeer ernstig toesprak.

De belangrijkste herinnering aan zijn schooltijd was een veldslag tussen leerlingen van de openbare en de christelijke school op de Sluisendijk. De jongens van de christelijke school werden aangevoerd door een zoon van bovenmeester Blok, de man met de grote baard. Als wapens in de strijd werden lange wilgentenen gebruikt, die langs de dijk stonden opgestapeld. Hoe de strijd afliep vermeldt Bernard niet, waarschijnlijk is de schade nogal meegevallen. Van de school herinnerde hij zich ook nog meester Van Dieën, die een ring aan zijn rechterhand droeg, waarmee hij nogal eens venijnige klappen uitdeelde.

Tenslotte nog een kwajongensverhaal met Bernard als middelpunt. Zijn vader handelde wel eens met een man, die de 'schapenjood' werd genoemd. Al-

thans zo kende Bernard die man en toen hij een keer op weg was van school naar huis kwam deze man hem tegemoet met zijn dogkar. Vriendelijk groette Bernard de schapenhandelaar en zei: dag jood! De man werd boos en sloeg hem met zijn zweep in het gezicht. Enige tijd later kwam Bernard hem weer tegen en zei opnieuw, niet beter wetend, dag jood. Dit keer was de man echter op de fiets, stapte snel af en kwam Bernard achterna, die voor zijn leven moest rennen. Uiteindelijk wist hij te ontsnappen door de uiterwaarden in te vluchten. Voortaan liep Bernard onder de dijk langs als hij de 'jood' in de verte zag aankomen.

In 1906 verhuisde de familie Schep opnieuw; de huurperiode van vier jaar voor de boerderij was voorbij. De rest van zijn levensverhaal zullen we niet vermelden, het heeft geen relatie meer met Lexmond of Ameide. Gelukkig is het met Bernard Schep later best goed gekomen.

Waarschijnlijk heeft mijn moeder deze Bernard niet gekend, zij was in 1906 nog maar 3 jaar oud, ook al woonden ze vlak bij elkaar op Achthoven. Maar op dezelfde boerderij (waar nu de familie Van Dijk woont) kwam weer een familie Schep wonen en daar sprak ze wel eens over. Verder heeft zij van dezelfde schoolmeesters les gehad, zoals vele andere kinderen uit Ameide en Tienhoven. En de strijd tussen de twee scholen heeft mijn generatie ook nog meegemaakt en dat was 50 jaar later!

Tienhovenaar Arie Weeda restaureert grafsteen van *Maarten Harpertszoon*

Krijn van der Ham

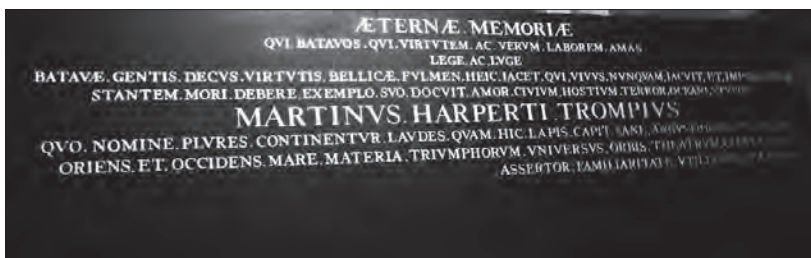
In het vorige Nieuwsblad van de Historische Vereniging (nummer 2 – 2013) staat een artikel van de heer J.H. Verhoog over het admiraalsschip “Brederoede”. Daarin wordt Maarten Harpertszoon Tromp genoemd, een belangrijke aanvoerder in de eerste Engelse oorlog. Deze zeeheld werd op 23 april 1598 geboren in Brielle en werd op 10 augustus 1653 op de Noordzee gedurende de Zeeslag bij Ter Heyde dodelijk getroffen door een kogel uit een musket. Hij werd begraven in de Oude Kerk te Delft.

De Koninklijke Woudenberg Ameide is in opdracht van Monumentenzorg al enige tijd bezig met de restauratie van de Oude Kerk. In dat kader wordt ook de grafzerk van Maarten Harpertszoon Tromp grondig gerestaureerd. Dat gebeurt bij de Steenhouwerij Zederik op de Hogewaard in Tienhoven, een zelfstandige BV van de Koninklijke Woudenberg. Ons lid Arie Weeda, een vakman op het gebied van belettering, is als onderaannemer bij dit project betrokken.

De steen is in zijn geheel, inclusief de gebeitelde letters met bronsverf, naar zijn werkplaats gebracht, met afbijt schoongemaakt en geneutraliseerd. Vervolgens is de steen met lijnolie en een verharder in meerdere fasen mooi op kleur gebracht. Daarna volgt het meest nauwkeurig en geduldigste werk: alle uitgebeitelde letters worden één voor

één met bladgoud in prachtige staat teruggebracht. In de namiddag wordt bij een paar woorden in de grafsteen een hechting aangebracht. Na ongeveer 2,5 uur drogen (de hechting is dan half droog) wordt met een statische kwast het bladgoud van een velletje papier gehaald en op de hechting in de uitgebeitelde letters aangebracht.

Dit vergt uiterste concentratie: er gaat geen telefoon mee de werkplaats in en de deur gaat op slot.

Tromp

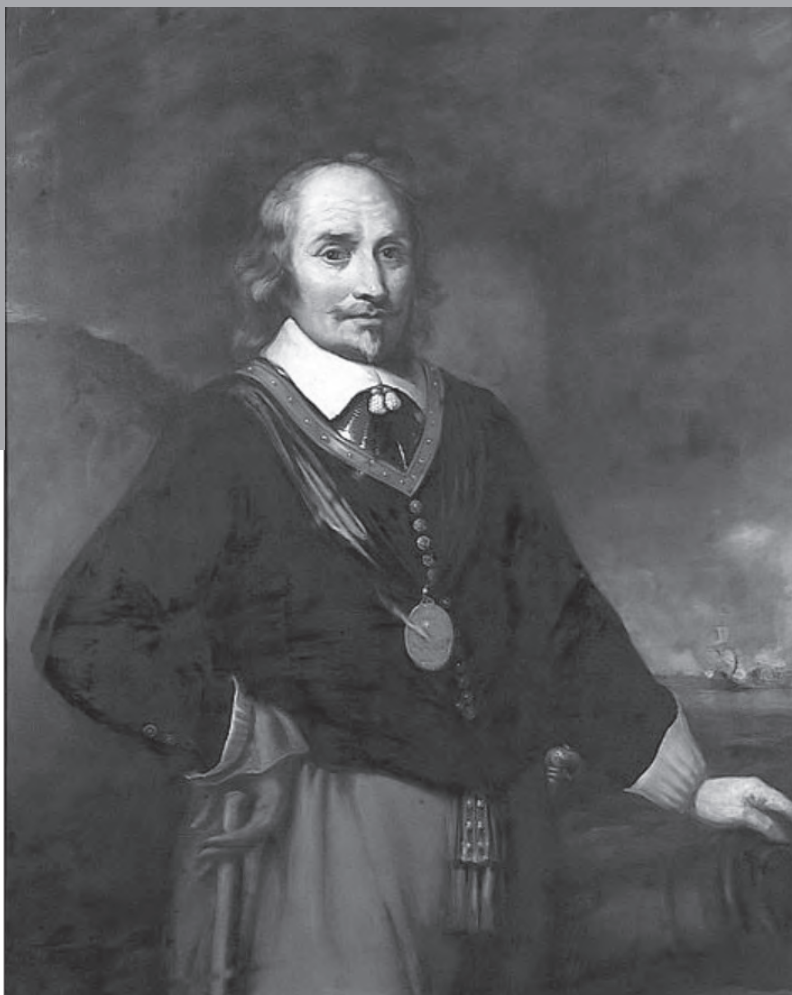
Dit proces herhaalt zich elke dag, enkele weken lang, tot de steen klaar is.

Op school leerden wij de zeehelden Tromp kennen, en daar hield onze kennis meestal mee op. Cornelis Tromp, de zoon van Maarten Harpertszoon Tromp, trad in de voetsporen van zijn vader en werd net als hij luitenant-admiraal-generaal van Holland en West-Friesland. Hij werd op 3 september 1629 in Rotterdam geboren, overleed op 29 mei 1691 in Amsterdam en diende onder de fameuze vlootvoogd Michiel Adriaanszoon de Ruyter (1607-1676). In de Tweedaagse Zeeslag van 1664 versloeg Tromp de Britse achterhoede. Door deze overwinning steeg zijn roem, maar ook de jaloezie van De Ruyter.

Op 25 januari 1667 ging Cornelis Tromp een huwelijk aan met de schatrijke Margarethe van Raephorst. In de derde Engelse oorlog won hij de twee Slagen bij Schooneveld en de zeer belangrijke Slag bij Kijkduin. Na de dood van De Ruyter werd Tromp opperbevelhebber van de vloot. Hij streed in die hoedanigheid in de Oostzee tegen de Zweden.

De roem en rijkdom van Tromp stegen ten top, Zijn vermogen werd, gemeten naar onze tijd, geschat, op een bedrag van twintig miljoen euro. Hij bezat prachtige buitenplaatsen in Rijswijk en in Graveland en de hofstede "De Trompenburg" aan de Amstel. Op de plaats van de afgebroken hofstede werd in 1899 de automobielfabriek "Spijker" van de maatschappij "Trompenburg" gebouwd.

Cornelis Tromp liet zich in de loop van zijn leven niet minder dan 22 keer schilderen. Hij overleed kinderloos. Het vermogen ging naar zijn nicht Sara Tromp, die hem tot op het laatst liefdevol had verzorgd. De zeeheld werd net als zijn vader begraven in de Oude Kerk te Delft.

Maarten Harpertszoon Tromp¹ 23 april 1598 – 10 augustus 1653

Maarten Harpertszoon Tromp, afgebeeld met het ordeteken van
de Orde van de Heilige Michaël

Geboren in	Den Briel
Gestorven in	Slag bij Ter Heijde
Land/partij	 Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden
Onderdeel	Staatse vloot (Marine)
Dienstjaren	1607 - 1653
Rang	Luitenant-admiraal
Slagen/oorlogen	▪ Tachtigjarige Oorlog ▪ Engels-Nederlandse Oorlogen
Onderscheidingen	Orde van Sint-Michiel

¹ Bron: Wikipedia

Kaart van Sluis

uit plus minus 1760

Herman Beckmann

In drie artikelen heeft Chris Will in 1998 de molens bij Ameide beschreven. In het tweede artikel vermeldt hij dat in 1761 wordt besloten overeenkomstig een plan van professor Lulofs nog eens acht molens in Sluis te bouwen om zo een betere beheersing van het waterpeil in de polders en de boezem te bewerkstelligen. Deze bovenmolens moesten rond een binnendijkse bergboezem komen te staan in de noordwesthoek van de polder Achthoven, langs de Oude Zederik en aan een nieuw te graven zijarm langs deze hoge boezem. De totale kosten werden begroot op 150.000 gulden.

In 1762 werden de plannen door de Staten van Holland goedgekeurd, vervolgens vond de aanbesteding plaats ten stadhuijze van Vianen. De bestaande wipmolen langs de Oude Zederik werd in 1763 van zijn maalgebied in de polder Achthoven afgesneden en door Gerrit Paardekoper voor 5.200 gulden omgebouwd tot boezemmolen waarbij de maalrichting werd omgekeerd. De overige zeven achtkante met riet gedekte schepradmolens werden gegund voor circa 12.000 gulden aan de intekenaars Arie Blanken uit Bergambacht, Karen Piek uit Breukelerveen, Hannes Kiekes uit Alphen, Jan Herlaer uit Streefkerk, Cornelis Schalley uit Jutphaas, Jan Pot uit Kortenhoeft en Hijmen van Zijll uit Benschop.

De zoon van de eerstgenoemde molenbouwer Arie Blanken, is de later beroemd geworden waterstaatkundig ingenieur Jan Blanken. Deze was als twaalfjarige jongen ooggetuige van de werkzaamheden. In 1834, toen hij bijna tachtig jaar was, noteerde Blanken dat hij *'nog levendig in het geheugen zijnde, heeft zien graven en met zware kadijken omringen, eenen tweeden hoogen boezem, veel uitgestrekter dan den eersten; waar op toen nog 8 achtkante voormolens, gelijk de vijf vorige, elk met een scheprad, beneven een*

- Jan Blanken (Bergambacht, 15 november 1755 - Vianen, 17 juli 1838), geschilderd door Jean Augustin Daiwaille (1786-1850).
- Rijksmuseum Amsterdam, 1825.

derde groote sluis in den hoogen rivierdijk ten Oosten van de genoemde twee sluisen van vroegere eeuwen, mede tot stand gebracht werden'.

In 1764 was het omvangrijke project gereed met een overschrijding van 20.000 gulden. Met de eerder gebouwde buitendijkse molens beschikte het waterbeheer nu over 13 voor- of boezemmolens. Te zamen moesten zij het water uitmalen dat in de Vijfheerenlanden door 23 verspreid liggende poldermolens werd aangevoerd. Dit geheel, met de dichtbij staande poldermolens van Lexmond, Achthoven en Lakerveld en de Korenmolen van Ameide-Sluis, deed voor het molencomplex van Kinderdijk niet onder, sterker nog, het was zelfs omvangrijker.

De kaart (afgebeeld op pagina 51)

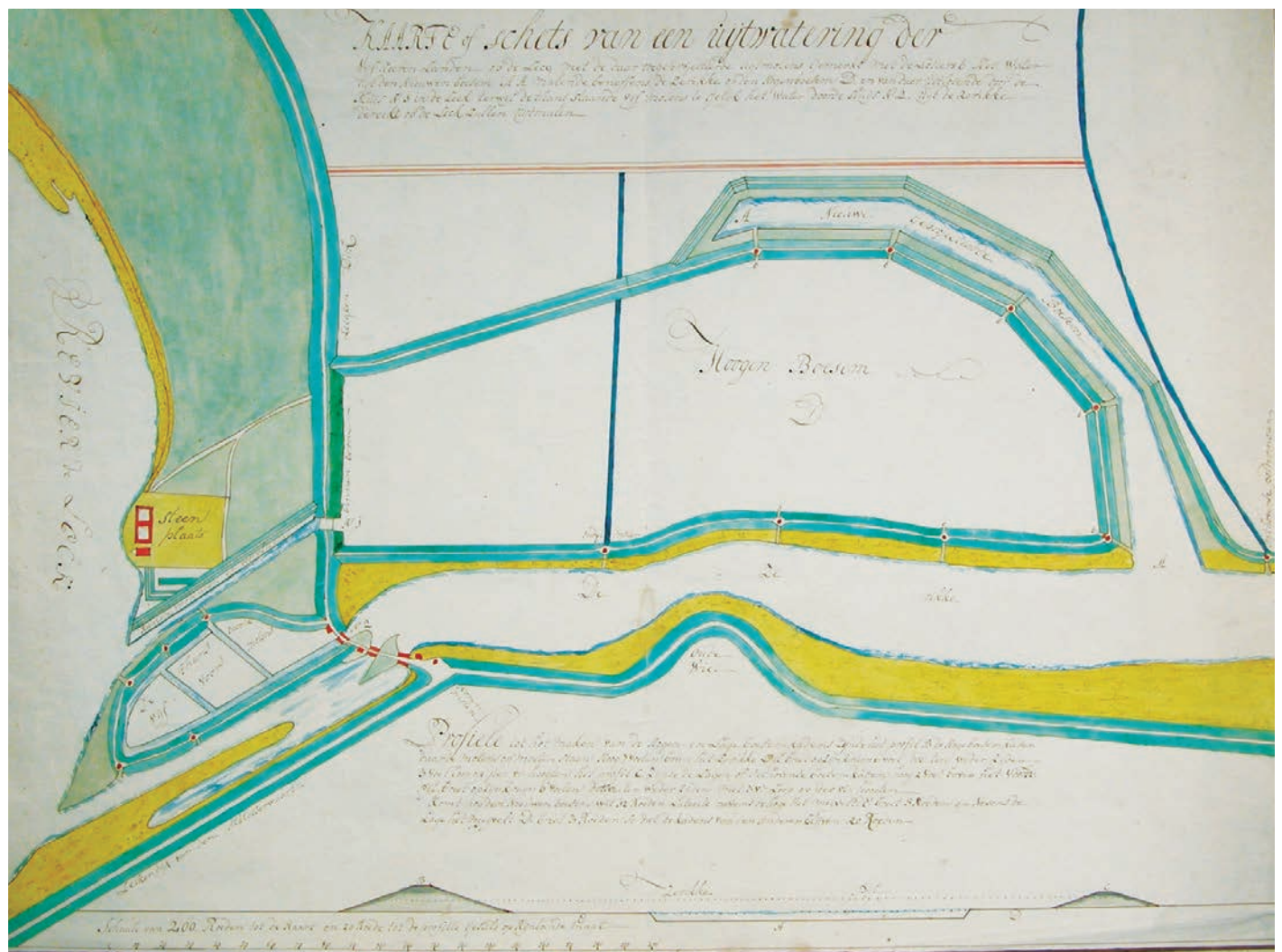
De kaart meet 62 bij 45 cm. Er staan drie stukken tekst¹ op. De bovenste tekst is als volgt: *KAARTE of schets van een uitwatering der VijfHeerenLanden op de Lecq met de daar toegeprojecteerde agtmolens gekenmerkt met de letters b Het water uijt den Nieuwen Boesem A A malende beneffens de Zederikke op den Hogenboesem D en van daer uijt losende door den Sluijs N1 in de Lecq terwijl de thans staande vijf molens te gelijk het water door de Sluijs N2 uijt de Zederikke dereckt op de Lecq zullen uijtmalen.*

In hedendaags Nederlands luidt de tekst als volgt: *Kaart of schets van een uitwatering van de Vijfheerenlanden op de Lek door middel van daartoe te bouwen acht molens, gemerkt met de letters b, die het water uit de nieuwe boezem A lozen en tegelijkertijd uit de Zederik op de hoge boezem D, om van daaruit te lozen op de Lek door de sluis N1, terwijl de thans staande vijf molens door de sluis N2 het water direct uit de Zederik op Lek zullen lozen.*

De middelste tekst leest zich als volgt: *Profiele tot het maken van de Hogen en Lage boesemkadens zijnde het profiel B de Hoge boesemkadens daar de molens op moeten staan Hoog 7 voeten boven het Zederikke Pijl breeet op zijn kruijn 6 voet des te wederzijden 3 voet loop op jder vt: hoogten het project C zijnde de Lagen of Agthovense boesemkadens hoog 2 voet boven het voorsz. Pijl breed op zijn kruijn 6 voeten dus ten wederzijden met 3 vt loop op jder vtn hoogten Komt nog den Nieuwen boesem wijt 12 Roeden Latente Petens de Hoge het meijvelt d E breeet 5*

1

Met dank aan Jack Laroo voor de transcriptie.

Gedetailleerde kaart van Sluis uit ca.1760 met daarop de vijf molens (•) die het water direct uit de Zederik op de Lek zullen lozen.

roeden en Nevens de Lage het meijvelt D breed 3 roeden so dat de kadens van den anderen blijven 20 Roeden.

Profil voor het maken van de hoge en lage boezemkaden, waarbij het profiel B de hoge boezemkade is waar de molens op moeten staan. De hoogte is zeven voet boven het peil van de Zederik. De kruin is zes voet met aan beide kanten drie voet verloop op iedere voet. De hoogte van project C, zijnde de lage- of Achthovense boezemkade, is twee voet boven het peil van de Zederik en breed op zijn kruin zes voet, dus aan beide kanten drie voet verloop voor iedere voet hoogte. De nieuwe boezem wordt twaalf roeden breed. Hoewel het niet op de tekening van het dijk-

profiel staat verdient het wel de aandacht, dat het hoge maaiveld gemerkt E vijf roeden breed is en het lage maaiveld gemerkt D drie roeden, zodat de afstand tussen de kaden 20 roeden bedraagt.

De onderste tekst leest zich als volgt:
Schaale van 200 Roeden tot de kaart en 20 Roeden tot de profille gestelt op Rijnlandse maat.
 Schaal van 200 roeden¹ tot de kaart en 20 roeden voor het profiel waarbij de Rijnlandse maat is gebruikt.

1 De Rijnlandse roede is een oude lengtemaat. De Rijnlandse roede als oppervlaktemaat wordt nog steeds in de bloembollenteelt gebruikt. Er gaan ongeveer 700 Rijnlandse Roeden in een hectare. De roede (3,767358 meter) wordt verdeeld in 12 (Rijnlandse) voeten, dat is 144 duimen of 1728 lijnen.
 Bron: Wikipedia.

- Kopergravure van Hendrik Spilman (1721-1784) naar een tekening van Jan de Beyer (1703-1780).
- De molens op Sluis zijn duidelijk zichtbaar.

Ameide maakt zich reeds op voor Ameide - Lichtstad 1973

van vrijdag 31 augustus t.m. zaterdag 8 september 1973

Op de enige weken geleden gehouden jaarvergadering van de Oranjevereniging „BEATRIX”, Ameide en Tienhoven, maakte voorzitter Crezée in zijn openingstoespraak reeds gewag van de komende grote lustrum Oranjefeesten. Het 5e lustrum Oranjefeest valt samen met het 25-jarig regeringsjubileum van Hare Majesteit Koningin Juliana.

Blij was de heer Crezée voor het feit dat diverse buurtverenigingen al geruime tijd bezig zijn met voorbereidingen voor de verlichting — want we kunnen alleen dan onze traditie van „AMEIDE - LICHTSTAD” voortzetten indien wij als „één man en éénsgezind onze beste krachten geven voor dit 5e lustrumfeest, dat wanneer dit mogelijk is het vorige grote feest minstens kan evenaren”.

Daarom werd alle afgevaardigden van verenigingen (en dit waren er zeer velen) verzocht om „het komend feest met elkaar te doen slagen en elkaar steeds positief te benaderen, en zich niet negatief op te stellen — want als bestuur van de Oranjevereniging kunnen wij het niet alleen en U als buurtvereniging kan het niet alleen — we moeten het met elkaar doen en daarom, zo besloot de voorzitter, hopen wij als bestuur van de Oranjevereniging op Uw aller loyale medewerking.”

De grote opkomst voor deze vergadering getuigt reeds van enthousiasme voor het komende feest. Het bestuur van de Oranje-vereniging ontvouwde deze avond reeds in grote lijnen haar voorlopig programma.

Als primeur en met enige trots werd gewag gemaakt van het feit, dat het feest mede in het teken van onze Marine zal staan met o.a. een **driedaags vlootbezoek** van de Marine - optreden van de **Marinierskapel - duiker- en helikopterdemonstraties**.

Traditigetroouw een volkszangavond en optreden van het Utrechts Byzantijnskoor en natuurlijk de allegorische optocht.

Nieuw voor Ameide en omstreken zal zijn de Steelband uit Trinidad met Limbodans

en de volksdansgroep Radostan uit Rotterdam, die vele internationale tournees heeft gemaakt en dit jaar waarschijnlijk naar Japan gaat. Waarschijnlijk zal de beatband „Allquin” uit Delft komen, indien deze band (welke zeer populair wordt) geen buitenlandse verplichting heeft voor radio of T.V. Hieronder volgt een voorlopig dagprogramma (wijzigingen voorbehouden):

31 - 8 - 1973:

19.00 uur Opening door burgemeester Wessels; optreden alle plaatselijke verenigingen en lampionoptocht.

1 september:

10.00 - 18.00 uur Ambachten- en Antiekmarkt;

14.00 uur wandeltocht door „Op Mars” georganiseerd;

20.00 uur optreden van een steelband uit Trinidad met Limbodans.

3 september:

20.00 uur Volkszang o.l.v. Marie Cecile Moerdijk in „t Spant”;

Na afloop optreden van een Boerenkapel op de Dam.

4 september:

Voetbalwedstrijd Marine-vv. „Ameide”.

5 september

9.00 uur Allegorische optocht, welke zal gaan door Ameide - Tienhoven - Ameide - Meerkerk - Ameide.

15.30 uur Duiker- en Helikopterdemonstraties door de Marine;

17.30 uur ontvangst Marinierskapel;

19.45 uur mars Marinierskapel door gedeelte van Ameide;

20.00 uur concert Marinierskapel;

23.00 uur groot vuurwerk aan overzijde van de Lek.

6 september:

20.00 uur optreden van het Utrechts Byzantijns Koor.

7 september:

Optreden Beatband „Allquin” uit Delft.

8 september:

13.00 uur: wiellerronde op nationaal niveau o.l.v. wielclub groep Midden-Nederland;

20.00 uur optreden van de internationaal bekende dansgroep „Radostan” uit Rotterdam.

Dinsdag 4, woensdag 5 en donderdag 6 september zal Ameide met een vlootbezoek worden vereerd.